

24 februari—1 mars

Debatter m. m.

Fredagen den 24 februari

Sid.

Interpellationer av:

herr Wiklund i Stockholm ang. spritutskänknigen på öresundsbatarna	5
herr Grebäck ang. utformningen av vissa trafikankvisningar	6

Tisdagen den 28 februari

Svar på fråga av herr Magnusson i Tumhult ang. utbildningskurser för präster för den andliga vården vid sjukhus	8
Svar på interpellation av herr Nilsson i Östersund ang. ändrade grunder för statsbidrag till skolmåltider	10
Svar på fråga av fru Boman ang. rätten till vatten och fiske i Norrbottens lappmark	13
Svar på interpellation av herr Andersson i Storfors ang. sommarstugeägarers rättsställning	13

Interpellationer av:

herr Eriksson i Bäckmora ang. yrkesskadeförsäkringslagens tillämpning vid arbetsbyte	15
herr Hamrin i Jönköping ang. lektorsbristen vid läroverken	17
herr Gustafsson i Kårby ang. en central registrering av narkotikarecept	18
herr Larsson i Hedenäset ang. viss för militära ändamål förvärvad mark m. m.	19
herr Nilsson i Tvärälund ang. tillgången på frivilliga övervakare ..	20

Onsdagen den 1 mars

Utgifter under riksstatens sjunde huvudtitel:

Statistiska centralbyrån: Omkostnader	24
Ersättning till städerna för mistad tolag	28

	Sid.
Skattskyldigheten för medlem av konungahuset.	33
Skyldighet för förvaltningsmyndighet att motivera sina beslut	37
Rätt till änkepension enligt folkpensioneringslagen i vissa fall	38
Likalönsprincipen, m. m.	46
Arbetsvärdering beträffande tjänster inom det statliga avlöningssystemet	60
Ekonomisk värdering av hushållsarbetet	64
Nedsätta priser för folkpensionärer vid resor på statens järnvägar ...	70
Interpellationer av:	
herr Gustavsson i Borås ang. TV-programmens överensstämmelse med vissa bestämmelser i allmänna ordningsstadgan	72
herr Johansson i Öckerö ang. dispens från behörighetskrav för befälhavare å vissa fartyg	73

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 1 mars

<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 3, ang. behandlingen i riksdagen av framställning från riksdagens verk	24
— nr 4, ang. kallelse till sammanträde med elektorer för val av riksdagens ombudsmän	24
— nr 5, ang. utredning av frågor om vissa allmänna handlingars offentlighet	24
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 7, ang. utgifter under sjunde huvudtiteln (finansdepartementet)	24
— nr 12, ang. utgifter under tolfte huvudtiteln (civildepartementet) .	32
— nr 26, ang. anslag till nybyggnad för lärarhögskolan i Malmö	32
— nr 27, ang. frågor om befrielse från ersättningskyldighet till kronan	32
— nr 28, ang. frågor om befrielse från ersättningskyldighet till kronan m. m.	32
— nr 29, ang. ersättning till Helmy Berg m. fl.	33
— nr 30, ang. anslag å kapitalbudgeten (finansdepartementet)	33
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 6, ang. ändring i förordningen om sjömansskatt	33
— nr 12, rörande skattskyldigheten för medlem av konungahuset ...	33
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 7, ang. viss ändring i instruktionen för riksdagens ombudsmän	37
— nr 8, om regler angående skyldighet för förvaltningsmyndighet att motivera sina beslut	37
— nr 9, om rätt för nämndeman att till rättens protokoll anmäla avvikande mening, m. m.	38

	Sid.
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 3, om rätt till änkepension enligt folkpensioneringslagen i vissa fall	38
— nr 4, om likalönsprincipen, m. m.	46
— nr 5, om arbetsvärdering beträffande vissa tjänster inom det statliga avlöningssystemet	60
— nr 6, om en ekonomisk värdering av hushållsarbetet	64
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 5, om ändring i vattenlagen	70
<i>Allmänna beredningsutskottets</i> utlåtande nr 1, ang. allmänna flaggdagar	70
— nr 2, ang. formerna för riksdagens högtidliga öppnande	70
— nr 3, ang. nedsatta priser för folkpensionärer vid resor på statens järnvägar	70

Fredagen den 24 februari

Kl. 14.00

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr förste vice talmanen.

§ 1

Justerades protokollet för den 17 innevarande februari.

§ 2

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts å bordet liggande proposition nr 47, angående vissa anslag ur kyrkofonden m. m., hänvisades propositionen, såvitt avsåge anvisande av anslag till Domkapitlen och stiftsnämnderna m. m.: Vissa underhållsarbeten i lokalerna för domkapitlet i Göteborg, till statsutskottet samt i övrigt till behandling av lagutskott.

§ 3

Föredrogs den av herr *Larsson* i Umeå vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet angående byggande av ett nytt tjänstefartyg för övre norra lotsdistriktet.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 4

Interpellation ang. spritutskänkningsen på öresundsbatarna

Ordet lämnades på begäran till

Herr **WIKLUND** i Stockholm (fp), som anförde:

Herr talman! I skrivelse till Nordiska rådet och regeringarna i de nordiska länderna av den 29 augusti 1960 hem-

ställde Nordiska nykterhetskommittén om åtgärder syftande till att skattefri spritförsäljning i internordisk båt- och flygtrafik avskaffas.

I pressrapporter från Nordiska rådets pågående sammanträde i Köpenhamn lämnas upplysningar om att detta ärende i vad avser spritutskänkningsen på Öresundsbatarna varit föremål för rådets behandling. Rapporterna är delvis motstridiga och i varje fall svårtolkade beträffande ärendets nuvarande läge. Det meddelas sålunda, att man från danskt håll skulle vara beredd att omedelbart vidtaga åtgärder för att inskränka eller avskaffa spritutskänkningsen i Öresundstrafiken, medan det samtidigt göres gällande, att hinder — formella eller andra — skulle föreligga för motsvarande åtgärder från den svenska regeringens sida och att ärendets fortsatta handläggning nu gjorts beroende av en expertdelegations utredning, vilken icke väntas kunna slutföra sitt arbete förrän om ett par månader. Avgörande i ärendet skulle därför ej kunna ske före sommaren.

Stora grupper medborgare är i hög grad intresserade av att snabba åtgärder till **avlägsnande av uppenbara missförhållanden** i samband med spritutskänkningsen i Öresundstrafiken vidtages.

Med anledning av vad nu anförts anhåller jag om andra kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet få rikta följande **frågor**:

1. Är herr statsrådet villig att inför kammaren lämna en redogörelse för de överväganden, som förekommit inom Nordiska rådet rörande den s. k. Öresundsspriten och denna frågas nuvarande läge?

Interpellation ang. utformningen av vissa trafikankvisningar

2. När kan beslut i anledning av dessa överväganden beräknas komma att meddelas och förslag föreläggas riksdagen i de delar, där dess medverkan kan erfordras?

Denna anhållan bordlades.

§ 5

Interpellation ang. utformningen av vissa trafikankvisningar

Herr GREBÄCK (cp) erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! För den moderna trafiken krävs omfattande anvisningar och föreskrifter inte endast i form av lagbestämmelser och instruktioner som meddelas i skolorna, i samband med körkortsprov o. s. v., utan också utmed trafiklederna i form av trafiktavlor m. m. Inte minst gäller det sistnämnda städernas innerområden, där trafiken måste regleras ingående för att kunna försiggå någorlunda tillfredsställande. Ur bl. a. trafiksäkerhetssynpunkt är det angeläget att trafiktavlor som uppsättes i detta syfte lätt kan uppmärksammas av trafikanterna.

Enligt min mening måste därför vissa erinringar göras mot de små trafiktavlor, som numera används i Stockholm och andra städer. Det förekommer både parkeringsförbudstavlor och stoppförbudstavlor av en storlek om endast ca 20 cm i diameter. Dessa tavlor är anbringade på husvägg på ett par meters höjd, företrädesvis i anslutning till gatukorsning. En bilförare måste helt ta blicken från den ofta intensiva trafiken och vrida sig åt sidan för att kunna iakta en sådan tavla. Detta medför givetvis risker i trafiken. Det förekommer också att bilister parkerar eller stannar på plats där förbud föreligger emedan de inte uppmärksammat en trafiktavla av nämnt slag. Vid parkering kan man visserligen sedan man lämnat bilen företa en extra kontroll av om

parkeringsförbud föreligger. Gäller det förbud att stanna är inte en sådan efterkontroll möjlig, utan det blir då fråga om ett direkt brott mot trafikföreskrifterna.

De nämnda små förbudstavlor och deras placering har vållat en betydande irritation bland trafikanterna, däribland även bland yrkesbilister som relativt väl känner de lokala trafikförhållandena. För dem som inte har lokal trafikännedom blir givetvis olägenheterna större. För att vara säkra på de trafikföreskrifter som gäller på de gator som de färdas på måste de med täta mellanrum — vid passerandet av varje gatukorsning — ta blicken från trafiken och rikta den mot husväggen i syfte att utrona om där finns förbudstavla eller ej. En sådan ordning måste anses otillfredsställande ur trafiksäkerhetssynpunkt.

Med hänvisning till ovan anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framställa följande frågor:

1. Har herr statsrådet uppmärksammat olägenheterna med de i interpellationen nämnda små, på husväggarna anbringade trafiktavlor?

2. Om så är fallet — avser herr statsrådet medverka till att lämpligare anvisningar för trafiken kommer till stånd?

Denna anhållan bordlades.

§ 6

Till bordläggning anmäldes

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av väckt motion angående behandlingen i riksdagen av framställning från riksdagens verk,

nr 4, i anledning av väckta motioner angående kallelse till sammanträde med elektor för val av riksdagens ombudsmän, och

nr 5, i anledning av väckta motioner

angående utredning av frågor om vissa allmänna handlingars offentlighet;

statsutskottets utlåtanden:

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1961/62 under sjunde huvudtiteln, avseende anslagen inom finansdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner,

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1961/62 under tolfte huvudtiteln, avseende anslagen inom civildepartementets verksamhetsområde,

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag för budgetåret 1961/62 till nybyggnad för lärarhögskolan i Malmö,

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående frågor om befrielse från ersättningskyldighet till kronan,

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående frågor om befrielse från ersättningskyldighet till kronan m. m.,

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till Helmy Berg m. fl., och

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1961/62, i vad avser finansdepartementets verksamhetsområde;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 16 maj 1958 (nr 295) om sjömansskatt, och

nr 12, i anledning av väckta motioner rörande skattskyldigheten för medlemmar av konungahuset;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 7, i anledning av väckt motion angående viss ändring i instruktionen för riksdagens ombudsmän,

nr 8, i anledning av väckt motion om regler angående skyldighet för förvaltningsmyndighet att motivera sina beslut, och

nr 9, i anledning av väckt motion om rätt för nämndeman att till rättens protokoll anmäla avvikande mening, m. m.; andra lagutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av väckta motioner om rätt till änkepension enligt folkpensioneringslagen i vissa fall,

nr 4, i anledning av väckta motioner om likalönsprincipen, m. m.,

nr 5, i anledning av väckt motion om arbetsvärdering beträffande vissa tjänster inom det statliga avlöningssystemet, och

nr 6, i anledning av väckta motioner om en ekonomisk värdering av hushållsarbetet;

tredje lagutskottets utlåtande nr 5, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vattenlagen, dels ock i ämnet väckta motioner; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av väckta motioner angående allmänna flaggdagar,

nr 2, i anledning av väckt motion angående formerna för riksdagens högtidliga öppnande, och

nr 3, i anledning av väckta motioner angående nedsatta priser för folkpensionärer vid resor på statens järnvägar.

§ 7

Anmäldes och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 och 3 §§ lagen den 16 december 1949 (nr 680) om förbud mot spridning av vissa kartor m. m.;

nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vapenförordningen den 10 juni 1949 (nr 340);

nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående

de fortsatt giltighet av lagen den 16 februari 1934 (nr 19) om fullgörande i vissa fall av betalningsskyldighet i förhållande till utlandet m. m.; och

nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 8 april 1949 (nr 166) angående skyldighet att avlämna för bibliotek avsedda exemplar av tryckt skrift.

§ 8

Tillkännagavs, att Kungl. Maj:ts proposition nr 46, med förslag till lag om

ändrad lydelse av 72 § växellagen m. m., överlämnats till kammaren.

Denna proposition bordlades.

§ 9

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 14.05.

In fidem

Sune K. Johansson

Tisdagen den 28 februari

Kl. 16.00

§ 1

Justerades protokollen för den 21 och den 22 innevarande februari.

§ 2

Svar på fråga ang. utbildningskurser för präster för den andliga vården vid sjukhus

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN, som yttrade:

Herr talman! Den 15 februari 1961 har herr Magnusson i Tumhult frågat, om jag vill medverka till att medel anvisas till anordnande av utbildningskurser för präster för den andliga vården vid sjukhusen.

Såsom svar härpå får jag hänvisa till att Kungl. Maj:t genom beslut den 10 februari 1961, vilket expedierats den 18 februari, på min föredragning avslagit en av ärkebiskopen gjord framställning om anvisande av kyrkofondsmedel för en sådan kurs, avsedd att

anordnas av svenska kyrkans diakonistyrelse med början instundande höst.

Härefter anförde:

Herr MAGNUSSON i Tumhult (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet för svaret på min fråga, men jag måste beklaga att svaret inte gick i den positiva riktning som hade varit önskvärt.

På det område som frågan berör föreligger nämligen behov av en fortbildning av präster, vartill kyrkan saknar medel i vanlig ordning.

Frågan om den andliga vården vid sjukhusen förelades 1957 års kyrkomöte för yttrande. Kyrkomötet anslöt sig visserligen i princip till förslaget om inordnande av den andliga vården vid sjukhusen i pastoratssammanhangen och i den församlingsprästerliga organisationen, men framhöll också behovet av vissa heltidsanställda präster — då givetvis vid de större sjukhusen i riket.

Svar på fråga ang. utbildningskurser för präster för den andliga vården vid sjukhus

I detta sammanhang bör man särskilt erinra om att kyrkomötet underströk vikten av att de präster, som skall ägna sig åt verksamhet på sjukhusen, har — som kyrkomötet uttryckte det — »en speciell utbildning». Det är dock fråga om en alldeles särskild miljö och alldeles speciella arbetsvillkor. Det måste vara av största betydelse, att prästen på ett sjukhus — så långt det är möjligt — är förtrogen med de sjukas situation.

Den andliga vården vid sjukhusen har tidigare åvilat sjukhusens huvudman, men efter 1958 års lag har ansvaret för denna vård överflyttats till de församlingar, där sjukhusen är belägna. På grund av denna förändring synes en omprövning och nytt ställningstagande rörande tjänsterna och tjänstemännens kvalifikationer vara nödvändiga.

Inför den förestående nyordningen måste det vara angeläget för kyrkan att se till att de präster, som enligt pastoratens arbetsfördelning får sjukhusen på sin lott, har kunskapsmässiga och andra förutsättningar för just denna uppgift. En vidareutbildning i form av kurser är därför av behovet påkallad. Det bör också enligt min mening vara ett samhällsintresse, att omvårdnaden om de sjuka blir så god som möjligt, och därför synes det vara rimligt att visst ekonomiskt stöd utgår till denna fortbildning. Det är min förhoppning, att statsrådet i fortsättningen följer denna fråga med särskild uppmärksamhet och tar den under förnyad omprövning.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Herr Magnussons fråga har kommit att sammanfalla med ett enskilt beslut av Kungl. Maj:t, som inte bör kommenteras här i kammaren, men då frågan självfallet har flera allmänna aspekter, vill jag utveckla min uppfattning i frågan något utför-

ligare än i mitt svar. Jag vill hänvisa den i saken intresserade till kammarkollegiets nyligen avgivna yttrande över ärkebiskopens framställning, i vilket kollegiet för ett principiellt resonemang som jag har ansett vara riktigt.

Personligen skulle jag vilja tillägga följande.

Den andliga vården åvilar — och det underströk också herr Magnusson i Tumbult — i princip församlingsprästerna och består liksom deras vanliga församlingsarbete i enskild själavård, hållande av andaktsstunder och gudstjänster, vissa kyrkliga förrättningar och en del kyrkobokföringsåtgärder. Men någon påtaglig principiell skillnad kan inte anses föreligga mellan den själavård som består sjukhuspatienterna och den som församlingsprästerna bedriver bland sjuka församlingsbor, som vårdas i sina hem. Det kan därför, fortfarande enligt min mening, inte anses motiverat att utöver den vanliga prästutbildningen meddela specialutbildning åt det fåtal präster som har till särskild uppgift att ägna sig åt andlig vård vid sjukhus.

Om det däremot kan göras gällande, vilket jag inte vill bestrida eftersom jag inte är sakkunnig på detta område, att den nuvarande prästutbildningen inte ger prästerna de nödvändiga kvalifikationerna för att bedriva andlig vård bland sjuka, bör detta i första hand föranleda en översyn av kursinnehållet i den praktisk-teologiska övningskursen vid universiteten, som ingår som ett obligatoriskt led i utbildningen för alla präster. Enligt universitetskanslerns bestämmande ingår däri redan nu en av fackmän ledd förberedande kurs i dels psykologi, dels psykiatri med neuroslära.

Slutligen kan framhållas, att många präster har att i sin gärning fullgöra specielltjänstgöring, utan att särskild utbildning utöver den allmänna präst-

Svar på interpellation ang. ändrade grunder för statsbidrag till skolmältider

utbildningen därför ansetts nödvändig. Som exempel kan nämnas stiftsadjunkterna med specialuppgifter inom ungdomsarbete, sjömansvård eller bildningsarbete och vidare sjömansprästerna och militärpastorerna enligt nuvarande ordning.

Herr MAGNUSSON i Tumhult (h):

Herr talman! Sedan statsrådet nu närmare motiverat sitt svar vill jag bara tillägga, att det enligt vunna erfarenheter fordras en speciell fortbildning för de präster, som skall handha den andliga vården vid sjukhusen, i bl. a. sådana ämnen som psykologi och neuroslära med psykoterapi. Det torde heller inte krävas några större belopp för detta.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3

Svar på interpellation ang. ändrade grunder för statsbidrag till skolmältider

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN, som yttrade:

Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Nilsson i Östersund frågat *dels* om jag har för avsikt att i anledning av ett år 1958 framlagt sakkunnigbetänkande angående statsbidrag till anordnande av skolmältider (SOU 1958:37) förelägga riksdagen förslag till ändrade grunder för sådant statsbidrag, *dels* om jag i så fall kan närmare ange den tidpunkt, då förslaget kan väntas föreligga inför riksdagen.

Inledningsvis vill jag beträffande det av herr Nilsson åsyftade betänkandet erinra om att däri framlagda förslag jämte remissyttranden redovisats i 1960 års statsverksproposition (bilagan åttonde huvudtiteln, punkt 207). Som framgår av denna redovisning skulle ett genomförande av de sakkunnigas

förslag fr. o. m. budgetåret 1960/61 ha medfört en årlig kostnadsökning för statsverket av närmare 40 miljoner kronor. Under motsvarande punkt i årets statsverksproposition har jag angivit, att jag inte ansett det möjligt att nu framlägga förslag om ändrade statsbidragsgrunder i förevarande avseende.

Jag förmodar, att också interpellanten har den uppfattningen, att i det budgetförslag som nu prövas av riksdagen inte gärna kan inrymmas en utgiftsökning av den angivna storleksordningen, syftande till att beträffande skolmältidsverksamheten återställa kostnadsfördelningen mellan stat och kommun i riktning mot vad som bedömdes lämpligt år 1946, då bidraget i dess nuvarande form infördes. I anslutning härtill vill jag vidare erinra om att de skatteunderlagsgraderade bidragen — till vilka skolmältidsbidraget hör — behandlas av 1958 års skatteutjämningskommitté. I direktiven för denna kommitté har uttalats, att den av inkomstutvecklingen framkallade förskjutningen i kostnadsfördelningen mellan stat och kommun synes nödvändiggöra en omprövning av grunderna för de skatteunderlagsgraderade statsbidragen. Skatteutjämningskommittén har till uppgift att kartlägga förhållandena på detta område och framlägga de förslag, vartill undersökningarna kan ge anledning.

Med den slutliga prövningen av det förutnämnda sakkunnigförslaget beträffande statsbidrag till skolmältidsverksamheten synes därför böra anstå till dess att det större finanspolitiska sammanhang, vari frågan bör insättas, blivit belyst genom skatteutjämningskommitténs arbete.

Interpellanten har uttalat farhågor för att kommuner, för vilka skolmältidsbidragen på grund av skatteunderlagsökning upphört, skulle börja utta avgifter för skolmältiderna eller begränsa verksamheten. För närvarande

Svar på interpellation ang. ändrade grunder för statsbidrag till skolmåltider

synes detta inte förekomma annat än i något undantagsfall, i varje fall såvitt gäller det obligatoriska skolväsendet. Självfallet bör emellertid risken för sådana icke önskvärda konsekvenser av det nuvarande bidragssystemet uppmärksammas. Sedan någon tid pågår därför inom skolöverstyrelsen en kartläggning av rådande förhållanden i dessa avseenden.

Därmed, herr talman, anser jag mig ha besvarat herr Nilssons interpellation.

Vidare anförde:

Herr NILSSON i Östersund (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet för svaret på min interpellation.

Jag förstår att statsrådet hyser vissa betänkligheter mot att lägga fram förslag om förbättrade statsbidrag till skolmåltidsverksamheten i enlighet med de sakkunnigas propåer, eftersom detta skulle åsamka statskassan en merutgift på för närvarande omkring 40 miljoner kronor. Detta är visserligen en ganska stor summa, men med tanke på ecklesiastikministerns förmåga att på andra områden inom sitt departement vinna gehör för befogade utgiftsökningar, hoppas jag att det till ett kommande år skall vara möjligt att genomföra en förstärkning av statsbidragen även på detta område.

I verkligheten har ju kostnaderna för skolbarnsbespisningen i allt större utsträckning överflyttats från staten till kommunerna, från den progressiva statsbeskattningen till den proportionella kommunalskatten eller, om man så vill, från den ena raden till den andra på debetsedeln. I vissa fall har även en överflyttning av kostnaderna skett till barnfamiljerna genom att avgifter tas ut för måltiderna. Ur principiella synpunkter är denna omfördelning inte acceptabel, och några

egentliga besparingar kan man — om man ser saken i stort — inte tala om.

Statsrådet säger i sitt svar, att han innan han tar ställning till de sakkunnigas förslag vill avvakta resultatet av 1958 års skatteutjämningskommittés arbete. Om denna utredning — vilket jag hoppas — kan väntas bli färdig inom den närmaste tiden, kan jag acceptera ecklesiastikministerns besked på den punkten. Utredningen sysslar ju med alla de problem som rör de skatteunderlagsgraderade statsbidragen, och det kan vara förståeligt om man vill ta in alla eftersläpande statsbidrag i bilden och göra en helhetsbedömning innan man tar ställning till den fråga som jag väckt.

Detta utesluter dock inte, att jag fortfarande anser att en förstärkning av statsbidragen till skolmåltidsverksamheten bör ges en viss prioritet vid denna bedömning. Det är ju för närvarande så, att den kommun som kommer upp till 50 skattekronor per invånare eller däröver mister sitt statsbidrag. En hel del kommuner, många med orimligt hög kommunalskatt, har under senare år kommit i närheten av eller över statsbidragsstrecket. Man har börjat se sig om efter möjliga besparingar i den kommunala budgeten. Det är en händelse som ser ut som en tanke, att det i den situationen i en del kommuner som jag känner till har dykt upp högermotioner, där man hemställt om utredningar i syfte att begränsa eller avgiftsbelägga skolmåltiderna. I något fall har utredningen också lett fram till beslut att avgifter skall tas ut för måltiderna, kanske med den begränsningen att barn som är medellösa eller som har många syskon etc. slipper erlägga avgift, ett system som är ägnat att återinföra klassgränserna redan på skolstadiet. I andra fall — enligt skolöverstyrelsens uppgifter i allt fler kommuner — har man beslutat slopa lördagsmåltiderna, vilket speciellt för förvärvsarbetande

Svar på interpellation ang. ändrade grunder för statsbidrag till skolmältider

mödrar med barn i skolåldern vållat stora besvärligheter. Även på andra sätt har bespisningen begränsats i besparingssyfte med påföljd att man vältrat över en del av utgifterna på barnfamiljerna.

Visserligen är kommunerna suveräna att besluta i sådana här frågor, särskilt om de mist sitt statsbidrag och inte är bundna av dess bestämmelser. Men jag tror ändå — även om de relaterade fallen tillhör undantagen — att ett klart uttalande från statsrådets sida på den punkten skulle vara värdefullt. Jag noterar också med tillfredsställelse, att statsrådet i sitt interpellations-svar upplyser om att sådana icke önskvärda konsekvenser av statsbidragssystemet skall uppmärksammas och att skolöverstyrelsen håller på med en kartläggning av de i interpellationen påtalade inskränkningarna i skolmältidsverksamheten.

Samtidigt som jag förklarar att jag i stort sett är nöjd med svaret uttrycker jag den förhoppningen, att resultatet av 1958 års skatteutjämningskommittés arbete inte skall låta vänta på sig alltför länge.

Herr SVENSSON i Stenkyrka (cp):

Herr talman! Interpellanten har på övligt sätt framfört sitt tack för svaret. Interpellanten tackade också för svarets innehåll. Det finns situationer ibland här i livet, då man får tacka för rätt litet.

Vi vet ju att fördelningen av kostnaderna mellan stat och kommun för skolmältiderna nu har blivit en helt annan än vad som avsågs vid beslutet 1946. År 1948 var statens andel av de totala kostnaderna 15,7 miljoner kronor eller 70 procent. År 1957 svarade staten för 22,1 miljoner kronor, men det var endast 15 procent av kostnaderna. Kommunernas andel av kostnaderna har från 1948 till 1957 ökat från 6,7 miljoner kronor till 127,9 mil-

joner kronor eller från 30 till 85 procent av kostnaderna. Det har alltså skett en mycket betydande kostnadsövervältring från staten till kommunerna.

Särskilda sakkunniga för översyn av vissa statsbidrag på skolväsendets område har 1958 lagt fram förslag om bl. a. återställande i viss mån av den skatteutjämnande effekten. Ecklesiastikministern har nu svarat, att han inte kan ta upp detta utredningsförslag. I stället skall man avvakta skatteutjämningskommitténs förslag och beakta det större finansieringspolitiska sammanhanget, när kommitténs förslag framlägges. Det är väl ändå så, att skatteutjämningskommittén inte kan beräknas vara färdig med sitt uppdrag förrän om åtskilliga år, kanske 1964 eller eventuellt 1965. Under tiden fram till dess får kommunerna självfallet vänta på den ifrågasatta utjämnningen.

Det har sagts, att en sådan kostnadsfördelning skulle medföra utgifter för staten på nära 40 miljoner kronor. Vi vet ju alla, att det är ett betydande belopp i det statsfinansiella sammanhanget. Men det är inte fråga om några nya utgifter utan endast om återställande av en rimligare fördelning av kostnaderna mellan stat och kommun. Ur statens synpunkt är det fråga om en angelägenhetsgradering, som kan ge utrymme för rättvisa åt kommunerna. För många kommuner är skolmältidskostnaderna en mycket hård belastning. Det finns kommuner, som per skattekrona får betala 4 à 5 gånger så mycket som vissa andra kommuner. Det förefaller mig som om det skulle finnas anledning för ecklesiastikministern att efterkomma riksdagens begäran 1959 och 1960 om framläggande av utredningsförslaget av år 1958. Jag skall emellertid inte för dagen ta upp någon debatt i denna fråga, då vi senare får tillfälle att återkomma härtill i anledning av väckta motioner, som ännu inte är behandlade i

Svar på fråga ang. rätten till vatten och fiske i Norrbottens lappmark — Svar på interpellation ang. sommarstugeägares rättsställning

statsutskottet men som framdeles kommer på riksdagens bord.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på fråga ang. rätten till vatten och fiske i Norrbottens lappmark

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NETZÉN, erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Fru Boman har frågat mig vilka åtgärder som vidtagits med anledning av riksdagens skrivelse nr 259 år 1960.

Genom nämnda skrivelse anslöt sig riksdagen till tredje lagutskottets utlåtande nr 26, vari förordades en utredning med syfte att utarbeta förslag till bestämmelser om avgiftsfri fiskerätt för bofast jordbrukarbefolkning i Norrbottens läns lappmarker. Utskottet framhöll att frågan var av mycket invecklad beskaffenhet och förenad med svåra juridiska problem samt att många förslag till lösningar redan hade framlagts men att mot samtliga rests invändningar av olika slag. Dessa omständigheter har bland annat komplicerat valet av utredningsman. Det vill emellertid synas som om personfrågan nu är på väg att lösas. Utredningen torde därför kunna tillsättas inom den allra närmaste tiden.

Härmed anser jag mig ha besvarat fru Bomans fråga.

Härpå anförde

Fru BOMAN (h):

Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få framföra ett tack för svaret på min fråga.

Det är nog riktigt som tredje lagutskottet har sagt och herr statsrådet nu har understrukit, att denna fråga inte är så lätt att lösa, men det är klart att alla de människor som är be-

rörda av densamma nu hoppas, väntar och tror att den skall bli löst. Med tanke på vad herr statsrådet uttryckte här i sitt svar hoppas jag att han har gjort ett riktigt lyckokast, så att valet av utredningsman kommer att falla på någon som har stort intresse av denna frågas snabba lösning och som tar itu med alla svårigheterna just där de finns och med en vilja att lösa dem. Jag tror också att man uppe i de övre landsändarna kommer att känna tillfredsställelse med det svar som herr statsrådet i dag har avgivit.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5

Svar på interpellation ang. sommarstugeägares rättsställning

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NETZÉN, som yttrade:

Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Andersson i Storfors frågat mig, huruvida arrendelagsutredningen anmodats inkomma med delbetänkande om rättsställningen för ägare av sommarstugor på annans mark samt huruvida jag är beredd att snarast handlägga denna fråga, så att rättssäkerhet skapas för sommarstugeägare och likställda.

Detta ämne har upptagits även i den vid årets riksdag väckta motionen II: 7.

I direktiven för arrendelagsutredningen, vilken tillsattes den 11 december 1959, uttalades att utredningsuppdraget borde omfatta, förutom annat, frågan om ökat skydd för arrendatorer av sommarstugotomter och andra lägenheter mot uppsägning. Med hänsyftning särskilt på detta spörsmål uttalades vidare att delbetänkande borde avges, om utredningen skulle finna någon fråga böra lösas innan dess arbete i övrigt slutförts.

Sedan ett omfattande material in-

Svar på interpellation ang. sommarstugeägares rättsställning

förskaffats rörande dessa så kallade lägenhetsarrenden, anmälde utredningen sin avsikt att eventuellt framlägga delbetänkande i detta avsnitt. Samtidigt hemställdes att lämplig person måtte förordnas att fr. o. m. den 1 januari 1961 såsom biträdande sekreterare inom utredningen taga befattning företrädesvis med frågor om lägenhetsarrende. Denna hemställan bifölls den 30 december 1960.

Spörsmålet om skydd för arrendatorer av ifrågavarande slag torde i flera avseenden sammanhånga med arrendelagstiftningens regelsystem i övrigt. Det synes därför böra i första hand få ankomma på utredningen att — så snart det införskaffade materialet hunnit bearbetas — taga ställning till frågan, huruvida en särbehandling är möjlig. Befinnes så vara fallet, förutsätter jag att utredningen fullföljer tanken att avge delbetänkande. Liksom hittills kommer jag att understödja varje åtgärd som kan främja en snar och ändamålsenlig lösning av detta spörsmål.

Härmed anser jag mig ha besvarat herr Anderssons interpellation.

Härefter anförde

Herr ANDERSSON i Storfors (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet för svaret på min interpellation.

Av svaret framgår, att utredningen införskaffat ett omfattande material just om de ting som jag pekat på i min interpellation. Vidare framgår, att utredningen eventuellt har för avsikt att framlägga delbetänkande i detta avsnitt.

Jag hade nog hoppats att detta delbetänkande skulle ha kommit i början av detta år. Då det ännu ej lämnats, finner jag fortfarande anledning att hemställa till såväl utredningen som

jordbruksministern att ärendet påskyndas.

I min interpellation nämnde jag ett fall där en sommarstugeägare hade svårigheter. Han delar sitt bekymmer med många andra. Låt mig i dag nämna ett färskt exempel på hur ännu en sommarstugeägare råkat illa ut.

Jag citerar:

»Förhyrde ett stycke mark för att där uppföra en sommarstuga, i vilken undertecknad med familj skulle kunna bo under sommarmånaderna. Frågade vad priset var i hyra för tomten, markägaren sa att det kostade 75 kronor per år. Kontrakt skrevs och sattes på fem år från den 1/4 1957 och undertecknades av mig samt två vittnen. Erhöll byggnadstillstånd för stugan i juni samma år. Tomten mättes upp och platsen för stugan märktes ut av stadens anställda.

Allt gick bra tills stugan var i det närmaste färdig. Då uppenbarade sig markägaren och började tala om förhöjning av arrendet. Jag upplyste markägaren om att vi ju hade skrivit kontrakt på 5 år och till ett pris som markägaren själv satt.

Detta hjälpte ej utan denne återkom vid flera tillfällen med önskemål om höjning av arrendet. Då erbjöd jag mig att köpa tomten till ett pris som var normalt för en sådan tomt och fick till svar att den komme att kosta 6 kronor kvadratmetern men ej var till salu just då.

Erhöll i december 1959 brev om uppsägning av arrendet gällande från den 1/4 1962, med borttagande av staket och iordningställande av tomten i sitt ursprungliga skick. Stugan hade i så fall måst rivras då den var för stor att flytta och hade murverk och öppna spisar.

Jag åkte ut till markägaren och talade om saken. Denne sa då att om jag ville kunde de byta ut kontraktet mot ett annat, gällande för ett år och med ett arrende å 350 kronor per

Interpellation ang. yrkesskadeförsäkringslagens tillämpning vid arbetsbyte

år, men efter långa underhandlingar fick jag ett nytt kontrakt gällande för 5 år med ett arrende av 300 kronor per år. Det var enda möjligheten att inte förlora 10—15 tusen kronor vilket stugan kostat plus hela familjens insats av arbete under hela sommaren.

Trots dessa fordringar på höga arrendeavgifter låter markägaren sina kor beta så nära stugorna, som inte har staket, att de når fram till stugan, och i vissa fall till och med släpper in dem genom befintlig grind i vetskrap om att stugägaren ej vågar protestera då han i så fall riskerar att bli vräkt från tomten.»

Ja, detta var bara ett exempel av den långa raden av sommarstugeägare, som gjort sig påminda sedan interpellationen ställdes. Det råder ingen tvekan om att sommarstugeägarna är i behov av snar och effektiv hjälp. Låt mig här säga, att förhållandena är lika såväl vid våra havskuster som inne i landet vid våra insjöar. Det bör därför vara en angelägen uppgift för utredningen att snarast komma med ett förslag till lösning, som ger våra sommarstugeägare trygghet.

Jordbruksministerns besked om att han är villig att understödja varje åtgärd, som kan främja en snar och ändamålsenlig lösning av detta spörsmål, tolkar jag som god vilja att snarast lösa frågan.

Jag ber än en gång att få tacka för svaret och avvaktar otåligt utredningens resultat.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition nr 46, med förslag till lag om ändrad lydelse av 72 § växellagen m. m.

§ 7

Föredrogs, men bordlades åter kon-

stitutionsutskottets utlåtanden nr 3—5, statsutskottets utlåtanden nr 7, 12 och 26—30, bevillningsutskottets betänkanden nr 6 och 12, första lagutskottets utlåtanden nr 7—9, andra lagutskottets utlåtanden nr 3—6, tredje lagutskottets utlåtande nr 5 och allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 1—3.

§ 8

Föredrogs den av herr *Wiklund* i Stockholm vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående spritutskänknigen på öresundsbatarna.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 9

Föredrogs herr *Grebäcks* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående utformningen av vissa trafikankvisningar.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 10

Interpellation ang. yrkesskadeförsäkringslagens tillämpning vid arbetsbyte

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr **ERIKSSON** i Bäckmora (cp), som yttrade:

Herr talman! Enligt lagen om yrkesskadeförsäkring är arbetstagare i allmän eller enskild tjänst med vissa angivna undantag försäkrade mot yrkesskada.

I propositionen om yrkesskadeförsäkringen vid 1954 års riksdag (nr 60) uttalade dåvarande socialministern, att avgörande för bestämmande av arbetstagarbegreppets innebörd i fråga om

Interpellation ang. yrkesskadeförsäkringslagens tillämpning vid arbetsbyte

yrkesskadeförsäkringen skulle vara de regler, vilka gäller inom den allmänna civilrätten och som utbildat sig vid tillämpningen av semesterlagen. Utvecklingen har gått i den riktningen, att betydande grupper beroende uppdragstagare, som tidigare bedömts som självständiga företagare, rättsligen kommit att hänföras till arbetstagare. Såsom arbetstidsutredningen konstaterade i sitt betänkande 1957, »Beroende uppdragstagare», är detta fallet med bl. a. hästkörare inom skogsbruket.

I vissa gränsfall synes det emellertid vara svårt att avgöra, om den förvävsarbetande med hänsyn härtill i fråga om yrkesskadeförsäkringen skall vara att betrakta som arbetstagare eller som självständig företagare. Så är bl. a. fallet vid s. k. arbetsbyte, vilket i stor utsträckning förekommer främst inom jordbruk och skogsbruk. Tillämpningen torde nu — i varje fall såvitt mig är bekant — vara sådan, att vid arbete som utföres såsom arbetsbyte vederbörande i regel inte betraktas som arbetstagare enligt yrkesskadeförsäkringslagen och sålunda inte anses berättigad till ersättning från den obligatoriska yrkesskadeförsäkringen. Meningarna hos försäkringsmyndigheterna synes dock vara i viss mån skiljaktiga.

Vid den tidigare gällande olycksfallsförsäkringslagen var emellertid tillämpningen sådan, att s. k. arbetsbyte betraktades som arbete mot avlöning och sålunda berättigade till olycksfallsersättning enligt lagen. I en auktoritativ kommentar (Löfmark, Försäkring för olycksfall i arbete och yrkessjukdom, 6:e uppl., 1952, s. 78) har rättsläget på grundval av ett flertal rättsfall beskrivits på följande sätt: »Har överenskommelse träffats om arbetsbyte, vilket är synnerligen vanligt mindre jordbrukare emellan, särskilt vid tröskning, anses arbete mot avlöning föreligga. Utföra grannar däremot småtjänster åt varandra utan att över-

enskommelse på förhand träffats om arbetsbyte, anses arbetet ej utföras mot avlöning.» Tillämpningen av den äldre lagen var alltså sådan, att ersättning utgick i fall av s. k. arbetsbyte, medan enligt den nya lagen sådan ersättning vägrats åtminstone i vissa fall.

S. k. arbetsbyte förekommer ofta, särskilt inom jordbruket till följd av svårigheterna att vid tillfälliga arbetstoppar anskaffa annan avlönad arbetskraft. Det kan exempelvis gälla vid arbete med skörden eller vid avverkning eller körning i skogen.

I det civilrättsliga arbetstagarbegreppets natur ligger — såsom arbetstidsutredningen konstaterade i sitt betänkande 1957 — att arbetsavtalet mellan parterna skall vara grundläggande för bedömningen av rättsförhållandet dem emellan. En överenskommelse om arbetsbyte bör enligt min mening vara att betrakta som ett arbetsavtal, som hänför arbetet vid arbetsbytet till det civilrättsliga arbetstagarbegreppet och som därmed berättigar till ersättning från den obligatoriska yrkesskadeförsäkringen. Överenskommelse om arbetsbyte bör nämligen anses innebära, att parterna för arbete åt varandra betingat sig vederlag i form av arbetsbyte. Arbetsbyte får alltså närmast anses utgöra allenast en betalningsmetod.

Naturligtvis kan det i vissa fall vara komplicerat att avgöra vad som bör anses vara sådant arbetsbyte, att arbete mot avlöning föreligger. Det torde emellertid få förutsättas, att småtjänster, som grannar utför åt varandra utan att överenskommelse på förhand träffats om arbetsbyte, bör betraktas som om arbetet ej utföres mot avlöning. Bedömningen torde också kunna kompliceras, om ett moment av rörelseinkomst för självständiga företagare kommer in i sammanhanget. Överenskommelse om arbetsbyte innehåller ofta, att parterna skall ställa till förfogande inte enbart egen arbetskraft utan också dragare och fordon.

Interpellation ang. lektorsbristen vid läroverken

Sådant arbetsbyte bör emellertid hänföras till arbetstagarbegreppet enligt lagen om yrkesskadeförsäkringen med hänsyn till att detta begrepp i tillämpningen innefattar bl. a. hästkörare inom skogsbruket. Mera komplicerad kan bedömningen ställa sig, om parterna vid arbetsbytet, två eller flera, gemensamt äger tröskverk eller annat redskap som utnyttjas vid arbetet. Frågan kan då uppkomma, om vid arbetets bedömning hänsyn bör tagas till av redskapets ägare bedriven rörelse, d. v. s. om arbetsgivaren vid tillfället, som samtidigt kan vara delägare av redskapet, kan sägas ha träffat avtal med ägarerna av redskapet om att nyttjande av detsamma även skall innefatta att viss arbetskraft ställes till förfogande för skötseln av redskapet, svarende mot arbetskraft från övriga delägare eller någon eller några av dessa. I sådana fall skulle det alltså inte vara frågan om arbetsbyte utan om avtal mellan arbetsgivaren och redskapsägarna. I andra hand kan då frågan uppkomma, om arbetskraften är att betrakta som avlönad av redskapsägarna. I allmänhet torde dock den bedömningen böra gälla, att arbetsgivaren lånar enbart redskapet och själv ordnar med den erforderliga arbetskraften. Om i densamma ingår även övriga delägare av redskapet eller någon av dessa, torde äganderätten till redskapet inte böra anses ha att skaffa med överenskommelsen om arbetsbyte. Ett sådant arbetsbyte bör då kunna hänföras till det civilrättsliga arbetstagarbegreppet och berättiga till ersättning enligt yrkesskadeförsäkringslagen.

Med anledning av vad jag här har anfört anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för socialdepartementet ställa följande fråga:

Har herr statsrådet för avsikt att föreslå sådan ändring av yrkesskadeförsäkringslagen eller utfärda sådana tillämpningsföreskrifter, att arbete som

utföres mot vederlag i form av arbetsbyte i enlighet med vad som anförs i interpellationen må hänföras till arbetstagarbegreppet enligt yrkesskadeförsäkringslagen och sålunda medföra rätt till ersättning för yrkesskada från den obligatoriska yrkesskadeförsäkringen?

Denna anhållan bordlades.

§ 11

Interpellation ang. lektorsbristen vid läroverken

Ordet lämnades på begäran till

Herr HAMRIN i Jönköping (fp), som anförde:

Herr talman! Helt nyligen publicerades en undersökning som visade, att lektorsbristen vid våra gymnasier på de senaste fyra åren avsevärt tilltagit. Lektorsvakanserna har på fyra år ökat med 253 procent. I nr 6 av Tidning för Sveriges läroverk (18 febr. 1961) upplyses: »Vi har landsortsläroverk med gymnasier, som står helt utan lektorer och inte heller får sökande till rektorstjänsten.» I olika avseenden försvåras uppgiften att skaffa lärare till läroverken och i synnerhet till gymnasierna. Här skall uppmärksamheten riktas på en speciell faktor av betydelse i sammanhanget.

I ett tidigare skede fanns inga lektorer vid folkskoleseminarierna. Men i och med att dylika tjänster inrättades även vid dessa läroanstalter, blev seminarierna jämställda med gymnasierna. Sedan emellertid år 1952 alla folkskoleseminarier jämställts med provårsläroverk, har speciellt vid landsortsläroverken rekryteringen av lärarkåren ytterligare försvårats. Det inträffar, att en ordinarie lektor vid ett dylikt läroverk begär tjänstledighet för att uppehålla en tjänst som e. o. lektor eller vik. lektor vid ett folkskoleseminarium. Tryggheten i tillvaron får han genom

Interpellation ang. en central registrering av narkotikarecept

ordinarie tjänst vid ett läroverk, medan folkskoleseminariet får hans tjänster. Det förefaller vara ett abderitiskt förhållande, att en ordinarie tjänst som lektor vid ett läroverk har en lägre lönesättning än en e. o. tjänst vid ett seminarium. Det leder emellertid också till att tjänsten vid läroverket ej kan ledigförklaras, varför denna senare läroanstalt får dra sig fram med vikarier. Det har förekommit, att ordinarie innehavaren på detta sätt varit tjänstledig i sex å sju år.

På liknande sätt har adjunkter innehaft ordinarie tjänst vid läroverk (och därmed tryggheten i tillvaron) men år efter år tjänstgjort som e. o. lektorer vid folkskoleseminarierna. Vissa läroverk har därvid blivit särskilt hårt drabbade och — det kan tilläggas — vissa ämnen blivit särskilt lidande.

Med hänvisning till vad här sagts hemställas om andra kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet framställa följande frågor:

Är herr statsrådet i tillfälle verifiera uppgifterna om den vid läroverken rådande lektorsbristen och dess samband med bl. a. rekryteringen av motsvarande tjänster vid folkskoleseminarierna?

Är herr statsrådet vidare i tillfälle ge en bedömning av möjligheten att inom rimlig tid komma till rätta med den här påtalade bristen?

Denna anhållan bordlades.

§ 12

Interpellation ang. en central registrering av narkotikarecept

Herr GUSTAFSSON i Kårby (cp) erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Missbruket av narkotika och andra läkemedel av den arten synes under senare år ha ökat i omfattning. Särskilt allvarlig är denna

tendens som missbruket förefaller ha trängt allt längre ned i åldersgrupperna. De gäng- och ligabildningar som där förekommer öppnar onekligen nya, farliga spridningsvägar för dessa vanebildande gifter. »Utmärkande för ungdomsnarkomanien är framför allt», skriver en författare i Svensk Läkartidning nr 48/1960, »att den förekommer i 'gäng', ofta med en eller ett par ledare, som mer eller mindre behärskar de övriga inom gruppen, samt att man missbrukar ett brett spektrum av gifter alltefter tillgång. Vanligen är det en eller ett par preparattyper, som samtidigt är på model, men då dessa genom motreaktioner blir svårtillgängliga övergår man till något nytt. Det är förbluffande med vilken snabbhet eufomanerna snokar reda på nya verk samma medel, ofta långt innan läkarna kommit till klarhet om medlens farlighet.»

En annan mycket oroande tendens, som åtminstone delvis kan tänkas ha samband med ungdomsproblemet, är att läkemedelsmissbruket nu synes sprida sig till andra områden än de egentliga storstäderna. Aktuella polis- och läkarrapporter ger vid handen, att det inte längre är enbart ett storstadsproblem.

Huvudparten av de narkotiska medel, som förekommer på den illegala marknaden i vårt land, härrör utan tvekan från legala läkarrecept och det är i någon mån betecknande för problemets art, att de läkare, som relativt »lätt» skriver ut recept, synes vara mycket bättre »kartlagda av narkomanerna och narkotikahandlarna än av polisen och andra berörda myndigheter. Därav kommer det sig, att narkotikahandlarna ges onödigt stora möjligheter att, såsom nu ofta är fallet, åka eller ringa runt till en rad läkare och hos dessa få recept på bland annat s. k. avmagringspiller. Det bör dock klart sägas ifrån, att läkarnas receptgivning i de flesta fall inte är »ille-

gal» utan att missbruket närmast beror på ett illegalt utnyttjande av de legala tillförselvägarna. I vissa fall synes det å andra sidan obestriddigt, att en del läkare alltför lättvindigt skriver ut recept på narkotiska medel. Genom att hämta ut de narkotiska medlen på olika apotek undgår narkotikahandlarna vidare den kontroll som annars skulle kunna ske vid utlämningen. Den apoteksinspektion som f. n. äger rum och i viss mån särskilt behandlar narkotikarecepten medger inte den effektiva kontroll, som är nödvändig för att man på ett tidigt stadium skall kunna spåra tillförselkällorna av narkotika på den illegala marknaden. För detta skulle behövas en löpande receptregistrering på en central instans, t. ex. medicinalstyrelsen. Med de moderna konstorstekniska medel som f. n. står till buds förefaller de administrativa hindren för en sådan åtgärd inte vara oöverstigliga.

Det kan i detta sammanhang förtydliga påpekas, att såväl läkarnas egna organisationer som polis- och andra berörda myndigheter under senare år nedlagt ett berömvärt arbete för att söka komma till rätta med den illegala narkotikahandeln. Bl. a. gäller detta polis- och åklagarmyndigheterna i Stockholm. En reform av här antytt slag skulle onekligen ge dessa myndigheter väsentligt bättre möjligheter att på ett tidigt stadium förhindra en stor del av det läkemedelsmissbruk som nu förekommer.

Med stöd av vad jag här har anfört, får jag därför hemställa om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet ställa följande fråga:

Är herr statsrådet villig att undersöka möjligheterna av en central registrering av de s. k. narkotikarecepten i det syfte som angivits i interpellationen?

Denna anhållan bordlades.

§ 13

Interpellation ang. viss för militära ändamål förvärvat mark m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Herr LARSSON i Hedenäset (cp), som anförde:

Herr talman! I riksdagens skrivelse till Kungl. Maj:t 363/1956 hemställdes om utredning av frågan om återförande till de ursprungliga fastigheterna av vissa av 1942 års militära markersättningsnämnd inköpta och arrenderade markområden i Norrbottens län. Riksdagens ifrågavarande skrivelse var närmast föranledd av i ärendet väckt motion (nr II:72/1956). I denna motion anfördes bl. a. följande:

De markområden varom här är fråga utgjordes i regel av skogsmark, ofta värdefull och ur drivningssynpunkt välbelägen sådan. Förvärven skedde till priser, som för försäljarna respektive arrendeupplåtarna var oförmånliga. Vad de direkta köpen beträffar visade det sig som regel, att redan det första skogsuttaget lämnade ett rotnetto, som minst motsvarade och ibland uppgick till 2—3 gånger den erlagda köpeskillingen.

De byggnader och anläggningar, som uppfördes på markområdena, har numera i de flesta fall bortförts eller nedrivits. Dessa markområden begagnas följaktligen ej längre för den egentliga försvarsorganisationen. Återförda till de tidigare fastigheterna kunde de utgöra värdefulla tillskott till fastigheterna och därmed även de berörda bygdernas försörjningsunderlag.

Den av riksdagen begärda utredningen har av Kungl. Maj:t uppdragits åt chefen för försvarsstaben. Denne har sedermera i skrivelse FstA 29/12 1959 nr 10:5 redovisat den företagna utredningen. Av denna utredning framgår, att de i motionen lämnade uppgifterna i stort bekräftas. Sålunda kan utredningen inhämtas följande:

Den genomsnittliga köpeskillingen för köpt eller med äganderätt expro-

Interpellation ang. tillgången på frivilliga övervakare

prierad mark erkännes uppgå till endast omkring 270 kronor per hektar. Samtidigt redovisas avverkningar ha företagits på omkring 75 % av hela den förvärvade arealen. Utöver de betydande avverkningar i egen regi, som företagits och som väl borde ha lämnat ett betydande rotnetto, erkännes skogsuttagen från den del av den avverkade arealen, som försålts på rot, ha inbringat betydligt mera än det sammanlagda belopp som erlagts för samtliga de förvärvade arealerna.

I fråga om möjligheterna att ur rent militära synpunkter återföra avverkningsrätten å skog på de förvärvade och arrenderade områdena erkännes i utredningen sådana möjligheter helt eller med vissa inskränkningar föreliggande beträffande ej mindre än omkring $\frac{3}{4}$ av den totala arealen.

Såsom tidigare av mig anförts är det här fråga om mark- och arrendeöverlåtelse, som skett under trycket av den internationella spänning som rådde den aktuella tiden och ofta medgetts i bristande kännedom om den enskilde markägarens juridiska rättigheter. Det måste då — ej minst ur angelägenheten av att bevara och förstärka försvarsmaktens goodwill — vara angeläget med tillrättaläggande av vad som tidigare kan ha brustit gentemot enskilda innebyggare.

Såvitt bekant är har den här omnämnda utredningen varit föremål för sedvanligt remissförfarande. Remisstiden lär även vara utgången för så länge sedan, att ett ställningstagande till sakfrågan — eller i vart fall till problemet om en närmare detaljutredning — borde vara på tiden.

Med stöd av vad ovan anförts anhaller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet få ställa följande frågor:

Vilka åtgärder eller förslag är att emotse från Kungl. Maj:t i anledning av utredningen om återförande till de tidigare fastigheterna av mark eller av-

verkningsrätt, som av 1942 års militära markersättningsnämnd (sedermera 1944 års markersättningsdelegerade) förvärvats eller arrenderats inom Norrbottens län?

När kan åtgärder eller förslag härvidlag vara att emotse?

Denna anhållan bordlades.

§ 14**Interpellation ang. tillgången på frivilliga övervakare**

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr NILSSON i Tvärålund (cp), som yttrade:

Herr talman! Villkorlig dom och villkorlig frigivning har blivit ett väsentligt inslag i kriminalvården. Erfarenheterna härav är övervägande goda och det får förutsättas att det även framgent kommer att finnas ett relativt omfattande behov av dessa former av öppen vård och tillsyn. Ur allmänna synpunkter är det angeläget, att en utbyggnad och förbättring av tillsyn och övervakning kommer till stånd. Särskilt bör därvid uppmärksammas, att återanpassningen i hög grad är beroende av den övervakning och vägledning, som den villkorligt dömda eller frigivne får.

De frivilliga övervakarna utför en synnerligen samhällsnyttig insats och torde ofta drivas därtill av ett ideellt intresse. Självfallet har de dock av tidskäl inte möjlighet att åta sig övervakningsuppdrag i större utsträckning och ett sådant tillvägagångssätt är heller inte önskvärt. Då endast en begränsad del av övervakningsuppdragen kunnat anförtros frivilliga övervakare, har uppdragen i betydande utsträckning anförtrots befattningshavare, som har åliggande att i viss omfattning åta sig sådana. En följd av den begränsade tillgången på frivilliga övervakare har således blivit en anhopning av övervakningsuppdragen. En sådan utveckling

Interpellation ang. tillgången på frivilliga övervakare

är inte heller önskvärd. En övervakare med många uppdrag har begränsade möjligheter att fullfölja övervakning och tillsyn på det mera personliga och ingående sätt, som bäst befrämjar klientens återanpassning.

Enligt min mening måste det anses som ett primärt intresse, att en ökning av antalet frivilliga övervakare kommer till stånd. Härvidlag bör man beakta, att det inom folkrörelser och ungdomorganisationer torde finnas många, som i och för sig är lämpliga för övervakningsuppdrag. Det får i vart fall inte uteslutas, att ett mera direkt uppsökande av lämpliga övervakare, t. ex. genom samarbete mellan skyddskonulentorganisationen och ungdomsorganisationer och andra folkrörelser, skulle leda till goda resultat. Ett sådant tillvägagångssätt torde böra prövas närmare.

Man får heller inte bortse från att ersättningsfrågan kan spela en betydande roll för dem som får sätta till tid och påtaga sig besvär för fullföljande av övervakningsuppdrag. Därtill kommer, att övervakningsuppdragen ofta föranleder direkta utgifter för övervakaren. Mot den bakgrunden ter sig de gängse ersättningsbeloppen, 15 kronor per månad, som för knappt tilltagna. Det kan därför ifrågasättas, om inte en höjning av ersättningsbeloppen är befogad. Ersättningsfaktorns roll i sammanhanget är visserligen inte klarlagd, men det måste konstateras att även om en höjning av ersättningsbeloppen resulterar i endast en smärre förbättring av tillgången på övervakare är den ändå ur olika synpunkter befogad och angelägen.

Med hänvisning till ovan anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för justitiedepartementet få framställa följande frågor:

Anser herr statsrådet att den nuvarande tillgången på frivilliga övervakare är tillfredsställande?

Om så inte är fallet, avser herr statsrådet vidtagna åtgärder i syfte att öka tillgången på frivilliga övervakare och i så fall vilka?

Denna anhållan bordlades.

§ 15

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 62, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1960 vid dess fyrtiofjärde sammanträde fattade beslut.

Vidare anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 73, till styrelsen för riksdagsbiblioteket angående verkställd granskning av riksdagsbibliotekets styrelse och förvaltning m. m.

§ 16

Herr talmannen tillkännagav, att följande Kungl. Maj:ts propositioner och skrivelse överlämnats till kammaren:

nr 37, angående anslag till statens bakteriologiska laboratorium för budgetåret 1961/62 m. m.,

nr 48, angående godkännande av europeisk konvention om inbördes rätts hjälp i brottmål, och

nr 52, angående val av ombud jämte suppleanter i Europarådets rådgivande församling.

Nämnda propositioner och skrivelse bordlades.

§ 17

Anmälades följande till herr talmannen under sammanträdet avlämnade motioner, nämligen

nr 661, av herr *Hjalmarson m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition

nr 39, angående förslag till förordning med provisoriska bestämmelser rörande utbildningstiden för vissa värnpliktiga,

nr 662, av herr *Wedén*, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 39,

nr 663, av herr *Nilsson* i Båstekille *m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 42, angående statlig kreditgaranti för anordnande av auktionslokaler för trädgårdsprodukter, *m. m.*,

nr 664, av herr *Gustafsson* i Kårby *m. fl.*, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 42, och

nr 665, av herrar *Anby* och *Nilsson* i Lönsboda, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 42.

Dessa motioner bordlades.

§ 18

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till Riksdagens andra kammare

Härmed anhåller jag om ledighet från riksdagsgöromålen under tiden 28 februari—4 mars för deltagande i Europarådets rådgivande församlings session i Strasbourg.

Göteborg den 27 februari 1961

Sven Gustafson

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 19

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.38.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 1 mars

Kl. 14.00

§ 1

Meddelande om grundlagsändringar

Herr talmannen meddelade, att Kungl. Maj:t till riksdagen överlämnat en skrivelse angående förordnande av statsrådsledamöter att uppläsa Kungl. Maj:ts öppna brev till riksdagen angående vissa grundlagsfrågor. Av denna skrivelse, som nu föredrogs, inhämtades, bland annat, att Kungl. Maj:t förordnat hans excellens herr statsministern Tage Eriander att i andra kammaren uppläsa Kungl. Maj:ts öppna brev i ämnet.

Med anledning härav överlämnade herr talmannen ordet till hans excellens herr statsministern **ERLANDER**, som uppläste Kungl. Maj:ts öppna brev till riksdagen av den 17 februari 1961 an-

gående vissa grundlagsfrågor, så lydande:

Kungl. Maj:ts öppna brev till riksdagen angående vissa grundlagsfrågor; givet Stockholms slott den 17 februari 1961.

I skrivelser den 15 februari 1961, nr 49, 50 och 51, har riksdagen anmält, att riksdagen vid slutlig prövning antagit vissa vid 1960 års riksdag såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling antagna förslag, nämligen

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 143 och med viss ändring av vad däri föreslagits antaget förslag till ändrad lydelse av 28 § regeringsformen, förslag till ändrad lydelse av 68 § riksdagsordningen, samt

i enlighet med Kungl. Maj:ts proposi-

tion nr 17 antaget förslag till ändrad lydelse av 1 kap. 8 § tryckfrihetsförordningen.

Kungl. Maj:t vill härmed giva riksdagen till känna, att Kungl. Maj:t denna dag gillat och antagit de båda förstnämnda förslagen samt låtit genom allmänna kungörelser utfärda de beslutade grundlagsändringarna.

GUSTAF ADOLF

Herman Kling

Uppläsningen åhördes av kammarens ledamöter stående.

§ 2

Herr TALMANNEN yttrade:

Efter samråd med första kammarens talman får jag föreslå, att kammaren måtte besluta att vid sammanträde onsdagen den 8 innevarande mars företaga val *dels* av tjugofyra ledamöter i den nämnd, vilken enligt § 103 regeringsformen och § 69 riksdagsordningen äger att döma huruvida högsta domstolens och regeringsrättens samtliga ledamöter gjort sig förtjänta att i deras viktiga kall bibehållas, samt sex suppleanter för dessa ledamöter, *dels* av valmän jämte suppleanter för utseende av riksdagens justitieombudsman och militieombudsman samt deras ställföreträdare.

Detta förslag godkändes.

§ 3

Upplästes följande till kammaren inkomna skrivelser:

Till Riksdagen

Härmed får jag anhålla att bliva entledigad från uppdraget att vara Riksdagens militieombudsman räknat från det med anledning av avsägelsen val av ny innehavare av ämbetet äger rum.

Stockholm den 13 februari 1961

Erik Wilhelmsson

Till Riksdagen

Sedan Kungl. Maj:t den 30 september 1960 förordnat mig att vara ledamot i lagberedningen får jag med hänsyn till

svårigheten att förena detta uppdrag med förtroendet att vara ställföreträdare för Riksdagens justitieombudsman härmed vördsamt avsäga mig nämnda förtroende från och med den dag Riksdagen förrättar nytt val av ställföreträdare.

Stockholm den 30 januari 1961

Ulf Lundvik

Kammaren beslöt, att med anledning av dessa avsägelser erforderliga val skulle i föreskriven ordning anställas.

§ 4

Herr talmannen meddelade, att herr Franzén, som vid kammarens sammanträde den 10 nästlidne februari med läkarintyg styrkt sig tills vidare vara hindrad att deltaga i riksdagsgöromålen, denna dag åter intagit sin plats i kammaren.

§ 5

Föredrogos var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionen nr 37, angående anslag till statens bakteriologiska laboratorium för budgetåret 1961/62 m. m.; och

till behandling av lagutskott propositionen nr 48, angående godkännande av europeisk konvention om inbördes rätts hjälp i brottmål.

§ 6

Föredrogos och lades till handlingarna Kungl. Maj:ts på bordet liggande skrivelse nr 52, angående val av ombud jämte suppleanter i Europarådets rådgivande församling.

På förslag av herr talmannen, som förklarade sig hava om tiden för valen samrått med första kammarens talman, beslöt kammaren att vid plenum onsdagen den 8 innevarande mars utse tre ombud och tre suppleanter i Europarådets rådgivande församling.

Statistiska centralbyrån: Omkostnader

§ 7

Föredrogos var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till behandling av lagutskott motionerna nr 661 och 662; samt

till jordbruksutskottet motionerna nr 663—665.

§ 8

Föredrogs den av herr *Eriksson* i Bäckmora vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående yrkeskadeförsäkringslagens tillämpning vid arbetsbyte.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 9

Föredrogs den av herr *Hamrin* i Jönköping vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet angående lektorsbristen vid läroverken.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 10

Föredrogs den av herr *Gustafsson* i Kårby vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående en central registrering av narkotikarecept.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 11

Föredrogs den av herr *Larsson* i Hedenäset vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för för-

svarsdepartementet angående viss för militära ändamål förvärvad mark m. m.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 12

Föredrogs den av herr *Nilsson* i Tvärålund vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående tillgången på frivilliga övervakare.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 13

Föredrogos vart för sig konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av väckt motion angående behandlingen i riksdagen av framställning från riksdagens verk,

nr 4, i anledning av väckta motioner angående kallelse till sammanträde med elektorer för val av riksdagens ombudsmän, och

nr 5, i anledning av väckta motioner angående utredning av frågor om vissa allmänna handlingars offentlighet.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 14

Utgifter under riksstatsens sjunde huvudtitel

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1961/62 under sjunde huvudtiteln, avseende anslagen inom finansdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—11

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 12***Statistiska centralbyrån: Omkostnader**

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr

1 under sjunde huvudtiteln (punkt 12, s. 27—32 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 3 januari 1961) föreslagit riksdagen att till Statistiska centralbyrån: Omkostnader för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 1 950 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av herrar *Nelander* och *Löfroth* väckt motion (II: 533), vari hemställts att riksdagen vid behandlingen av förevarande punkt måtte anvisa ett förslagsanslag av 1 700 000 kronor, innebärande en anslagsminskning om 250 000 kronor i jämförelse med Kungl. Maj:ts förslag.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionen II: 533, till Statistiska centralbyrån: Omkostnader för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 1 950 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herr *Boman*, fröken *Andersson*, herrar *Axel Johannes Andersson*, *Ragnar Bergh*, *Lundström*, *Staxäng* och *Ståhl*, fröken *Elmén* och herr *Bohman*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionen II: 533,

a) uttala att antalet undersökningar av ifrågavarande slag liksom hittills begränsades till två per år tills vidare;

b) till Statistiska centralbyrån: Omkostnader för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 1 750 000 kronor.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr *NELANDER* (fp):

Herr talman! Vid denna punkt har fogats en reservation av herr *Boman* m. fl. Denna reservation bygger på motion nr 533, där vi motionärer yrkar att under det kommande budgetåret endast två labour force-undersökningar i fråga om sysselsättningsstatistik skall anordnas av statistiska centralbyrån i stället

Statistiska centralbyrån: Omkostnader för de fyra undersökningar som har föreslagits.

Såsom framhålles i reservationen anser också vi, att dessa intervjuundersökningar om förhållandena på arbetsmarknaden helt visst har sitt värde såsom en komplettering till den traditionella arbetslöshets- och sysselsättningsstatistiken, men de kan inte ersätta den senare. Den vanliga sysselsättningsstatistiken ger en mer uttömmande bild av arbetsmarknadssituationen — detta understrykes bl. a. av fil. lic. *Folke Larsson* i *Statistisk tidskrift* och han har säkert bättre insikter om labour force-metoden än de flesta andra.

Labour force-metoden började användas i Förenta staterna för över tjugo år sedan, men den är helt ny i Sverige och har här bara prövats fyra gånger, varav två gånger under 1959 och två gånger under 1960. I början gjordes förfrågningar per post, men sedan har man övergått till telefonintervjuer samt personliga besök i de fall då man inte kunnat nå vederbörande per telefon. Urvalet av intervjuobjekt har gjorts med ledning av befolkningsregistret och har omfattat 5 000—6 000 personer.

I fjolårets statsverksproposition gjorde departementschefen det uttalandet, att undersökningarna borde bedrivas fortlöpande men att slutligt ställningstagande till denna undersökningsform borde ske först sedan man genom en serie undersökningar vunnit större erfarenheter därav. För övrigt har det ju den 30 september förra året tillsatts en utredning som skall ta upp frågan om arbetsmarknadspolitikens utformning och göra en allmän översyn av denna politik.

Till detta kommer också att denna verksamhet nu skall överflyttas från arbetsmarknadsstyrelsen till ett annat statligt organ, nämligen statistiska centralbyrån. Det är väl inte ur vägen att tänka sig den utvecklingen, att där se-

Statistiska centralbyrån: Omkostnader

nare kan göras vissa kombinationer med andra undersökningar.

I den traditionella sysselsättningsstatistiken får man med dem som anmält sig till arbetsmarknadsorganen och registreras som arbetslösa. I den nya labour force-undersökningen medtas också vissa andra kategorier som normalt inte har förvärsarbete — sådana som studerande, husmödrar o. s. v. Dessa kontakter ofta inte arbetsförmedlingarna. Emellertid måste man väl också hålla med filosofie licentiaten Larsson när han säger, att arbetslösheten hos sådana grupper inte är av samma kvalificerade natur som den vilken tidigare registrerats.

Jag vill, herr talman, till sist än en gång framhålla, att denna nya form av arbetsmarknadsundersökning säkert har sitt värde som komplettering av den traditionella sysselsättningsstatistiken, men ännu befinner den sig på försöksstadiet, och metoderna behöver troligen förbättras. Det är anledningen till att vi yrkar, att endast två undersökningar i stället för fyra skall göras under det kommande året. Enligt uppgifter som lämnades vid föredragningen i statsutskottets femte avdelning bör man räkna med att två undersökningar kommer att belöpa sig på 300 000 kronor. Vi anser därför, att summan bör nedräknas med endast 200 000 kronor.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen nr 1) av herr Boman m. fl.

Herr GUSTAFSSON i Uddevalla (s):

Herr talman! Dessa labour force-undersökningar är inte något nytt, internationellt sett. De har prövats i åtskilliga länder sedan många år tillbaka. Vårt europeiska ekonomiska samarbetsorgan, OEEC, rekommenderade på sitt rådsmöte för tio år sedan medlemsstaterna att verkställa labour force-undersökningar efter ett visst program. I vårt land började man emellertid först år

1959 i arbetsmarknadsstyrelsens regi med två provundersökningar. Lika många gjordes även förra året.

Avsikten med dessa labour force-undersökningar är inte att ersätta hittills gängse statistik — som det framskymtade i herr Nelanders anförande nyss — utan i stället att komplettera den hittillsvarande statistiken. Undersökningarna syftar till att kartlägga vissa förhållanden på arbetsmarknaden. Det är obestriddligen av betydelse att man kan bedöma storleken och sammansättningen av de befolkningsgrupper som befinner sig i förvärsarbete, som söker förvärsarbete eller som av olika skäl inte kan uppträda på arbetsmarknaden, alltså den s. k. dolda arbetskraften.

I första hand bör det under nuvarande förhållanden vara ett samhällsintresse att kunna bedöma sysselsättningsförhållandena bland kvinnor och ungdom. Vår arbetsmarknadspolitik går ju ut på att alla som vill ha ett förvärsarbete också bör beredas möjligheter att få det. För att man skall lyckas erfordras en god planering, att få fram sysselsättningsobjekt samt få den lämpligaste lokaliseringen. Härvid är en kartläggning av arbetskraften en viktig förutsättning. Man bör emellertid också planera för en rätt avvägd yrkesutbildning. Labour force-undersökningarna avser att ge statistiskt material härför.

I likhet med reservanterna vill jag framhålla, att undersökningarna är ganska nya i vårt land. De har väl ännu inte hunnit få sin slutgiltiga form. Emellertid kan det redan nu sägas att två undersökningar är för litet för att materialet skall bli någorlunda tillförlitligt. Det gäller här även att belysa säsongarbetslöshetens variationer. Redan den kommitté som tillsattes 1952 för att behandla frågan om arbetsmarknadsstatistiken ansåg, att det skulle erfordras åtminstone fyra undersökningar per år. Denna kommitté bestod — märk väl — av representanter dels för arbetsmark-

Statistiska centralbyrån: Omkostnader

nadsmyndigheterna, dels också för arbetsgivarna samt löntagarna.

Som jämförelse kan nämnas att i USA och Kanada, där man — som herr Nelander också antydde — har mångårig erfarenhet på detta område, har man en undersökning per månad. Även i Japan och Finland har man undersökningar varje månad.

Utskottet anser, i likhet med motionärerna och reservanterna, att dessa undersökningar är av stort värde för sysselsättningspolitikens utformning. Efter som alla sakkunniga anser det erforderligt med fyra undersökningar per år från och med nästa budgetår för att materialet skall bli statistiskt någorlunda hållbart, har utskottet ingen anledning att motsätta sig detta, i synnerhet som remissinstanserna tillstyrkt.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr KELLGREN (s):

Herr talman! Utskottets talesman har här så pass utförligt och sakkunnigt klargjort behovet av sådana här särskilda labour force-undersökningar, att jag kan nöja mig med att endast göra några kompletteringar på ett par punkter.

Det gäller först den mera kortsiktiga konjunkturbedömningen som är mycket nödvändig om man över huvud taget skall kunna driva en arbetsmarknadspolitik så avpassad, att den fyller sina uppgifter. Nu har man efter hand börjat få en viss konjunkturstatistik när det gäller lagerhållning och orderingång. Den är värdefull men behöver kompletteras med just labour force-undersökningar där man kan följa med arbetskraftsrörelserna.

Här har föreslagits undersökningar varje kvartal, men jag är övertygad om att det inte dröjer länge förrän det blir behov av månatliga undersökningar av arbetskraftsrörelserna liksom fallet är i Förenta staterna och andra län-

der. Det är, som utskottets talesman här angav, betydelsefullt att kunna följa vissa specialgrupper, t. ex. ungdomar, kvinnor, de partiellt arbetslösa och även de grupper som har en säsongmässigt varierande och ibland ofullständig sysselsättning. Jag vill påpeka för reservanterna att det vore mycket kortsiktigt att låta bli att anslå pengar för statistiska undersökningar. Det är ofta bristen på primärstatistik, bristen på sakligt material av informationskaraktär som lägger hinder i vägen för att finna de bästa och i längden också mest ekonomiska lösningarna. Man kan således här uppnå besparingar på andra områden genom en förbättring av arbetsmarknadsstatistiken. Oppositionen har helt enkelt förfelat det syfte som den varit ute efter nämligen att åstadkomma besparingar. Om man inte får medel till denna statistik blir man kanske tvingad att betala ut mer pengar på annat håll.

Herr NELANDER (fp):

Herr talman! Det är nog ingen anledning att ta upp någon större debatt i denna sak. När det har framskymtats, att vi från vår sida skulle motsätta oss att man anslår pengar till dessa labour force-undersökningar, har man inte riktigt återgivit vår ståndpunkt. Jag har tydligt påpekat att vi anser det vara av värde att ha dessa undersökningar som komplettering till den traditionella sysselsättningsstatistiken. Det var alltså inte riktigt som herr Gustafsson i Uddevalla sade, att vi inte ville lämna detta bidrag. Däremot menar vi att man skall ta hänsyn till att dessa undersökningar fortfarande befinner sig på ett försöksstadium och att det är ett nytt ämbetsverk som skall överta ansvaret för dem. Skillnaden mellan utskottets och reservanternas ståndpunkt är alltså en gradskillnad: vi har ansett att man detta år kan nöja sig med två undersökningar, me-

dan utskottsmajoriteten menat att man redan i år skall genomföra fyra sådana undersökningar. Vi har alltså avslutit oss till den linje som departementschefen i fjol anbefalld.

Herr GUSTAFSSON i Uddevalla (s):
Herr talman! Jag tror herr Nelander har missförstått mig på en punkt. Jag avsåg inte att beskylla reservanterna för att motsätta sig anslag till erforderligt antal undersökningar. Vad jag sade var i stället att dessa undersökningar är avsedda inte att ersätta den gängse arbetsmarknadsstatistiken utan att komplettera den.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nelander begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 12:o) i utskottets utlåtande nr 7, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 1) av herr Boman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 13—52

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 53

Ersättning till städerna för mistad tolag

Kungl. Maj:t hade (punkt 55, s. 127) föreslagit riksdagen att till Ersättning till städerna för mistad tolag för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 37 000 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* (I: 449) och den andra inom andra kammaren av herr *Hedlund m. fl.* (II: 531), i vilka motioner hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts under förevarande punkt framställda anslagsäskande.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 449 och II: 531, till Ersättning till städerna för mistad tolag för budgetåret 1961/62 anvisa ett förslagsanslag av 37 000 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Bengtson, Eric Carlsson, Svensson* i Stenkyrka och *Eliasson* i Sundborn, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 449 och II: 531, avslå Kungl. Maj:ts förslag om anvisande av ett förslagsanslag för budgetåret 1961/62 av 37 000 000 kronor till Ersättning till städerna för mistad tolag.

Punkten föredrogs. Därvid yttrade:

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Frågan om tolagserättningen är en gammal fråga här i riksdagen. Varken motionärerna eller reservanterna eller utskottsmajoriteten lär finna några nya synpunkter på den.

Det motiv som motionärerna och vi reservanter har angett för vår ståndpunkt är att denna ersättning har kommit att sakna förankring i vårt nuvarande samhälle. Den egentliga motprestation som städerna skulle fullgöra är

väl skyldigheten att hålla tullhus, men det är uppenbart att den ersättning som utgår inte står i något direkt samband med de verkliga kostnaderna. Av det skälet har vi yrkat på att ersättningen nu skall slopas.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr PETTERSON i Degerfors (s):

Herr talman! Herr Eliasson i Sundborn har varit kortfattad och jag skall försöka att fatta mig kort också. Men eftersom jag i dag har suttit och roat mig med att läsa en rätt intressant lektyr som gäller detta spörsmål skall jag något beröra städernas rättigheter och skyldigheter visavi tolagsersättningen.

Här kommer man in på frågor som gäller rättigheter som är grundlagskyddade. Det är sant att många rättigheter och skyldigheter har överlevt sig själva, men de finns än så länge och de kan inte upphävas ensidigt. Jag skall nämna några exempel: rätten att behålla donationsjord, rätten att vara stapelstad, en rättighet som inte har dragits in utan ersättning, rätten att uppbära tomtören, gårdaköpsavgifter, friskillingar och liknande, rätten till ersättning för förlorad tullfrihet samt indragna ränte- och tiondeanslag, rätten till auktionsmonopol, de s. k. källarfrihandelsmedlen, en ersättning som utgick när man tog bort städernas rätt att utan tull införa vin till sina stads-källare.

I regel var det för att främja handeln som man på sin tid gav städerna dessa rättigheter. Det är en kvarleva från 1600-talet, från drottning Kristinas tid. Först utgick en viss procent på fraktsatsen till städerna, och då denna bestämmelse togs bort fick man rättigheten i form av tolag. Men därmed följde också vissa skyldigheter för städerna såsom att hålla tullhus. Men detta är inte allt. Nämnas kan t. ex. att Nyköping för en tolagsersättning på 600

Ersättning till städerna för mistad tolag

kronor om året har skyldighet att hålla mudderverk. Inte alla städer, som har stapelrätt och är skyldiga att bygga tullhus, har tolagsersättning. Av 50 sådana städer är det 37 som uppbär tolagsersättning. Fyra inlandsstäder har skyldighet att hålla tullhus, men det utgår ingen tolagsersättning till dem. Det är senare tillkomna städer — de första städerna låg utefter våra kuster.

1955 års stadsutredning har till uppgift att i hela dess vidd utreda frågan om städernas skyldigheter och rättigheter i förhållande till staten. Enligt direktiven skall därvid en långtgående avveckling av dessa skyldigheter och rättigheter prövas och kostnadsfrågorna närmare utredas. Detta är stadsutredningens arbetshypotes, och enligt uppgifter som jag har skall utredningen vara färdig i slutet av år 1961.

Vad jag med detta velat framhålla, herr talman, är att man inte ensidigt kan rycka loss en detalj ur detta problemkomplex. Till herr Eliasson vill jag bara säga, att när denna utredning om städernas rättigheter och skyldigheter kommer med sitt betänkande, skall vi ta upp dessa frågor till närmare granskning.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HOLMBERG (k):

Förutom de juridiska aspekter på denna fråga, som vi nyss lyssnat till, kan det vara värt att erinra om det skattepolitiska sammanhanget, eftersom den här saken kommer igen åtskilliga gånger under denna riksdag. Det gäller alltså kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna.

Centerpartiet har ett stort antal motioner som behandlar den frågan. Där framhålls att kommunalskatten är den värsta skattebördan för folk med små inkomster. Ur den synpunkten kritiseras regering och riksdag, med rätta enligt min mening, för den skatteövervältring som skett från staten till kom-

Ersättning till städerna för mistad tolag

munerna. Det framhålls ideligen i motionerna, att det snarast möjligt måste bli en ändring i dessa förhållanden.

Allt det där är riktigt, så riktigt till och med att långa avsnitt av motive-ringarna förefaller vara avskrifter av tidigare kommunistiska motioner i denna fråga. Vi använde precis likadana argument när exempelvis centerpartiets ordförande var inrikesminister och i den egenskapen tog initiativ till en mycket kännbar skatteövervältring från staten till landstingen.

Redan förut fanns det av dessa anledningar en mycket stark opinion bland kommunalmännen inom arbetarkretsar, först och främst från vårt parti men också bland de socialdemokratiska kommunalmännen, emot statsmakternas metod att lösa en del av sina svårigheter på kommunernas bekostnad. Vi är naturligtvis glada i den mån som också centerpartiet nu kommit på bättre tankar, som det uppenbarligen har gjort av flera motioner att döma. Men vi vill nog helst se litet bättre samklang mellan ord och handling än vad som demonstreras från centerpartiets sida i det ärende vi nu behandlar. Nu föreslås nämligen, helt i strid mot vad centerpartiet hävdar i sina övriga motioner, att man skall beröva kommunerna en inkomst på 37 miljoner kronor, som staten i stället skall få behålla.

Centerpartiet menar kanske att förslaget skall motverka olikheterna i skattehänseende mellan olika kommuner, eftersom det bara är städerna som får ersättning för mistade tolagsmedel. Men detta förändrar ju inte det faktum att kommunalskatten är den mest orättvisa direkta skatteformen. Och man ändrar ju ingenting av den orättvisan genom att höja skatten för vissa kommuner, som eventuellt har det litet bättre ställt än andra. Landskommunerna får nämligen inte ett öre mer därför att man berövar städerna 37 miljoner kronor i inkomster. För vår del anser

vi också att man skall vidta åtgärder mot olikheterna i skattehänseende mellan olika kommuner. Det kan ske, tycker vi, genom att staten övertar en större del av kostnaderna, helst alla kostnaderna, för t. ex. skolor, folkpensionering och annat som i alldeles särskild grad bidrar till skillnader i skatetryck mellan olika kommuner, för att inte tala om den effekt som skulle kunna uppstå genom en bättre näringspolitik, som jag inte skall gå in på i detta sammanhang.

Men man kommer absolut inte ett tuppffjät närmare en riktig anordning på detta område genom den linje som centerpartiet nu förordar. Det blir ökade skatter för en del kommuner utan att man åstadkommer någon lättnad för de andra. Det är i princip detsamma som den skatteövervältring från staten till kommunerna, som centerpartiet har kritiserat i andra motioner och som en av centerpartiets representanter, herr Svensson i Stenkyrka, så sent som i går fördömde mycket eftertryckligt.

Det har som sagt varit en mycket vinglig kurs som centerpartiet hållit från det ena året till det andra i sådana här frågor. Men man kunde kanske begära att det åtminstone skall vara samma principiella ställningstagande från den ena dagen till den andra.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Det är alltså min avsikt att fatta mig kort.

Herr Pettersons i Degerfors illustration av sambandet mellan tolagsersättningarna och stadsrättigheterna, exempel med vinkällarna från drottning Kristinas tid och mudderverket i Nyköping o. s. v., borde väl ändå bevisa att det inte föreligger något särskilt starkt samband mellan alla dessa ting.

Jag vill också understryka en sak som herr Petterson i Degerfors nämnde, nämligen den att en hel del städer

är skyldiga att hålla tullhus, utan att de får någon som helst ersättning härför av tolagsmedel. Det är en synpunkt som man får hålla i minnet i detta sammanhang.

Vidare vill jag erinra herr Pettersson i Degerfors och herr Holmberg om att riksdagen för några år sedan avvecklade de ersättningar från brännvinsmedel som tidigare utgått till landstingen. Det skedde på förslag av finansministern, och jag kan inte erinra mig att det fördes någon liknande diskussion den gången.

Sedan ger jag herr Holmberg rätt i att problemet om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun är utomordentligt viktigt. Men jag protesterar mot herr Holmbergs försök att göra centerpartiets motioner till något slags plagiat av tidigare kommunistiska förslag. Vi förbehåller oss upphovsmanrätten på den punkten. Detta är synpunkter som vi har förfäktat i åratal.

Herr Holmberg bortser från att utgångspunkten för ett resonemang om kostnadsfördelningen inte bara är fördelningen mellan statlig progressiv beskattning och kommunal proportionell beskattning, utan den är att man eftersträvar en utjämning av skattetrycket vid likvärdig social och kulturell standard — och den frågan har inte ett dugg med tolagsersättningen att göra.

Det är inte så att tolagsersättningar går till de sämst ställda kommunerna. Om vårt parti föreslår en besparing av vissa utgifter och i olika motioner förordar åtgärder som syftar till en skatteutjämnande effekt — t. ex. bidrag till skattetyngda kommuner o. s. v. — så är det uttryck för en medveten strävan att få en skatteutjämning till stånd och att nå en sådan bättre skattefördelning som herr Holmberg här talar om. Men något skatteutjämnande motiv föreligger inte för detta anslag.

Herr HOLMBERG (k) kort genmäle:
Herr talman! Den principiella håll-

Ersättning till städerna för mistad tolag

fasthet som herr Eliasson i Sundborn påstår att centerpartiet lagt i dagen kan lämpligen belysas med det exempel han själv anförde, alltså avvecklingen av den ersättning av brännvinsmedel som landstingen tidigare erhållit. Det restes ingen invändning då, säger herr Eliasson. Nej, inte från herr Eliassons sida. Han röstade mot den kommunistiska motionen, där vi yrkade att landstingen skulle få behålla denna inkomst. Herr Eliasson gick på den punkten lika konsekvent emot landstingens intressen som han i dag går emot primärkommunernas.

Herr PETTERSON i Degerfors (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte velat ta upp någon större politisk debatt i denna fråga, eftersom jag tycker att ämnet är sådant att man med fördel kan avstå från att göra det. Men jag har velat betona att vi här har att göra med juridiska spørsmål, där inte den ena parten bara kan ta ståndpunkt, utan där man måste träffa en överenskommelse. Vissa av dessa frågor är också grundlagsreglerade.

Som motprestation för en viss tolagsersättning har städerna vissa skyldigheter. Herr Eliasson i Sundborn gör gällande att den saken inte har något samband med den fråga vi här diskuterar, men det är just vad den har. I indelningsakkunnigas betänkande för i år (SOU 1961:9) står nämligen på sidan 207:

»Vidare har 1955 års stadsutredning till uppgift att i hela dess vidd överväga frågan om städernas särskilda skyldigheter och rättigheter i förhållande till staten, varvid dels en långtgående avveckling av städernas rättigheter bör eftersträvas, dels prövas huruvida icke vissa av städernas skyldigheter gentemot staten må upphöra och uppgifterna i fråga överföras till statliga organ, dels slutligen vissa kostnadsfrågor närmare utredas.»

Ersättning till städerna för mistad tolag

Först när denna kommitté någon gång på höstkanten är färdig med sitt arbete och lägger fram förslag har man något att förhandla om. Min inställning är sålunda att staten inte ensidigt kan upphäva en viss del av dessa överenskommelser, eftersom vi här har att göra med juridiska frågor.

Jag tror att även herr Eliasson i Sundborn förstår att det vore ett slag i luften att här följa reservationen.

Herr **NELANDER** (fp):

Herr talman! Herr Holmberg talade om centerpartiets vingliga stråt. Jag skall inte ge mig in på detta område, men jag vill göra den intressanta iakttagelsen, att i denna fråga har bondeståndet sannerligen varit konsekvent. För hundra år sedan — vid 1856—1858 års riksdag — när tolagen utbyttes mot en tolagsersättning på 5 % av tullmedlen — röstade adel, präster och borgare för men bondeståndet emot. Sedan tillsattes ett särskilt fullständigare utskott och frågan gick igenom. Men jag vill ge centerpartiet det erkännandet att man i denna fråga har varit konsekvent.

Det antyds i motionerna från centerpartihåll, att det inte görs någon motprestation från städernas sida. Detta är emellertid, som också herr Petterson i Degerfors framhållit, fel. Tolagsersättningen tillerkändes stapelstäderna och i stapelstadsrätten ingick skyldighet att hålla tullnederlag, d. v. s. i praktiken tullkammare. Städerna är alltså skyldiga att som motprestation för tolagsersättningen hålla tullbyggnader. Det går inte att komma ifrån, att detta är en rättsfråga. Det finns också ett prejudicerande rättsfall. Om jag inte minns fel gällde det Öregrund och Östhammar. När man där miste stapelstadsrättigheterna togs tolagsersättningen bort. Det blev rättsak, och tolagsersättning utdömdes.

Jag tycker inte det finns anledning att vidtaga någon ändring eller ingå vi-

dare på problemet så länge 1955 års stadsutredning inte lagt fram sitt betänkande. När så skett får frågan tas upp till ny behandling.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och biföll kamraren utskottets hemställan.

Punkterna 54—63

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 64

Lades till handlingarna.

§ 15

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1961/62 under tolfte huvudtiteln, avseende anslagen inom civildepartementets verksamhetsområde.

Punkterna 1—21

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 22

Lades till handlingarna.

§ 16

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag för budgetåret 1961/62 till nybyggnad för lärarhögskolan i Malmö,

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående frågor om befrielse från ersättningskyldighet till kronan,

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående frågor om befrielse från ersättningskyldighet till kronan m. m.,

Skattskyldigheten för medlem av konungahuset

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till Helmy Berg m. fl., och

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1961/62, i vad avser finansdepartementets verksamhetsområde; samt

bevillningsutskottets betänkande nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 16 maj 1958 (nr 295) om sjömansskatt.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden och betänkande hemställt.

§ 17

Skattskyldigheten för medlem av konungahuset

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 12, i anledning av väckta motioner rörande skattskyldigheten för medlem av konungahuset.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande inom riksdagen väckta, av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

1) motionen II: 86 av herr *Spångberg m. fl.*, vari hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om förslag till sådan ändring av skattebestämmelserna att medlem av konungahuset blir pliktig erlagga skatt för förmögenhet och inkomst av kapital»; samt

2) motionen II: 413 av herr *Johansson* i Stockholm *m. fl.*, vari hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om förslag till upphävande av kungahusets skattefrihet».

Utskottet hemställde, att motionerna II: 86 av herr *Spångberg m. fl.* och II: 413 av herr *Johansson* i Stockholm *m. fl.* rörande skattskyldigheten för medlem av konungahuset icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

3 — *Andra kammarens protokoll 1961. Nr 8*

Utskottets hemställan fördrogs. Därvid anförde:

Herr SPÅNGBERG (s):

Herr talman! I motionen II: 86, som jag tillsammans med några kamrater väckt, föreslås att medlemmar av kungahuset skall betala skatt för förmögenhet och för inkomst av kapital. Vi har begärt en utredning. Frågan om de anslag som riksdagen anvisar har vi inte tagit upp. Jag tror att utskottet har rätt så till vida, att om man tänker sig att apanagen skulle beskattas — vilket man mycket väl kan tänka sig — bleve resultatet i nuvarande läge bara det, att det beviljades så mycket högre anslag. Vi anser att det inte skulle vara särskilt gagneligt med en diskussion om den saken. När frågan en gång tas upp till behandling — det kommer givetvis att ske — är det kanske lämpligare att sänka anslagen.

Motionen begränsas sålunda till en begäran om utredning rörande skattskyldighet för förmögenhet och inkomst av kapital för medlem av kungahuset — det kan röra sig om t. ex. obligationer, bolagsaktier, räntor, affärsverksamhet. Det finns ju ingen anledning till att kungahusets medlemmar när det gäller sådana inkomster skall stå i en undantagsställning, utan de bör ha samma skyldighet att erlagga skatt som andra medborgare. Den frågan är så självklar att jag skulle bli förvånad om inte kungen själv, som ju är en klok karl, delade min uppfattning.

Nu anför bevillningsutskottet att utskottet i fjol uttalade att den här frågan borde ses mot bakgrunden av att vissa grundlagsstadgade inskränkningar skulle hindra kungahusets medlemmar att skaffa sig förvärvsarbete. Detta får nog tas med en viss reservation. Det är väl inte så ovanligt att medlemmar av kungahuset skaffar sig ett inkomstbringande civilt arbete. På grund av det sätt, varpå människor framför allt i fråga om affärer bedömer sådana här

Skattskyldigheten för medlem av konungahuset

ting, har kungahusets medlemmar stora möjligheter att skaffa sig goda inkomster. Jag har väl inte alldeles fel om jag säger att kungens egna pojkar i viss utsträckning har skaffat sig sådan här sysselsättning med ett mycket gott resultat. Då skulle jag vilja fråga: Vad är det egentligen för medlemmar utskottet syftar på i det här sammanhanget? Är det kungen och drottningen? Är det prinsessan Sibylla och prins Bertil? De är alla otvivelaktigt medlemmar av kungahuset och alla uppbär de av staten kraftigt tilltagna anslag, vilka är skattefria. Om de nu har skulder eller tillgångar, är detta deras privatsak och angår inga andra, precis på samma sätt som när det är fråga om andra medborgare. Det kan väl aldrig vara utskottets mening att kungen inte bör betala skatt för inkomster på aktier, ränteinkomster, inkomster av affärsverksamhet o. d. därför att han på grund av sin ställning som statschef inte kan ta förvärvsarbete?

Av utskottets utlåtande framgår att denna fråga egentligen inte har realbehandlats inom utskottet. Man har inte på allvar gått in för att pröva den här saken med den grundlighet som vore möjlig och som naturligtvis vore nödvändig för att komma till ett annat resultat än man har gjort tidigare. Utskottet återoppar bara vad man har gjort inom utskottet tidigare. Att denna min uppfattning är riktig framgår alldeles tydligt av utlåtandet; det stöder sig helt på tidigare uttalanden. Men går vi till dessa tidigare uttalanden, visar det sig att de utskott som har behandlat denna fråga inte heller har realbehandlat den. Detta visar med vilket »låt-gå-system» man bedömer frågor som rör kungahuset. Utskottet säger vidare att — med de undantag som anförts i utlåtandet — medlemmar av kungahuset i fråga om skattskyldighet är likställda med andra fysiska personer. Är inte det också en sanning med modifikation? Hur är det egentligen med exempelvis tullavgifter?

På de partier pälsvaror, smycken, sprit, vin, champagne o. s. v. som förs in i landet för kungafamiljens räkning utgår inte tull eller skatt. Detta får andra medborgare betala. Den likställdhet som tycks framgå av utskottsutlåtandet existerar alltså inte. Hur stora belopp det här kan röra sig om vet vi inte, ty man har mörklagt den saken, vilket ju framgått av debatter på utlåtanden och motioner rörande första huvudtiteln. Det har kanske också i andra sammanhang framkommit att det inte går att få ordentliga redogörelser på denna punkt. Det är nästan omöjligt att få fram sådana, och riksdagen har inte gått med på att det lämnas upplysningar om kungahusets inkomster och ekonomiska förhållanden. Alltnog, det kan röra sig om skatter på några hundratusen kronor. Men det är inte rimligt med denna skillnad mellan medborgare och medborgare här i landet. När man talar med folk från olika partier om dessa saker, erkänns det allmänt att det är något fel; det anses att kungahuset skall betala sådan skatt, vi föreslagit.

Herr talman! Med dessa ord ber jag få yrka bifall till motion nr 86 i denna kammare.

Herr JOHANSSON i Stockholm (k):

Herr talman! Utskottet hänvisar till att den grupp jag tillhör i fjol väckte en motion beträffande kungahusets skattefrihet, en motion som utskottet yrkade avslag på. Utskottet nöjer sig nu med att upprepa sina argument från den gången.

I år har genom herr Spångbergs initiativ antalet motioner ökats med 100 procent och antalet motionärer med mycket mer. Även stämningen ute i landet i denna fråga har ändrats. Men i utskottets vakthållning kring kungahusets inkomstökningar och skattefrihet finns inte den minsta lilla lucka; inte en enda principiell republikan har sviktat. Det är rätt underligt i ett land, där man är så noga med att driva in skat-

Skattskyldigheten för medlem av kungahuset

ter, att en gammal folkpensionär, en gammal gumma, som har en städning och tjänar litet mera än folkpensionen, är tvungen att betala skatt.

Det finns rätt många i det här landet som legalt eller illegalt slipper betala skatt för en del av sina inkomster. Sådana personer brukar alltid räkna med att den skattefria inkomsten har 40 å 50 procent högre värde än den del av inkomsten som de skattar för. Därför får de anslag, som vi ger prinsessan Sibylla och prins Bertil, genom skattefriheten åtminstone 50 procent högre värde än det som officiellt anges i huvudtiteln.

Herr Spångberg har förekommit mig beträffande utskottets förklaring, att kungahusets medlemmar i övrigt är likställda med andra medborgare i skattehänseende. Det håller ju inte streck! Jag antar att den uppräknings utskottet gör innebär, att de inte heller behöver betala skatt för de 300 000 kronor, som de årligen får genom den snart 150-åriga utbetalningen av de mycket tvivelaktiga Guadeloupemedlen.

Utskottet har två argument. Det ena är att medlemmar av kungahuset genom sin representationsskyldighet är förhindrade att ta betalda arbeten. Även på den punkten har herr Spångberg förekommit mig. Jag tror inte att det finns så många hinder i den vägen. Det har i varje fall visat sig, att en kunglig titel, t. ex. prinstiteln, i exempelvis reklambranschen har ett mycket stort goodwillvärde. Inte minst ett visst aktuellt fall ger exempel härpå. I samma fall visade det sig också, att kungahusets medlemmar mycket väl kan bedriva omfattande affärsverksamhet, även om den i detta fall inte var så särskilt lyckosam och inte så särskilt väl organiserad.

Utskottets andra argument är att denna skattefrihet är av ålder bestående och att om man skattebelägger apanaget, så måste man skriva upp anslaget i motsvarande mån. Herr Spångberg miss-

tänkte att — och det är säkert mycket riktigt — med den sammansättning kammaren har, så skulle detta också bli fallet. Jag tycker annars att detta är en fin tanke och en frikostighet som borde komma fler medborgare än denna familj till del. Tänk om varje lågavlönad tjänare i den svenska staten, stationskarlar, brevbärare och andra, en vacker dag skulle få en postgiroförsändelse med förklaringen, att eftersom riksdagen höjt både den direkta och den indirekta skatten, infört omsättningskatt och varuskatter och då Er lön varit beräknad efter det tidigare kostnads- och skatteläget, tar vi oss härmed friheten att översända denna summa — vi anser nämligen att vi måste kompensera Er för dessa utgiftsökningar. Det är en förmån som inte borde förbehållas denna enda och särskilt gynnade familj. Men beträffande vanligt folkskatter hävdar man i stället att skattehöjningar inte bör beaktas vid avtalsrörelser.

Herr talman! Jag har inga som helst förhoppningar att få igenom mitt förslag i denna mycket rojalistiska församling, men jag yrkar i alla fall bifall till motion nr 413 i denna kammare.

Herr BRANDT i Aspabruk (s):

Herr talman! Den skattefrihet som vi nu diskuterar har ju som utskottet också understryker en mycket gammal tradition. Det kan förtjäna nämnas i detta sammanhang, eftersom kanske inte alla känner till det, att det inte utgår apanage till alla kungahusets medlemmar utan endast till Hennes Kungl. Höghet Hertiginnan av Västerbotten och Hans Kungl. Höghet Hertigen av Halland.

När riksdagen den 15 februari beviljade dessa anslag beräknades de med hänsyn till att de skulle vara skattefria. Skulle bevillningsutskottet ha föreslagit och riksdagen godkänt förslaget, att de skulle beskattas, så hade ju det praktiska resultatet blivit att ansla-

Skattskyldigheten för medlem av konungahuset

gen hade fått uppräknas. Utskottet anser att detta vore föga ändamålsenligt.

Som utskottet framhöll i fjol får denna skattefrihet ses mot bakgrunden av att vissa grundlagsstadgade inskränkningar gäller i fråga om möjligheterna för kungahusets medlemmar till förvärvsarbete. Sålunda heter det i regeringsformen § 45: »Varken Svea rikets kronprins och arvfurste eller prinsar av det konungsliga huset skola hava något livgeding eller civilt ämbete.» Nu kan man ju alltid diskutera vad som menas med arbete. Man måste väl erkänna att även en konung utför ett arbete.

Jag vill ytterligare understryka att de borgerliga inkomsterna beskattas i vanlig ordning enligt gällande skattelagstiftning för fysiska personer. Det torde vara praxis i alla länder att inte beskatta statsöverhuvudenas inkomster av de slag det här är fråga om. Skulle bevillningsutskottet ha tillstyrkt dessa motioner så hade det endast varit en tom gest, ty resultatet hade med hänsyn till grundlagens bestämmelser om bl. a. successionsordningen blivit att anslagen fått uppräknas.

Herr Spångberg och herr Johansson i Stockholm angriper denna fråga på ett felaktigt sätt. Visst kan man ha olika uppfattning i denna fråga. Men bevillningsutskottet har ju inga befogenheter att ändra statsskicket. Det har inte heller Kungl. Maj:ts regering. Frågan är invecklad, eftersom den har med regeringsformens och successionsordningens bestämmelser att skaffa. Jag vet inte i vad mån författningsutredningen kommer att syssla med dessa ting, men för dagen är det i alla fall riktigaast att besluta i enlighet med utskottets förslag.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr JOHANSSON i Stockholm (k):

Herr talman! Rojalisterna har det bra här i landet, eftersom till och med re-

publikanerna försvarar dem. Herr Brandt tyckte att vi angripit saken i fel ände. Vi har angripit den också från andra utgångspunkter, ty vi har begärt utredning om republik.

Herr Brandt säger att i övrigt betalar kungahuset skatt för sina inkomster. Det skulle vara mycket intressant att veta hur mycket Hans Majestät har betalat skatt för förlidet år. Det tycks i alla fall inte ha varit en så stor summa att den kommit med i taxeringskalendern.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till motionen II: 86; samt 3:o) bifall till motionen II: 413; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Spångberg begärde likväl votering, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 2:o) angivna propositionen följande voteringsproposition efter given varsel upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 12, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den i ämnet väckta motionen II: 86 av herr Spångberg m. fl.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Spångberg begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgavs 178 ja och 15 nej, varjämte 19 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Skyldighet för förvaltningsmyndighet att motivera sina beslut

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 18

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 7, i anledning av väckt motion angående viss ändring i instruktionen för riksdagens ombudsmän.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 19

Skyldighet för förvaltningsmyndighet att motivera sina beslut

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 8, i anledning av väckt motion om regler angående skyldighet för förvaltningsmyndighet att motivera sina beslut.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! När det gäller domstolars beslut är de alltid motiverade. När det gäller förvaltningsmyndigheters beslut råder en mycket olikartad praxis. Det underliga har ibland inträffat, att motiveringen är beroende av hur blanketterna är utformade. Man har i vissa fall tagit bort rader för motiveringen av administrativa beslut på blanketterna, och så har det inträffat, att besluten inte heller har blivit motiverade.

Ur riksdagens synpunkt är detta en ganska egendomlig anordning. Riksdagen skapar ju den lagstiftning, som ligger till grund för domarmakternas beslut. Riksdagen skapar också de generella regler, som skall tillämpas av de administrativa myndigheterna.

Såsom ofta inträffar klagar den enskilde medborgaren inte bara över domar, som går till högsta instans, utan också över administrativa myndigheters beslut. När det gäller vissa sådana beslut vet inte vederbörande, vad som kan anföras emot medborgaren i fråga.

Riksdagen kan ha avsett någonting helt annat än det som den administrativa myndigheten fastställer, eftersom praxis är olika och riksdagen inte gärna kan ha avsett olika saker med sina lagar. Det är ett för rättsstaten komprometterande faktum, att ofta inte våra administrativa myndigheter är skyldiga att ge någon motivering. Därmed undergräves bestämmelsen om likhet inför lagen. Det kan inträffa en skönsmässig behandling, som inte har någon som helst hemul i en stat, som vill vara en rättsstat.

Nu har JO i sin ämbetsberättelse i år med en mycket grundlig och utförlig motivering pekat på de missförhållanden, som här råder. Utskottet har också, såvitt jag förstår, i stort sett ställt sig positivt till den motion, som herr Nyberg och jag har framfört. Jag skulle emellertid i anslutning till vad utskottet anfört vilja påpeka, att riksdagen oändligt många gånger har begärt initiativ av Kungl. Maj:t och att det har kunnat förflyta både ett och två decennier utan att riksdagen fått någon proposition i ärendet. Man skulle kunna erinra om att riksdagen 1942 avslög en proposition och begärde ett nytt förslag från regeringen men ännu inte fått sig förelagd ifrågasvarande proposition. I riksdagsberättelsen redovisar man — det är en ny redovisning från och med i år — att detta ärende är under Kungl. Maj:ts prövning. Det är ett sätt att informera riksdagen, vilket är ganska oförläpigt, ty det gör att vi i själva verket inte alls vet vad som sker.

Utskottet har nu enhälligt förklarat att det med hänsyn till att förberedelser pågår för tillämnad remissbehandling inte finns anledning till något initiativ från riksdagens sida. »Förberedelser för tillämnad remissbehandling» är en fras, som man nog skall finna återkommer i riksdagsberättelserna och som kan gälla frågor, åt vilka man inte har gjort något under 10—20 år.

Jag förmodar att utskottet inte menar, att det bör förflyta så lång tid, då det gäller ett för rättsstaten grundläggande förhållande som detta. Det kanske hade varit önskvärt, om man närmare preciserat sina förhoppningar om att här få en klar lagstiftning, enligt vilken de administrativa myndigheterna på ett helt annat sätt än nu skulle vara skyldiga att klargöra för medborgarna vad dessa har att rätta sig efter. Att kunna påvisa missförhållanden skulle också vara en lättnad för riksdagen i dess lagstiftningsarbete. Det är mycket få av oss, som har tid och möjlighet att bedriva någon rättshistorisk undersökning av de administrativa myndigheternas beslut, som gör det klart i vad mån här verkligen sker en skönsässig behandling, som illa tillgodoser rättssäkerheten.

Herr talman! Med hänsyn till utskottets enhälliga utlåtande har jag i närvarande stund inget yrkande.

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp):

Herr talman! Vi har i utskottet ställt oss positiva till justitieombudsmannens initiativ och alltså även till motionens syfte. Men vi har inhämtat att den remissbehandling, som är omnämnd i utskottsutlåtandet, snarast skall påbörjas inom justitiedepartementet.

Vi har därför inte ansett att det erfordras något initiativ från riksdagens sida utan har velat låta det bero tills vidare.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 20

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 9, i anledning av väckt motion om rätt för nämndeman att till rättens protokoll anmäla avvikande mening, m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 21

Rätt till änkepension enligt folkpensioneringslagen i vissa fall

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 3, i anledning av väckta motioner om rätt till änkepension enligt folkpensioneringslagen i vissa fall.

Andra lagutskottet hade till behandling förehaft sex inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna nr 279 i första kammaren av fröken *Ranmark m. fl.* och nr 237 i andra kammaren av fru *Löfqvist m. fl.* om rätt i visst fall till änkepension enligt folkpensioneringslagen,

2) de likalydande motionerna nr 369 i första kammaren av herr *Mattsson, Torsten, m. fl.* och nr 428 i andra kammaren av herr *Jansson* i Benestad *m. fl.* om rätt i visst fall till änkepension enligt folkpensioneringslagen, samt

3) de likalydande motionerna nr 499 i första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* och nr 583 i andra kammaren av herr *Hedlund m. fl.* om rätt till änkepension enligt folkpensioneringslagen i vissa fall.

I *motionerna I: 279 och II: 237* hade yrkats, »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning i syfte att inom folkpensioneringen ge änkepension till sådana änkor som på grund av tredje stycket, tredje punkten, första meningen i övergångsbestämmelserna till lagen den 5 maj 1960 angående ändring i lagen den 24 juni 1946 om folkpensionering icke nu kan erhålla änkepension».

I *motionerna I: 369 och II: 428* hade yrkats, »att riksdagen måtte besluta

att till alla kvinnor som blivit änkor före den 1 juli 1960 skall från och med det år de fyller 60 år utgå en icke behövsprövad full änkepension,

att de förändringar i gällande lagtext som erfordras vidtages».

I *motionerna I: 49 och II: 583* hade

Rätt till änkepension enligt folkpensioneringslagen i vissa fall

yrkats, »att riksdagen måtte besluta om sådan ändring i folkpensioneringslagen, att även för äldre änkefall rätten till änkepension må, därest änkan vid mannens bortgång hade barn under 16 år i hemmet, bedömas med hänsyn till ankans ålder den dag yngsta barnet uppnått 16 års ålder, i enlighet med vad i motionen har anförts, samt

att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till härför erforderliga ändringar av folkpensioneringslagens övergångsbestämmelser».

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen, med bifall till motionerna I: 279 och II: 237 samt i anledning av motionerna I: 499 och II: 583, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning i syfte att bereda änkepension till sådana änkor som på grund av tredje stycket, punkt 3, första meningen i övergångsbestämmelserna till lagen den 5 maj 1960 angående ändring i lagen den 29 juni 1946 om folkpensionering icke nu kunde erhålla sådan pension;

B. att motionerna I: 369 och II: 428 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1. av herrar *Strand* och *Axel Svensson*, vilka ansett, att utskottet under A) bort hemställa, »att motionerna I: 279 och II: 237 samt I: 499 och II: 583 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd»;

2. av herrar *Thorsten Larsson* och *Gustavsson* i Alvesta, vilka ansett, att utskottet under B) bort hemställa, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte såsom sin mening giva till känna vad utskottet anför i anledning av motionerna I: 369 och II: 428».

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr **GUSTAVSSON** i Alvesta (cp):

Herr talman! I anslutning till punkt A vill jag endast med tillfredsställelse

notera, att utskottet i stort sett är enigt om det riktiga i att de nuvarande verkningarna av spärregeln, som det här är fråga om, snarast undanröjes.

Beträffande punkt B har jag och herr *Thorsten Larsson* i första kammaren fogat en reservation till utskottets utlåtande. Innebörden av denna reservation är att de nuvarande bestämmelserna angående de äldre ankornas rätt till pension bör närmare övervägas. Vi anser att den frågan kunde prövas i samband med att man nu tar upp frågan om spärregeln till utredning.

Med dessa ord vill jag bara hänvisa till vad vi har anför i reservationen, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av mig och *Thorsten Larsson* fogade reservationen till andra lagutskottets utlåtande nr 3.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Den ändring av änkepensionen som man nu från flera håll har motionerat om till denna riksdag och som har vunnit i utskottet är kanske förvånande. Synpunkterna är väl inte nya utan kom väl fram förra gången också, men vid det tillfället enades dock riksdagen om att likställa änka med vuxna barn med änka utan barn.

Nu har utskottet i stället menat att änka med vuxna barn skall jämställas med änka med minderåriga barn vid bedömningen av de kvinnor som blivit änkor före 1958. Jag förstår att det måste ha förekommit fall som rört motionärerna, fall där det gällt äldre mammor med dålig hälsa och försörjning. Man har tyckt att de borde kunna få ett handtag, så att de inte skulle behöva gå till socialvården. Det kan väl aldrig ha varit så att man generellt velat jämställa den som blivit änka vid 40 år och har barn på 20 år, med den som har minderåriga barn att försörja. Det måste ha varit alldeles speciella fall som förmått motionärerna att kräva ändringar.

Rätt till änkepension enligt folkpensioneringslagen i vissa fall

Jag fäster mig mindre vid att det här kostar pengar, ty gäller det människor som verkligen behöver ett handtag räknar vi inte med om det kostar 10 miljoner kronor mer eller mindre. Om det är fråga om en åtgärd som skapar verklig rättvisa betyder inte heller några miljoner mer eller mindre så mycket. Men de föreslagna förändringarna i änkepensionen skapar inte full rättvisa. Det finns dock ensamstående kvinnor med barn i oerhört besvärlig situation, som inte får något med av detta. Medlidandeinställningen till den som blivit änka har vuxit sig för stark, och man betraktar henne allt för mycket som en invalidiserad människa.

Enligt min uppfattning skulle vi ha kommit ifrån kraven på dessa ändringar, om vi hade fått den förtidspension som vi alla hoppas på. Om vi hade haft en förtidspension, vilken var en förutsättning för den utformning änkepensionen fick, hade situationen i de fall som man nu ömmar för varit en helt annan. Det gäller här änkor med dålig försörjningsförmåga beroende på att vederbörande inte har passande arbete inom räckhåll eller beroende på dålig hälsa eller på att vederbörande under lång tid genom barnpassning och bundenhet vid hemmet hindrats och därigenom kommit ifrån arbetslivet. Alla dessa skulle ha kunnat bli hjälpta av en förtidspension, om prövningen blir mera vidsynt och icke enbart begränsas till medicinska hänsyn. En förtidspension som tar hänsyn till s. k. social invaliditet skulle kunna täcka dessa liksom andra fall. Den får tillämpning på både män och kvinnor, dem som har barn och som inte har barn, dem som varit gifta och inte har varit gifta. Då skulle vi slippa sådana erbarmliga fall som tydligen har upprört motionärerna.

Denna förtidspensionering har inte än kommit till stånd, och det finns säkerligen skäl för att utredningen tagit tid. Under dessa förhållanden kan jag förstå motionärerna. Jag kommer inte

heller att yrka bifall till den reservation som annars med hänsyn till fjolårets ingående behandling av detta ämne är fullkomligt just. Mitt förstånd bedömer inte änkepensionen på annat sätt än i fjol, men eftersom det är så många som har sett avigsidorna med den begränsning av pensionsrätten som nu finns, att det blivit nästan allsvensk samling i utskottet, säger jag: må det då undersökas. Personligen tror jag att den undersökningen kommer att stanna för det resultatet, att förslag om en bättre förtidspension framlägges utan att direkta ändringar i änkepensionen behöver göras.

Jag kommer alltså inte att ansluta mig till reservationen, vilket jag antagligen gjort om jag suttit i utskottet. Jag respekterar skälen för förslaget men tror, att människorna blir bättre hjälpta genom en reformerad förtidspension.

I detta anförande instämde fröken *Sandell* (s).

Herr **ANDERSON** i Sundsvall (fp):

Herr talman! Som redan framgått av debattinläggen behandlas i detta utskottsutlåtande några motioner, som tar sikte på att uppmjuka övergångsbestämmelserna, speciellt den spärregel som gäller för änkor som får pension enligt dessa bestämmelser, nämligen den regel som hindrar att rätten till änkepension bedöms med hänsyn till ankans ålder, då yngsta barnet fyller 16 år.

Vad först angår den motion, som herr Gustavsson i Alvesta berörde i sitt anförande och till vilken den reservation är knuten som han yrkade bifall till, hade riksdagen i fjol att ta ställning till ett motionsyrkande av samma innehåll som det nu föreliggande. Det yrkandet går ut på att alla äldre änkor, alltså de som fått änkepension enligt övergångsbestämmelserna, skall, när de uppnår 60 års ålder, erhålla icke inkomstprövad, full folkpension. Andra

Rätt till änkepension enligt folkpensioneringslagen i vissa fall

lagutskottet och riksdagen konstaterade redan i fjol, att ett bifall till ett sådant yrkande skulle innebära att dessa äldre änkor skulle komma i betydligt bättre situation, när de uppnår 60 års ålder, än de änkor som erhåller pension bestämd efter pensionslagens huvudregel. Varken andra lagutskottet eller riksdagen kunde medverka till en ändring i den riktningen. Om motionsyrkandet skulle realiseras, kräver konsekvensen, att även de kvinnor, som blivit änkor efter den första juli 1960, erhåller full pension från 60 års ålder. Det är väl en omläggning av pensionsystemet i den riktningen, som föresvävat reservanterna, när de i reservationsyrkandet frångår yrkandet i motionen och inskränker sig till att begära utredning.

Även den angivna tankegången var emellertid uppe till prövning vid behandlingen under fjolåret, och andra lagutskottet konstaterade, att det skulle bli en betydande omläggning av det nuvarande pensionssystemet, en omläggning, som utskottet inte kunde tillstyrka. Fjolårets riksdag följde utskottet. Andra lagutskottet har vid prövningen av ärendet i år inte funnit anledning att inta någon annan ståndpunkt i detta fall än den utskottet och riksdagen intog i fjol. Jag ber alltså först att med det nu anförda få yrka avslag på reservationen under B i utskottets hemställan.

Fru Eriksson i Stockholm anförde bekräftande lättnaderna i den s. k. spärrregeln, att hon fann det resultat, till vilket utskottet kommit, vara förvånande. Det är kanske inte så förvånande. Nu har nämligen pensionsnämnderna ute i landet haft att ta emot pensionsansökningar, av vilka framgår, att ett stort antal änkor inte kunnat erhålla pension eller har erhållit en mycket starkt reducerad pension på grund av spärrregeln. Jag skall inte gå in på vad det innebär. Jag förutsätter, att kammarerna vid det här laget vet det. Det är

ju så att den dag, när lagen trädde i kraft, alltså den 1 juli 1960, tjänstgör i detta avseende som en vattendelare inte bara vad beträffar inkomstprövningen utan även på det sättet att de änkor, som blir berättigade till pension efter den 1 juli 1960, har rätt att vid bestämmandet av den ålder som är avgörande för hur stor pension änkan skall få anknäta åldersbestämningen till den tidpunkt då yngsta barnet fyller 16 år. Den rätten har inte de änkor som får pension enligt övergångsbestämmelserna. Vid bestämmandet av pensionen för dem anknätes åldern till den dag, då mannen avled. I utskottsutlåtandet har vi anförut ett par exempel, som ganska väl åskådliggör, hur övergångsbestämmelserna verkar i sådana fall. Det kan — som i exemplet i utskottsutlåtandet — gälla en kvinna, som blev änka 1945. Hon antages då ha varit 35 år och hennes yngsta barn 1 år. Om nu barnet fyllde 16 år i juli 1960, några dagar eller några veckor efter lagens ikraftträdande, och hon själv vid den tidpunkten uppnått 50 års ålder, får hon full änkepension utan inkomstprövning. Om däremot i ett liknande fall barnet skulle råka fylla 16 år i juni 1960, några dagar före den 1 juli, får änkan ingen pension alls. Hon var ju endast 35 år, då mannen dog, och pensionsrätt inträder först vid 36 års ålder.

Det kan naturligtvis invändas, att dessa exempel är konstruerade. Men det finns ganska många som drabbats av att bestämmelserna verkar på detta sätt, och det är nog ganska svårt att för dessa förklara rättvisan i ett system som fungerar på det sättet. Det kan naturligtvis också invändas, att tröskelproblem alltid inträffar, när en ny lag träder i kraft. Det är också riktigt. Men man kan hjälpas åt med att röja bort de allra värsta missförhållandena, och det är vad utskottet syftar till, när det utifrån dessa motioner yrkar att Kungl. Maj:t skall göra en översyn av över-

Rätt till änkepension enligt folkpensioneringslagen i vissa fall

gångsbestämmelserna just i detta avseende.

Jag kan tillägga, att när särskilda utskottet 1958 behandlade hithörande frågor, gjorde särskilda utskottet ett uttalande i den riktningen, att åldern för de änkor, som skulle erhålla pension enligt övergångsbestämmelserna, borde anknytas till barnens ålder på i stort sett samma sätt som vi nu föreslår i utskottsutlåtandet.

Eftersom fru Eriksson i Stockholm inte yrkade bifall till den reservation som avgivits under A skall jag inte ta upp den frågan. Jag vill bara instämma med fru Eriksson i hennes förhoppningar om att ett förslag om förtidspensionering åt personer, som har svårt att klara försörjningen, skall komma på riksdagens bord inom rimlig tid. Detta är ett gammalt önskemål från många håll, och jag ber att få varmt instämma i detsamma.

Med dessa synpunkter, herr talman, ber jag att få yrka bifall till andra lagutskottets utlåtande i oförändrat skick.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp) kort genmäle:

Herr talman! I mitt förra anförande nöjde jag mig i stort med att yrka bifall till reservationen och gjorde inte några vidare kommentarer. På grund av den diskussion, som nu förts här, vill jag emellertid säga att det bör vara angeläget att vid en sådan här reforms genomförande försöka åstadkomma största möjliga rättvisa. Från vårt parti framfördes dessa synpunkter förra året i en motion beträffande spärregeln. Det blev då avslag på den motionen. I den praktiska tillämpningen har det emellertid visat sig att de av oss framförda synpunkterna var riktiga och att man ofta mötte dessa problem. Av den anledningen har vi återkommit. Även andra ledamöter har kommit underfund med det felaktiga i dessa bestämmelser.

Beträffande motionsparet 369 och

428 säger herr Anderson i Sundsvall, att äldre änkor enligt dessa motioner skulle få bättre pensioner än änkor som skall ha pension enligt pensionslagens huvudregler. Detta är riktigt, om motionerna helt skulle ha följts. Men i reservationen har vi uppmärksammat detta förhållande och sagt, att en lösning enligt motionernas riktlinjer inte skulle bli helt tillfredsställande. Vi har därför föreslagit att denna fråga närmare skulle prövas vid den utredning, som utskottet förordar. Eftersom vi är överens om att frågan är otillfredsställande löst för vissa kategorier, varför inte då, när frågan ändå skall utredas, även ta upp detta problem?

Herr SENANDER (k):

Herr talman! Jag skulle väl tro att kammarens ledamöter, då frågan behandlades förra året, inte var så »förmörkade till sitt förstånd» — för att citera fru Eriksson — att de inte såg de brister, som det då framlagda reformförslaget hade.

För vår del uppmärksammade vi bland annat, att man hade varit alldeles för generös emot dem som blev änkor efter den 1 juli förra året, i det att man slopade inkomstprövningen helt, vilket innebär att änkorna oberoende av hur stor inkomst de har efter det att mannen fallit ifrån, skulle få änkepension. Vi föreslog därför, att man skulle införa en inkomstgräns i syfte att inbespara medel, som kanske behövs för att kunna skapa bättre villkor för dem som blivit änkor före detta datum.

Jag tror ingen kunde undgå att observera, att dessa änkor blev starkt missgynnade i jämförelse med dem som blev änkor efter den 1 juli förra året. Jag har särskilt fäst mig vid vad som skrivs i reservationen om vad det skulle komma att kosta att genomföra ett förslag enligt de motioner, som här har framförts. Man betonar i denna, att det skulle medföra icke obetydliga statsfinansiella konsekvenser, då ju ett ge-

Rätt till änkepension enligt folkpensioneringslagen i vissa fall

nomförande i enlighet med motionernas intentioner skulle kosta statskassan mellan 8 och 10 miljoner kronor. Jag har aldrig kunnat förstå detta krasa resonemang när det gäller människor, som befinner sig i nöd. Jag tycker att sådana statsfinansiella betänkligheter skall gå ut över helt andra områden än de eftersatta grupperna i samhället, och till dessa räknar jag dem som blev änkor före den 1 juli förra året och folkpensionärerna över huvud taget. Hur kan man egentligen resonera på detta sätt och anlägga enbart krasst ekonomiska synpunkter, då man inför sig själv måste erkänna att det här föreligger stora brister.

Vi kommer för vår del — och med det skall jag sluta — att rösta för utskottets hemställan under A och för reservationen av herrar Gustavsson i Alvesta och Thorsten Larsson under B. Vi anser nämligen, att om man ändå skall företa en utredning, kan man utreda även denna fråga, som är av oerhörd betydelse för dem som blivit änkor före den 1 juli 1960.

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp) kort genmäle:

Herr talman! Bara några ord med anledning av herr Gustavssons i Alvesta anförande.

Jag vill först och främst fästa uppmärksamheten på att vi inom utskottet inte haft anledning att ta ställning till något annat yrkande än det som redovisats i den motion, som berördes av herr Gustavsson. Jag har redan tidigare anført, att vi inte kunnat biträda detta yrkande, eftersom det skulle innebära en kategoriklyvning bland de änkepensionsberättigade, vilken vi inte funnit tillfredsställande. Vi har heller inte kunnat biträda det ändrade yrkandet, som skymtade fram redan i debatten inom utskottet, eftersom även det innebär att vi skulle skapa en ny grupp inom änkepensioneringens ram. Dessutom är det väl otvivelaktigt så,

att om man skall gå in för att åstadkomma en särskild pensionsnivå för dem som har fyllt 60 år, skulle man därmed i mycket stor utsträckning komma att föregripa en utredning och ett förslag om rätt att uttaga förtidspension inom folkpensioneringens ram.

Jag kan alltså inte, herr talman, finna att det i debatten framkommit några ytterligare skäl, som talar för bifall till reservationen av herrar Thorsten Larsson och Gustavsson i Alvesta.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp) kort genmäle:

Herr talman! Med anledning av herr Andersons senaste yttrande vill jag bara säga, att yrkandet i denna fråga såväl i utskottet som i kammaren går ut på att motionen skall gå till den föreslagna utredningen.

Fru LÖFQVIST (s):

Herr talman! När jag begärde ordet hade fru Eriksson just börjat sitt inlägg i debatten. Jag fick därav en helt annan uppfattning än vad resultatet blev i slutklämmen av hennes anförande. Med anledning härav skall jag inte ta upp till behandling något av de exempel, som jag annars hade tänkt anföra.

Även om vi inte tycks vara eniga i vissa detaljer, som skymtade i fru Erikssons första del av anförandet, är vi ändå tydligen fullt överens när det gäller att söka nå fram till någonting, som ger ett bättre skydd och större rättvisa åt den lilla grupp av änkor och med dessa jämställda, som inte har möjlighet att komma med i denna för övrigt förträffliga reform utan får stanna utanför. Jag vill med andra ord yrka bifall till utskottets utlåtande, och jag hoppas också samtidigt i likhet med fru Eriksson, att det inte skall dröja alltför länge, innan vi får möjlighet att ta ställning till och genomföra en invaliditetspensionering, som ger det

Rätt till änkepension enligt folkpensioneringslagen i vissa fall

skydd, vilket för närvarande saknas, även vid sidan om denna reform.

Jag skall som sagt, herr talman, inte ta kammarens tid i anspråk längre — i varje fall inte i detta sammanhang — utan ber endast att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill poängtera att änkepensionen fick sin utformning under förutsättning av en kompletterande förtidspension. Det är alltså glappet mellan dessa två pensionsformer som nu framträder och gör att en del sådana här avigsidor redan nu syns.

Fru LÖFQVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag hade kanske redan tidigare bort framhålla, att vi är på det klara med att någonstans kan det bli ett glapp, men också att glappet i denna lagstiftning är så markant att det skapar en onödig irritation. Jag tror inte att kostnaderna kan bli av sådan storleksordning att vi av den anledningen behöver backa ut. Inte heller fru Eriksson tycks ha den uppfattningen.

Jag vill också passa på att säga, att vi var många som redan när denna fråga behandlades vid förra årets riksdag hade klart för oss att vi skulle komma att möta en irritation ute i bygderna, som säkerligen skulle tas upp i debatten. Jag hade då tillfälle att vädja till regeringen med adress till socialministern, att han vid första lägliga tillfälle skulle titta på problemet.

Fru KRISTENSSON (h):

Herr talman! När jag har hört på denna debatt har jag osökt kommit att tänka på den motion som väcktes vid förra årets riksdag beträffande änkepensioneringen. Som kanske de ärade kammarledamöterna kommer ihåg tillstyrkte vi motionärer i och för sig de

belopp som var föreslagna, men vi ansåg att riksdagen inte då borde fatta beslut om att införa en icke inkomstprövd änkepension.

Motionen hade flera anledningar. Den ena var den att vi ansåg det orimligt att man skulle jämställa änkor med ålderspensionärer och invalider beträffande möjligheterna att försörja sig. I det sammanhanget vill jag gärna säga, att jag blev glad över vad fru Eriksson yttrade i kammaren, ty enligt min mening tyder det på att hon i viss mån delar vår uppfattning, nämligen att man inte får skära alla änkor över en kam. Man måste ta hänsyn till deras försörjningsmöjligheter, men det finns ingen motivering för att de utan inkomstprövning skulle medges änkepension.

Den andra motiveringen till vår motion var de ekonomiska aspekterna. Vi ville inte riskera att komma i den situationen, att vi när vi exempelvis skulle ta ställning till invalidpensionens storlek inte hade ekonomiska resurser för att medge invaliderna en skälig pension.

Jag vill, herr talman, för ovanlighetens skull instämma med herr Senander, när han säger att vi inte skall lägga krasst ekonomiska synpunkter på människor som befinner sig i nöd. Jag håller gärna med om det, men jag vill samtidigt framhålla att övergångsproblemen vid införandet av denna änkepensionering har blivit stora, och de motioner som är väckta till årets riksdag syftar till att i viss mån undanröja dem. Nu hävdas det i reservationen att detta skulle kosta uppskattningsvis mellan 8 och 10 miljoner kronor och att en kostnadsökning av denna storlek inte saknar betydelse ur statsfinansiell synpunkt.

Herr talman! Här är, tycker jag, det första tecknet på att det beslut som vi fattade i fjol och som innebär icke oväsentliga kostnadsökningar, nu kan få ett beklagligt efterspel, i det att vi inte skulle ha råd att tillgodose de

Rätt till änkepension enligt folkpensioneringslagen i vissa fall

berättigade anspråk som vissa kategorier kan ha anledning att uppställa.

Herr talman! Jag ber med dessa ord att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Jag känner mig uppkallad till ett bemötande, när fru Kristensson i sitt anförande åberopar det yttrande som avgivits av herrar Strand och Axel Svensson och i vilket de talar om de statsfinansiella konsekvenserna. Man fruktar att en bättre ställning för de äldre änkor skall leda till en ökning av kostnaderna för statsverket på 8—10 miljoner kronor.

Jag har inte tappat sinnet för proportioner. Jag vill inte bestrida att det är en inte så liten kostnadsökning. Men man måste väl ändå samtidigt säga sig, att det skall vara någon konsekvens i resonemanget om vår socialpolitik. Det kan inte vara rimligt att påstå, att man här inte har råd att ta konsekvenserna och rätta till vad som brister, därför att detta kan betyda en utgift på 8—10 miljoner kronor mera. Om vi tänker t. ex. på de generella bostadssubventionerna — jag talar inte här om dem som utgår efter behovsprövning till barnrika familjer, pensionärer och andra — lägger vi ut 265 miljoner kronor utan att fråga efter, vilka människor som på grund av sin ekonomi har behov av subventioner. I detta sammanhang är principen snarare den att ju större inkomst jag har och ju större lägenhet jag kan hyra, desto större subvention får jag. Min kritik drabbar alltså inte fru Kristenssons konstaterande av att det här kan röra sig om betydande belopp. Jag vill föra ut diskussionen på ett större fält. I fråga om socialpolitikens principer skiljer sig våra meningar nog inte så mycket åt att jag behöver polemisera mot fru Kristensson.

När man träffat kvinnor som är berörda av dessa regler, förvånar det inte

att många känner sig upprörda. Om deras yngsta barn har fyllt 16 år efter den 1 juli 1960 är de berättigade till en pension utan behovsprövning, en pension som beräknas på samma sätt som om mannens dödsdag vore densamma som den dag när yngsta barnet fyllde 16 år. Den änka däremot, vars yngsta barn råkade fylla 16 år kanske någon dag före 1 juli 1960, berövas denna rätt och kan kanske inte alls få någon änkepension.

Då man bedömer kostnaderna måste man komma ihåg att de som blivit änkor före den 1 juli 1960, bortsett från vissa modifikationer enligt garantireglerna, får änkepension efter behovsprövning. Där änkepension enligt dessa regler kommer att utgå är det uppenbarligen fråga om kvinnor som i hög grad är beroende av denna pension för att få en någorlunda hygglig ekonomisk standard.

Utskottet skriver i fråga om möjligheterna för änkor att söka sig ut på arbetsmarknaden att i detta avseende »bör sålunda en kvinna, som t. ex. år 1940 blev änka vid 35 års ålder och då hade ett nyfött barn, jämföras med en lika gammal barnlös kvinna som blir änka först 16 år senare». I princip får man nog anse det resonemanget riktigt. Det talar för att man låter detta problem få en ordentlig prövning.

Jag ber, herr talman, att med detta få yrka bifall till utskottets hemställan under A. och vidare, beträffande B., till den reservation som herrar Thorsten Larsson och Gustavsson i Alvesta har avgivit.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. A

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. B

Herr talmannen gav propositioner

Likalönsprincipen, m. m.

dels på bifall till utskottets under mom. B) gjorda hemställan, dels ock på bifall till den vid förevarande hemställan fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustavsson i Alvesta begärde emellertid votering, vadan efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i mom. B) i utskottets utlåtande nr 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utskottets hemställan under B) fogade reservationen av herrar Thorsen Larsson och Gustavsson i Alvesta.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Gustavsson i Alvesta begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 168 ja och 37 nej, varjämte 11 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 22

Likalönsprincipen, m. m.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 4, i anledning av väckta motioner om likalönsprincipen, m. m.

Andra lagutskottet hade till behandling förehåft fyra inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen dels de likalydande motionerna nr 105 i första kammaren av

herr *Lundström m. fl.* och nr 131 i andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* angående likalönsprincipen, dels ock de likalydande motionerna nr 106 i första kammaren av herr *Lundström m. fl.* och nr 132 i andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* angående likalönsprincipens genomförande inom statsförvaltningen.

I *motionerna I: 105 och II: 131* hade hemställts (yrkandena under 1), att riksdagen måtte besluta »att uttala sig för att Sverige ratificerar a) Internationella arbetsorganisationens konvention nr 111 angående diskriminering i fråga om anställning och yrkesutövning och b) Internationella arbetsorganisationens konvention nr 100 med ansluten rekommendation nr 90 angående lika lön för män och kvinnor för arbete av lika värde».

Motionerna innehöllo därjämte ett yrkande om utredning rörande en ekonomisk värdering av hushållsarbetet. Detta yrkande behandlades i utskottets under § 24 nedan upptagna utlåtande.

I *motionerna I: 106 och II: 132* hade hemställts, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning med uppgift att undersöka under vilka former och under vilken tid ett genomförande av likalönsprincipen inom den statliga förvaltningen kan ske så att en plan härom så snart som möjligt kan föreläggas riksdagen».

Utskottet hemställde,

A. att motionerna I: 105 och II: 131, såvitt anginge de däri under 1. upptagna yrkandena (ratificering av ILO-konventionerna nr 100 och nr 111), icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

B. att motionerna I: 106 och II: 132 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits vid utskottets hemställan under A)

I. av fru *Hamrin-Thorell*, fröken *Nordström*, herrar *Virgin*, *Anderson* i Sundsvall och *Rimmerfors* samt fröken

Likalönsprincipen, m. m.

Wetterström, vilka ansett att utskottet under A) bort hemställa, »att riksdagen med bifall till motionerna I: 105 och II: 131, såvitt angår de däri under 1. upptagna yrkandena, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening giva till känna, att Sverige bör ratificera *dels* den av Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1951 vid dess trettiofjärde sammanträde beslutade konventionen (nr 100) angående lika lön för män och kvinnor för arbete av lika värde, *dels ock* den av organisationens allmänna konferens år 1958 vid dess fyrtyoandra sammanträde beslutade konventionen (nr 111) angående diskriminering i fråga om anställning och yrkesutövning»;

II. av herrar *Thorsten Larsson* och *Wahrendorff*, utan angivet yrkande;

vid utskottets hemställan under B)

I. av fru *Hamrin-Thorell*, fröken *Nordström* samt herrar *Anderson* i *Sundsvall* och *Rimmerfors*, vilka ansett, att utskottet under B) bort hemställa, »att riksdagen med bifall till motionerna I: 106 och II: 132 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning med uppgift att undersöka under vilka former och under vilken tid ett genomförande av likalönsprincipen inom den statliga förvaltningen kan ske så att en plan härom så snart som möjligt kan föreläggas riksdagen»;

II. av fröken *Wetterström*, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr **RIMMERFORS** (fp):

Herr talman! Frågan om likalönsprincipen har ju relativt nyligen prövats av riksdagen. Icke desto mindre har många av oss — tvärs över partigränserna för övrigt — ansett frågan vara av sådan vikt, att vi velat aktualisera den på nytt — dels i motioner, dels i reservationer.

I två folkpartimotioner har yrkats, att riksdagen måtte uttala sig för en

ratificering av dessa två konventioner från Internationella arbetsorganisationen. Det gäller *dels* konvention nr 111, som handlar om diskriminering i fråga om anställning och yrkesutövning, *dels* konvention nr 100 angående lika lön för män och kvinnor för arbete av lika värde.

När frågan var uppe förra gången infordrades av utskottet remissyttrandet från en hel del berörda parter. I sju yttrandet tillstyrktes motionsyrkandena om ratificeringen. Jag kan nämna att det var så stora och kunniga remissinstanser som Folkpartiets kvinnoförbund, Högersns kvinnoförbund, RLF, Svenska landsbygdens kvinnoförbund, Sveriges husmodersföreningars riksförbund, TCO och Yrkeskvinnors samarbetsförbund.

Utskottet gjorde förra året ett ganska märkligt uttalande. Det heter bl. a.: »Ehuru utskottet sålunda funnit att förutsättningar ännu saknas för ratificering av konventionerna, anser utskottet önskvärt att frågan föres närmare sin lösning.»

Utskottsmajoriteten hävdar även i år att det är för tidigt. Man menar att det här enbart är en förhandlingsfråga mellan arbetsmarknadens parter. Det är sant att en väsentlig del av frågan hör hemma där. Enligt min och många andras mening bör dock detta icke hindra en ratificering. Det förefaller underligt att Sverige härvidlag intar en annan ståndpunkt än många andra länder, framför allt de andra nordiska länderna, som ju har förhandlingsvägar och förhandlingsdelegationer liknande våra.

Trettio två länder har ratificerat konvention nr 100. Bland dem kan nämnas Frankrike, Västtyskland, Italien, Österrike och våra nordiska grannländer Norge och Danmark. Frankrike tycks ha kommit längst i fråga om genomförandet av likalönsprincipen. Enligt en FN-rapport var redan 1954 avtalslönerna för de franska kvinnorna inom in-

Likalönsprincipen, m. m.

dustrien cirka 87 procent av männens. Liknande rapporter har lämnats från Västtyskland. Jag skall inte trötta kamraren med någon uppräknig. Jag endast konstaterar att vi skulle befinna oss i gott sällskap om vi ratificerade dessa båda konventioner.

Varför vill vi motionärer och reserveranter ratificera nu? Ja, principiellt därför att vi anser att själva likalönsprincipen är ett elementärt rättvisekrav. Det är ju inte fråga om en stelbent schematisering utan om lika lön för män och kvinnor för arbete av lika värde. Förslaget bygger alltså på en arbetsvärdering, om vilken vi också har motionerat och argumenterat. I detta sammanhang har vi alldeles speciellt tagit upp frågan om hushållsarbetet.

Det tyngst vägande skälet är — det vill jag till sist säga, herr talman — den internationella solidaritetssynpunkten. Jag har i FN-arbetet ofta lagt märke till den spända uppmärksamhet med vilken representanter från yngre nationer — inte minst asiatiska och afrikanska — ger akt på hur Sverige röstar och hur de neutrala länderna handlar när det gäller just ratificering av sådana här överenskommelser. Jag tycker, herr talman och ärade kammarledamöter, att vi helt enkelt borde skynda oss att ratificera dessa båda konventioner för att på det sättet bli ett gott föredöme för dessa unga, kämpande nationer, som håller på att utforma sitt liv och sin lagstiftning.

Med denna korta motivering ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationerna under A och B av fru Hamrin-Thorell m. fl.

Fröken WETTERSTRÖM (h):

Herr talman! Jag vet inte för vilken gång i ordningen vi här i riksdagen har att ta ställning till ratificering av den internationella arbetsorganisationens konventioner nr 100 och 111. Jag skall inte bli långrandig på denna

punkt. Det har sagts så mycket tidigare i denna fråga, att jag tror vi alla är på det klara med hur det ligger till.

Vi som anser att man skall ratificera konventionen ser saken från den utgångspunkten, att en ratificering inte skulle medföra någon otillbörlig inblandning från statens sida vid lönesättning på den enskilda arbetsmarknaden. Att något sådant skall kunna sättas i fråga har jag aldrig kunnat förstå. Vad det gäller är att man inom den statliga sektorn skall sträva efter att få en mera rättvisande lönesättning genomförd. Det är självklart, som jag sade i november i fjol när vi debatterade detta, att gällande ordning vid arbetsmarknadens fria förhandlingar, vilken ju respekteras av alla, fortfarande skall gälla över hela linjen. Jag tycker för min del att konventionens text också ger ett mycket klart uttryck för detta, då det står att likalönskonventionen ålägger stat som ratificerar den att »på sätt som är förenligt med gällande ordning för fastställande av löneklasser främja och, i den mån sagda ordning så medgiver, trygga tillämpningen av principen om lika lön för män och kvinnor för arbete av lika värde».

Jag ber kammarens ärade ledamöter att observera orden »på sätt som är förenligt med gällande ordning». Vi har här i vårt land en ordning som utesluter inblandning från statens sida i de fria avtalsförhandlingarna, och det är alltså inte fråga om att ändra den ordningen.

Det beklagliga är att Sverige genom att inte ratificera konvention nr 100 inte heller har ansett sig kunna ratificera konvention nr 111, som gäller diskriminering i fråga om anställning och yrkesutövning, en konvention som ger uttryck för några av de grundläggande värderingar, som omfattas av samtliga demokratiska partier här i landet. Min uppfattning är alltså den, att det är en obefogad räddhåga utskottsmajoriteten

Likalönsprincipen, m. m.

visar då den yrkar avslag på de motioner, som föreslår ratificering av konventionen. Eftersom jag är en av dem som undertecknat reservation nr I. vid utskottets hemställan under A ber jag med detta, herr talman, att få yrka bifall till den reservationen.

Till utskottets hemställan under B har jag fogat en blank reservation. Det gäller den fråga som har upptagits i en annan motion, där det hemställs att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning för att undersöka under vilka former och under vilken tid ett genomförande av likalönsprincipen inom den statliga förvaltningen kan ske, och där man önskar att en plan härom så snart som möjligt skall föreläggas riksdagen. Jag vill bara med några ord motivera min blanka reservation.

Jag är den första att önska att få se likalönsprincipen genomförd, och jag delar reservanternas uppfattning att, som man säger, »en objektiv arbetsvärdering därvid är nödvändig». Det tycker jag är den riktiga vägen, och jag menar att om en sådan arbetsvärdering, som vi skall tala om under nästa punkt, vinner gehör i riksdagen, har vi kommit ett gott stycke på vägen. En sådan värdering är det bästa hjälpmedlet vid avtalsförhandlingarna för att vi skall kunna nå fram till den mera rättvisa lönesättning som vi eftersträvar. Därför tycker jag det är orealistiskt att en utredning och sedermera ett riksdagsbeslut skulle fixera under vilken tid likalönsprincipen skulle kunna genomföras inom den statliga sektorn. Vi vet alla, att det alltid pågår löneförhandlingar på det statliga området. Man har ju varje år att hålla sig inom en viss ram beroende på de ekonomiska resurserna, som emellertid är högst variabla. Då kan man inte, tycker jag, teoretiskt göra upp en plan, som sedan i praktiken kanske visar sig vara omöjlig att följa.

Jag tror alltså inte att viagnar saken med den förordade utredningen och därför, herr talman, har jag inte kunnat följa reservanternas under B i det avseendet.

Herr WAHRENDORFF (cp):

Herr talman! Andra lagutskottets utlåtande nr 4 gäller en gammal bekant. Likalönsprincipen och likalönskonventionen har ju behandlats åtskilliga gånger under de senaste åren. Vi hade senast i höstas tillfälle att ventilera dessa spörsmål, och då redovisade jag mina synpunkter i ett särskilt yttrande. Jag har inte funnit skäl att upprepa detta nu utan nöjt mig med en blank reservation.

Frågan har inte tillförts något nytt sedan den senast diskuterades, och jag inskränker mig därför till att något referera de synpunkter som avgjorde mitt ställningstagande i höstas.

Anledningen till att jag inte biträtt yrkandet om ratificering av likalönskonventionen är att ingen vill att staten skall vidta de åtgärder som erfordras och tillvarata de möjligheter som står till buds för att snarast möjligt förverkliga principen. Parterna på arbetsmarknaden har också undanbett sig statlig inblandning i förhandlingarna. Jag tycker det är otillfredsställande om svenska staten biträder en internationell konvention utan att kunna garantera att den åtlyds inom landet. Om staten skall kunna lämna en sådan garanti måste lagstiftningsåtgärder tillgripas. Sådana befogenheter tror jag emellertid inte att riksdagen i dagens läge vill ge staten. Allra minst arbetsmarknadens parter vill veta av en sådan ordning.

En ratificering av konventionen torde inte heller påskynda ett förverkligande av likalönsprincipen. Detta har också framhållits av arbetsmarknadens parter. I den privata sektorn av arbetsmarknaden har man också kommit ett väsentligt stycke på väg genom fjolårets överenskommelse om att inom en femårsperiod nå dithän att lika lön för likvärdig arbetsinsats tillämpas.

Likalönsprincipen, m. m.

Självfallet är det också angeläget att man får bort de avvikelser från likalönsprincipen som förekommer inom den offentliga sektorn, men detta kan väl knappast tillämpas bara för den statliga delen. Även landsting och kommuner kommer där in i bilden, vilket komplicerar frågan. Om riksdagen fattar ett för arbetsgivarparten bindande beslut, verkar detta som ett diktat gentemot de andra arbetsgivarna inom den offentliga sektorn. Trots detta har jag vissa sympatier för motionsyrkandet om upprättande av en plan för likalönsprincipens förverkligande. Men utskottet har också haft att ta ställning till ett motionsyrkande om arbetsvärdering, och därför har jag ansett mig kunna nöja mig med en blank reservation även i fråga om planen.

Ett genomförande av likalönsprincipen förutsätter att man kan värdera olika tjänster i förhållande till varandra. De s. k. kvinnliga tjänsterna måste jämföras med de manliga. Den rätta utgångspunkten måste därför vara arbetsvärderingen, och jag har också tillstyrkt en sådan värdering. Om man, som utskottet förutsatt, börjar med en arbetsvärdering i samråd med intresseorganisationerna, så tror jag för min del att detta kommer att utmyнна i en plan eller en mera konkret målsättning för hur likalönsprincipen skall förverkligas inom den offentliga sektorn.

Som jag ser det är det sålunda nyanser som skiljer yrkandet om en plan för likalönsprincipens förverkligande från yrkandet om arbetsvärdering. Enligt min mening är arbetsvärderingen den rätta utgångspunkten.

Herr talman! När jag nu vid en eventuell votering kommer att rösta för utskottets förslag, gör jag det på grund av vad jag här anfört och i den fasta förvisningen att arbetstagarnas organisationer i kommande avtalsförhandlingar skall med all kraft hävda kvinnornas rätt till lika lön för arbete av lika värde.

Fru EKENDAHL (s):

Herr talman! I förevarande utlåtande nr 4 avstyrker andra lagutskottet motionerna om ratificering av konventionerna nr 100 och 111, och det gör utskottet med samma motivering som förra året. Det är ju inte mer än litet över tre månader sedan som vi diskuterade denna fråga här i riksdagen, och vi har i utskottet kommit till samma slutsatser som förra gången.

I motionerna I: 106 och II: 132 begäres en utredning om och en plan för genomförandet av likalönsprincipen inom det statliga området. Även dessa motioner har utskottet avstyrkt. Motiveringen härför är att statsmakterna intagit den ståndpunkten att dessa frågor är att betrakta som förhandlingsfrågor.

Det kunde måhända räcka med det anförda, herr talman, men jag tror ändå det finns anledning säga några ord ytterligare i denna sak, eftersom herr Rimmerfors som talesman för motionärerna och reservanterna anlade den synpunkten på frågan att en ratificering av konvention nr 100 — om jag här håller mig bara till den — inte för med sig några förpliktelser för oss i lagstiftningshänseende. Och om jag förstod herr Rimmerfors rätt, så medför ratificeringen inte heller några förpliktelser för arbetsmarknadens parter att genomföra likalönsprincipen.

Fröken Wetterström tyckte sig hos dem som står bakom utskottets utlåtande kunna förmärka en viss raddhåga för att ratificera konventionen — vilket enligt fröken Wetterströms många gånger deklarerade uppfattning inte skulle innebära något som helst ingrepp i friheten för arbetsmarknadens parter. Jag vill säga några ord också om den saken.

Motionärerna menar alltså att en svensk ratificering av Internationella arbetsorganisationens konvention inte skulle innebära någon inskränkning i friheten för arbetsmarknadens parter, utan att åtgärden bara skulle bli ett naturligt stöd för likalönsprincipens ge-

Likalönsprincipen, m. m.

nomförande. Det bör emellertid uppmärksammas att artikel 2 i konventionen nr 100 visserligen föreskriver att varje land skall trygga tillämpningen av principen om lika lön för män och kvinnor för arbete av lika värde, på sätt som är förenligt med gällande ordning — precis som fröken Wetterström anförde — men i samma artikel är också angivet de former som må kunna tillämpas, a) lagstiftning, b) i lag fastslagen eller erkänd ordning för bestämmande av lön, c) kollektivavtal mellan arbetsgivare och arbetstagare eller d) genom de vid a) — c) angivna utvägarna i förening.

Med hänsyn till konventionens faktiska lydelse uppstår frågan, vilken eller vilka utvägar som kan stå till buds för dem som inte lyder under kollektivavtal. De offentligt anställda som inte lyder under kollektivavtal kan hänföras till den kategori som har i lag fastslagen eller erkänd ordning för bestämmande av lön. De privatanställda som inte lyder under kollektivavtal (anställda med löner, som ej regleras i kollektivavtalsmässig form) kan måhända sägas ha en i lag erkänd ordning för bestämmande av lön, men sådan tolkning gör konventionens precisering av de utvägar som står till buds skäligen meningslös. Konventionen torde därför innebära, att åtgärder genom lagstiftning för tryggande av likalön för den icke kollektivavtalsreglerade delen av den privata arbetsmarknaden erfordras för tillämpning av konventionen.

Punkt 2 i artikel 3 synes också ge belägg för detta. Där sägs: »De metoder, som böra anlitas vid sådan värdering, må kunna bestämmas av de för fastställande av lönesatser ansvariga myndigheterna eller, där lönesatserna fastställas genom kollektivavtal, av vederbörande parter.» Det är alltså inte så där alldeles säkert, herr Rimmerfors och fröken Wetterström, att man inte åtar sig några förpliktelser i och med att man ratificerar konventionen. Detta

har tidigare anförts många gånger både i denna kammare och i första kammaren. Jag skall återkomma till det.

Men låt mig nu ta upp det som gäller likalönsprincipen inom statsförvaltningen. Där hemställer motionärerna att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära utredning med uppgift att inom den statliga förvaltningen undersöka, i vilka former och under vilken tid de kvinnliga tjänster under den manliga bottenlönegraden som med hänsyn till arbetsuppgifter är likvärdiga med sådana tjänster som placerats i den manliga bottenlönegraden skall hänföras dit. Enligt motionärerna bör därvid hänsyn »naturligtvis ock tagas till skillnader i pensionsålder». I och för sig vore det intressant att ta upp en analys av detta. Jag skall emellertid inte göra det.

Huruvida ett bifall till dessa motioner, som också fröken Wetterström var tveksam om, är förenligt med vedertagna former för förhandlingar om de statsanställdas löner är svårt att bedöma med utgångspunkt från formuleringen av yrkandet i motionerna. Att inom ramen för eljest tillgängligt utrymme för löneökningar, utan föregående förhandlingsöverenskommelse med statsanställdas huvudorganisationer, genom riksdagsbeslut fastställa under vilka former och under vilken tid sådana förändringar skall genomföras vore inte enbart ett avsteg från tillämpad praxis utan också ett klart avsteg från strävandena att skapa vidgad förhandlingsrätt för de statsanställda.

Får jag också, herr talman, säga några ord rörande frågan om likalön på den privata sektorn. Motionärerna crinrar i sin motion om att enligt siffrorna från LO har kvinnornas genomsnittliga timförtjänster inom industrien sjunkit från 1952. De var då 70,6 procent av männens löner. 1958 — det år som motionärerna har tagit som exempel — var de 70,2 procent av männens löner. De har alltså sjunkit med 0,4 procent. Efter att

Likalönsprincipen, m. m.

ha erinrat om denna ökning av löneklyftan mellan män och kvinnor inom industrien hävdar motionärerna att läget för de stats- och kommunalanställda kvinnorna inte varit bättre. Jag kan då inte underlåta att erinra om att bottenlönegraden för kvinnor på det statliga området (A 3) utgör 81,3 procent av den för manlig befattningshavare vanligen gällande (A 7).

Jag vill redan nu säga att jag tycker att dessa löner är för låga, jag kommer säkert att säga det flera gånger. Emellertid är kvinnornas ställning, trots att de befinner sig i bottenlönegraden på de statliga områdena, bättre i förhållande till männens i bottenlönegraderna på samma område, jämfört med den privata arbetsmarknaden. Jag upprepar vad som anfördes under debatten den 16 november förra året i denna kammare då vi diskuterade likalönsfrågan, nämligen att det är på den privata arbetsmarknaden som de stora orättvisorerna finns. Menar motionärerna verkligen någonting konkret med motionen, rättvisa åt kvinnorna, lösning av kvinnolönefrågan, då bör de hjälpa till att övervinna det motstånd som finns hos arbetsgivarna på den privata sektorn.

Det finns för övrigt i denna kammare — detta sade jag förra gången och jag kan inte neka mig nöjet att säga det igen — många enskilda företagare, som kunde visa sitt intresse för kvinnolönerna genom att på sina egna företag genomföra rättvisare kvinnolöner och sålunda undanröja diskrimineringen mot kvinnorna. Jag pekade förra gången på att bland motionärerna fanns en som har både män och kvinnor anställda i sitt företag. Men hans kvinnliga anställda — de är inte så många — har inte lika lön för arbete av lika värde. Jag tar upp detta därför att jag vill slå fast att menar man allvar måste man göra någonting konkret.

Vid riksdagsdebatten i följande framhöll herr Geijer i första kammaren att han var ganska övertygad om att parterna

på den svenska arbetsmarknaden inte skulle ha kunnat träffa sin överenskommelse om kvinnolönerna om riksdagen hade ratificerat den internationella konventionen nr 100. Han ansåg att denna överenskommelse var av betydligt större värde än en ratificering av konventionen. Jag sade ungefär samma sak i debatten och jag understryker det i dag. Redan tidigare hade för resten tidskriften *Arbetsgivaren* (nr 7 1960) i en kommentar till den träffade uppgörelsen anförts att alternativet i fråga om kvinnolönerna varit antagande av konventionen nr 100 med åtföljande lagstiftning på kvinnolöneområdet eller en lösning avtalsvägen.

Att efter detta, ärade motionärer och ärade reservanter, komma med ett krav om att konventionen skall ratificeras under den tid, då parterna skall försöka genomföra den överenskommelse de träffat, ger ett intryck av att man liksom inte märker vad som sker på den privata arbetsmarknaden. Det är ett försök att avtalsvägen lösa denna fråga.

Ja, säger motionärerna, visst är det på det sättet, men det spelar ingen roll — arbetsmarknadens parter får göra som de vill i alla fall, och denna ratificering skall vi genomföra för att hävda vårt anseende utåt.

Det är klart att det ligger mycket i vad herr Rimmerfors säger, att de stater som inte har kommit så långt i ekonomiskt hänseende och i lönehänseende som Sverige och vissa andra stater, ser upp till oss och undrar, hur vi arbetar. Men jag tror att man främst ser till resultatet och frågar sig, hur vi nått dessa, snarare än man frågar sig, varför vi inte ratificerar likalönskonventionen. Jag sade, då frågan förra gången behandlades, i en replik till fröken Höjer, att för mig har det inte varit några svårigheter att i internationella sammanhang tala om varför vi hittills inte funnit det möjligt att ratificera konvention nr 100. Jag sade också att jag hoppades att förhållandena på den

Likalönsprincipen, m. m.

svenska arbetsmarknaden skall bli sådana att det är möjligt för oss att ratificera konvention nr 100. Men för närvarande råder inte dessa förhållanden.

Men man kan, om man vill, påverka frågorna konkret såsom vi har gjort från socialdemokratiskt håll — man kan arbeta på att genomföra principen om lika lön och tillämpa den på de områden över vilka man råder. Socialdemokraterna har börjat med att operera bort kvinnolönerna inom statsförvaltningen, och LO har, såsom flera gånger här anförts, träffat en överenskommelse med Arbetsgivareföreningen som siktar till att under en femårsperiod söka få bort orättvisorna och diskrimineringen av kvinnorna.

Får jag, innan jag slutar med att yrka bifall till utskottets hemställan, ställa en fråga till motionärerna och reservanterna. På det kommunala området har det förhandlande fackförbundet i avtalsförslaget och under ganska hårda förhandlingar krävt en uppflyttning av de kvinnliga tjänsterna i bottenlönegrad med två lönegrader. Hittills har man fått nej, och enligt Stockholms-Tidningen i dag har förhandlingarna strandat just beroende på att det inte gått att vinna gehör för en höjning av de låga kvinnolönerna. Tror motionärerna att viljan på arbetsgivarhåll — i detta fall på det kommunala området, i ett annat fall på det privata — hade varit bättre, om vi ratificerat konvention nr 100? Detta är väsentligt att veta, ty någon nytta skall vi väl ha av det myckna resonemanget om denna fråga. Är det ett försök att demonstrera en kvinnovänlig inställning eller är det ett verkligt initiativ för att tillsammans med oss inom arbetarrörelsen försöka lösa denna fråga?

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr RIMMERFORS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Den fråga fru Ekendahl sist framställde tror jag inte kräver nå-

got svar — om den ens var allvarligt menad. Vi skall nog inte ifrågasätta varandras uppriktiga önskan att främja saken.

Men det var för att säga några ord om den andra frågan som jag begärde replik. Fru Ekendahl hävdade att jag hade sagt, att det inte ledde till några konsekvenser eller förpliktelser vare sig för lagstiftarna eller för arbetsmarknaden, om vi ratificerade konvention nr 100. Något sådant har jag mig veterligt inte yttrat. Men jag lade tyngdpunkten vid vår solidaritet med internationella arbetsorganisationen och de länder som behövde vårt föredöme. Jag kan emellertid anknyta där fru Ekendahl slutade. Jag tror förvisso att en ratificering kommer att ha betydelse på två punkter. Fru Ekendahl frågade oss motionärer och reservanter om vi tror, att en ratificering från svensk sida skulle betyda något i resonemangen mellan arbetsmarknadens parter.

Man hänvisar till att det är hårt på detta område. Jag kan inte tänka mig annat än att förekomsten av en av riksdagen antagen lagstiftning på detta område skulle vara till stöd för de önskemål som fru Ekendahl gör sig till tolk för. En beslutad ratificering kunde i varje fall inte ha en motsatt verkan. Förhandlingarna skulle ju åtminstone kunna hänvisa till att det finns ett ordentligt riksdagsbeslut, som tar upp den principiella sidan av saken.

Fru Ekendahl sade, att det är inom det enskilda näringslivet som de stora orättvisorna i fråga om lönesättningen förekommer. Men om det nu förhåller sig så, hur skall man då kunna kräva någon förändring, om inte staten går före med gott exempel? Vad vi åsyftat med vårt förslag om en ratificering av denna konvention är främst, att vi skall kunna rätta till vad som brister inom den statliga sektorn.

Som komplettering till vad jag kanske för kortfattat sade i mitt första anförande om konsekvenserna av en ratifi-

Likalönsprincipen, m. m.

cering skulle jag vilja tillägga, att vi — vilket fru Ekendahl förmodligen glömt — redan i motionen skrev, att en ratificering måste medföra, att staten i sin lönepolitik genomför likalönsprincipen och att detta sedan med största sannolikhet kommer att leda till motsvarande förändringar i lönesättningen hos övriga offentliga arbetsgivare, d. v. s. städer, landsting och landskommuner, och sedan på det privata området.

Fröken WETTERSTRÖM (h) kort genmäle:

Herr talman! Det var ett par saker i fru Ekendahls anförande som ger mig anledning till ett bemötande.

Jag har all respekt för det kunnande som jag vet att fru Ekendahl besitter i denna fråga. Jag tycker emellertid att det är litet underligt, att fru Ekendahl talat om alla de konsekvenser för de fria förhandlingarna som en ratificering av denna konvention skulle medföra. Det är i så fall egendomligt, att våra grannländer Danmark och Norge, som också har fria avtalsförhandlingar, kunnat ratificera konventionen.

Liksom i november förra året har fru Ekendahl i år, ehuru med andra ord, gjort gällande att det är — som fru Ekendahl uttryckte det i fjol — de privata arbetsgivarna som är bovarna i dramat. Det är möjligt att fru Ekendahl haft goda grunder för denna uppfattning, men det är väl ändå en fråga som vi här i riksdagen inte kan ta ställning till. Men vad det gäller är de kvinnliga tjänsterna på det statliga området, i synnerhet de stora grupper av kvinnliga tjänster som är placerade under den manliga bottenlönegraden. Fru Ekendahl har själv som en förnämlig ledamot av likalönskommittén pekat just på dessa kategorier. Vi i riksdagen bör alltså först sopa rent för vår egen dörr i förhoppning om att den statliga lönepolitiken skall kunna bli ett efterföljansvärt exempel.

Fru EKENDAHL (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag ifrågasätter inte herr Rimmerfors' uppriktiga önskan att vilja åstadkomma bättre förhållanden för de kvinnliga löntagarna, men hittills har den tagit sig i uttryck i motioner och uttalanden. Det är konkreta handlingar vi behöver: vi måste påverka arbetsgivarna att se på denna fråga på ett annat sätt än tidigare.

Som svar på min fråga sade herr Rimmerfors, att han inte kunde tänka sig annat än att en lagstiftning skulle vara till nytta för dem som nu kämpar för en rättvisare lönesättning på det kommunala området, vilket var det exempel jag tog. Därmed medger ju herr Rimmerfors att en ratificering av konventionen innebär, att nästa steg måste bli en lagstiftning. Det är klart att en lagstiftning om att kvinnolönen inte får vara lägre än det och det beloppet skulle vara till nytta. Men är herr Rimmerfors beredd att gå så långt i dag? Jag är det inte!

Fröken Wetterström frågade hur det kan komma sig att Norge och Danmark kunnat ratificera konventionen. Ja, fröken Wetterström, det är deras business, och den får de klara själva. Min uppfattning grundar sig på förhållandena på den svenska arbetsmarknaden. Som jag ser det, skulle vi inte ens ha kunnat nå de resultat som vi kom fram till i förhandlingarna med arbetsgivarna 1960, om vi hade ratificerat konventionen nr 100. Jag tror att till och med fröken Wetterström håller med mig om att det är viktigare att skapa rättvisa åt kvinnorna än att ratificera konventionen. Det är detta som de fackliga förhandlarna ofta velat göra gällande, och det är denna uppfattning som fått oss att framstå som personer som inte vill skapa rättvisa åt kvinnorna. Vi vet hur det går till vid hårda förhandlingar med arbetsgivarna. Fröken Wetterström ser det mer från den teoretiska sidan och det har jag full förståelse för.

Likalönsprincipen, m. m.

Herr RIMMERFORS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Först vill jag ta upp talet om lagstiftning. Om jag använde fel uttryck vet jag inte, men jag menade med lagstiftning inte en lag som ålägger folk att betala de och de lönerna, utan jag menade att när riksdagen föreslår Kungl. Maj:t att å rikets vägnar godkänna en internationell konvention så räknar jag det beslutet såsom hemmahörande på lagstiftningens område.

En annan sak gäller fru Ekendahls påstående att jag hittills inte gjort annat än motionerat i detta ärende och talat i frågan. Hon medgav visserligen att uppsåtet var det allra bästa. Jag tackar för det. Men jag kanske skall upplysa om att jag under mina femton år som socialsekreterare lett otaliga konferenser där vi sammanfört arbetare och arbetsgivare för att på den personliga övertygelsens plan ta upp frågor av denna art.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LINDHOLM:

Herr talman! Jag tänkte inte blanda mig i den diskussion som pågår i dag om detta spörsmål; vi har ju diskuterat det vid åtskilliga tillfällen tidigare. Herr Rimmerfors formulerade emellertid, om jag minns rätt, i ett anförande sin mening så, att om nu staten går före så blir det mönsterbildande för hur arbetsgivare inom den enskilda sektorn skall handla då de handlägger lönefrågor för de kategorier varom diskussion nu står.

Om jag ser på lönesättningen inom ortsgrupp 3, som är den tunga ortsgruppen, och gör en jämförelse mellan denna och den som förekommer inom den enskilda sektorn, så kan jag konstatera att det för ifrågavarande kategorier skiljer ett par tre hundra kronor per månad i inkomst till de statsanställdas förmån. Då kommer helt osökt frågan: Vilken klyfta vill herr Rimmerfors ha för att statens löner skall bli

mönsterbildande för de grupper som i förhållande till statstjänstemännen redan släpar efter så mycket?

Herr NILSSON i Gävle (k):

Herr talman! När denna fråga första gången behandlades i riksdagen, 1952, hade kommunistiska riksdagsgruppen väckt en motion, vari vi yrkade att riksdagen skulle ratificera konventionen. Då var vi kommunister ensamma i denna kammare om att ha den uppfattningen. Många gånger senare har det varit likadant. Det är först på de sista åren som folkpartiet visat något intresse för likalönsfrågan. Det var emellertid inte det jag ville säga.

Den uppgörelse som har träffats mellan Landsorganisationen och Arbetsgivareföreningen och som går ut på att beteckningarna manliga och kvinnliga löner skall tas bort under en övergångsperiod på fem år och man sedan skall ha ensartade gruppbeteckningar är en framgång, ett erkännande av principen om lika lön för lika arbete av lika värde. Men om det inte händer något mera än en liten ändring i uttryckssätten så är ju inte så mycket vunnet. Det gäller framför allt att få lönerna förbättrade för de kvinnliga löntagare som utför arbete av lika värde som männens men som har en påtagligt sämre betalning.

När jag lyssnar till utskottets talesmän, särskilt fru Ekendahl, förvånar det mig att man kan lägga en sådan energi i dagen då det gäller att framställa sig såsom förespråkare för likalönsprincipen, när man har så dåliga praktiska resultat bakom sig. Inte kan man väl påstå att det under de senaste tio åren har skett något som varit revolutionerande när det gäller att lösa problemet om lika lön? Om man bortser från den överenskommelse som träffades 1960 mellan LO och Arbetsgivareföreningen har inga större resultat nåtts. Jag vill säga till civilministern att ungefär hälften av alla lönegrads-

Likalönsprincipen, m. m.

placerade kvinnor inom den egentliga statsförvaltningen finns i lönegraderna A 1 till och med A 5, det vill säga under den manliga bottenlönegraden A 7. Det är inte precis uttryck för att man löst likalönsfrågan.

Jag vill också erinra om att så länge detta orättvisa förhållande råder i detta land inhöstar arbetsgivarna enorma vinster på underbetalningen av kvinnornas arbete. När vi har en socialdemokratisk regering och arbetarmajoritet i parlamentet, borde det vara möjligt att lösa detta problem på ett snabbare sätt.

I reservationen finns formuleringen, att likalönsprincipen »inte måste tillämpas fullt ut omedelbart utan endast successivt inom ramen för tillgängliga resurser». Denna skrivning är väl så liberal att utskottets majoritet borde ha kunnat tillstyrka reservationen. Vi anser att reservanternas intar en riktigare ståndpunkt än utskottsmajoriteten. Vi kommer därför att rösta för reservationen vid utskottets hemställan under A. Vi kommer också att rösta för reservationen vid utskottets hemställan under B; dock är jag angelägen att understryka, att vi inte kan godkänna motiveringen när reservanternas skriver: »Genom en objektiv arbetsvärdering skulle man få underlag för en likvärdig placering av manliga och kvinnliga befattningshavare. På grundval av en sådan arbetsvärdering bör en plan för likalönsprincipens förverkligande i den statliga förvaltningen framläggas.» Jag skulle vilja se den i ögonen, som kan tala om en objektiv arbetsvärdering. Poängsättningen kommer att vara subjektiv, och det är i allmänhet arbetsgivarna, som hittills bestämt, när man använt sig av arbetsvärdering. Jag tvivlar starkt på att den metoden skall ge några goda resultat. Det är också naturligt att framför allt industriarbetarna i vårt land är mycket misstroga mot denna s. k. arbetsvärdering.

Vi kan alltså inte godkänna en sådan

motivering, men i övrigt kommer vi att rösta för denna reservation.

Jag vill bara avsluta detta resonemang med att framhålla att jag förstår att denna fråga så ofta varit uppe till behandling, att nya argument är svåra att finna. Men jag måste säga, att utskottsmajoriteten är svagare i sin argumentation ju flera gånger frågan behandlas.

Fröken ELMÉN (fp):

Herr talman! Det kan förefalla egendomligt att vi återigen i år så länge talar om en sak som man tycker är självklar, nämligen lika lön för arbete av lika värde. Frågan gäller ratificering av konventionerna nr 100 och 111.

Jag instämmer med fröken Wetterström att det är beklagligt att vi inte kan ratificera konvention nr 111. I de tider vari vi lever, när vi fått rasdiskrimineringen så nära in på oss genom allt vad som händer i världen, vore det angeläget att Sverige ratificerade just den konvention, som gäller all diskriminering i fråga om anställning. Men vi kan inte göra det, då vi inte ratificerat konvention nr 100. Jag tror att alla har sympatier för att vi bör motarbeta rasdiskrimineringen, men man tänker inte på att det ligger en utmanande orättvisa i att arbetet betalas efter kön och inte efter individuell prestation, utbildning eller andra kvalifikationer.

Det har varit egendomligt att lyssna till den debatt som här förts. Av vad fru Ekendahl sagt verkar det nästan som om en ratificering skulle motverka strävandena till lika lön. Som jag ser saken medför en ratificering, att riksdagen uttalar sig för principen om lika lön för arbete av lika värde, oavsett om det är man eller kvinna som utför arbetet. Jag anser att det vore viktigt för opinionsbildningen. Men det medför också förpliktelser, och vi måste inom den statliga sektorn, såsom förut framhållits av herr Rimmerfors och frö-

Likalönsprincipen, m. m.

ken Wetterström, se till att principen om lika lön för arbete av lika värde genomföres.

Det är också riktigt, som fru Eken Dahl säger, att de största orättvisorna finns kanske på den privata sektorn. Fru Eken Dahl menade att de kvinnliga anställda inom den statliga sektorn många gånger har mycket bättre betalt än kvinnorna på det privata området. Det var väl det som civilministern exemplifierade, när han talade om de 200 kronorna. — Jag undrar nu om skillnaden verkligen är så stor och om det gäller jämförbara arbeten. Men frågan ligger inte på det planet. Frågan gäller om man inom den statliga sektorn betalar lika för arbetet, oavsett om detta utföres av man eller kvinna, och om man även på den privata sektorn betalar för prestationen, oavsett om det är man eller kvinna som utför arbetet. Det är väl det som konventionen och likalönsprincipen rör sig om. Det gäller alltså inte jämförelser mellan olika yrken inom den statliga och den privata sektorn.

Vi kan konstatera som här förut sagts, att under det att de kvinnliga anställda börjar i lönegrad 1, bottenlönegraden, börjar de manliga i allmänhet i lönegrad 7. Som herr Nilsson i Gävle framhöll är ungefär 50 procent av de kvinnliga anställda placerade under femte lönegraden, medan 5 procent av de manliga befinner sig under sjunde lönegraden. Det är naturligtvis här som vi ifrån riksdagens sida måste se till att på olika vägar få till stånd en utjämning av det slag som förordats av likalönskommittén, i vilken fru Eken Dahl ingått. Kommittén föreslår att de kvinnliga bottenlönegraderna successivt höjes upp i nivå med de manliga.

Det är därför som vi i reservationen under B begärt — vilket jag tycker inte är orimligt — en arbetsvärdering för att få klarhet om vad det ena eller andra arbetet är värt. Sedan får en plan uppgöras för vad det kommer att kos-

ta och hur man skall kunna flytta upp de kvinnliga bottenlönegraderna. Sådana planer har vi tidigare gjort i många fall när det gällt stora utgifter, bland annat vid utbyggnaden av mentalsjukvården o. s. v. Det är möjligt att vi inte helt kan hålla oss till den planen, ty de förhandlande parterna bör självklart få vara med om att bestämma avvägningen också i detta fall. Men riksdagen bör få reda på vad planen kommer att kosta och hur pass lång tid man måste räkna med för att få den genomförd.

Herr talman! Det är ju så, att alla motiveringar på detta område under årens lopp har blivit uttömda. Jag skall med det sagda be att få yrka bifall till reservationerna vid punkterna A och B i utskottsutlåtandet.

Fru EKENDAHL (s):

Herr talman! Visst har vi diskuterat denna fråga många gånger, fröken Elmén, men man har ändå tydligen inte klart för sig vad den gäller. Det gäller ju inte att genomföra lika lön för man och kvinna, utan att genomföra lika lön för arbete av samma värde. Det är ju det som har skett inom den statliga förvaltningen.

Fröken Elmén säger att ratificeringen förpliktar — det medger jag — och att den måste innebära att vi på den statliga arbetsmarknaden borde genomföra likalönsprincipen. Jag svarar: Det har vi gjort. Och civilministern säger: Det har vi gjort. Nej, invänder fröken Elmén; det finns så många kvinnor som befinner sig i bottenlönegraden eller det är, säger jag, en annan fråga än likalönsfrågan, och den tycker också jag att vi skall gripa oss an med. Det skedde i likalönskommitténs betänkande, där man sade ungefär följande: Om det är så att bakom männens bottenlönegrad ligger en behovsprövning, som innebär att under denna lönegrad ingen man borde anställas, då borde samma förhållande råda

Likalönsprincipen, m. m.

när det gäller kvinnorna. Från den utgångspunkten skulle kommittén vilja diskutera tankegången att kvinnorna skall flyttas upp till männens bottenlönegrad, men i vilken takt detta skall ske hänför sig till ekonomiska bedömanden, som inte faller inom kommitténs arbetsområde.

Detta är som sagt inte en likalönefråga utan det är en bottenlönefråga, och det är den som man på den kommunala sektorn nu håller på att arbeta med och som jag tog som exempel när jag frågade: Tror motionärerna, bland vilka fröken Elmén befinner sig, och tror reservanterna att kommunalarbetsförbundet i dag skulle ha haft hjälp av om riksdagen sagt att vi hyllar de principer som finns i konvention nr 100? Skulle kommunalarbetsförbundet då med större kraft ha kunnat slå sina motståndare på arbetsgivar-sidan, där bl. a. befinner sig riksdagsmän ur alla partier? Skulle det ha varit till hjälp för dem, om man svarade nej på den frågan, som berör en konkret sak? Det gäller i dag tusentals kvinnor i bottenlönegrad på det kommunala området, som bakom sig har en fackliga organisations hårda arbete för att skapa bättre löneförhållanden.

Detta är vad jag menar med konkreta frågeställningar. De uppstår på det fackliga området varje dag. Det är ett arbete på lång sikt att skapa likstäl- lighet mellan män och kvinnor på arbetsmarknaden och i samhället och vi kommer inte värst mycket längre, herr Nilsson i Gävle, genom att misstänkliggöra de fackliga representanterna. Jag är visst inte någon förnäm representant för dem som arbetar med kvinnolönefrågan — det är herr Nilsson i Gävle som utnämnde mig till det — men jag vill säga att vi fortsätter med vårt arbete, även om vi inte når resultat så snabbt som vi önskar. Det får ju herr Nilsson också göra. När jag kom till riksdagen, hade kommunisterna femton mandat i andra kammaren; i dag har

de bara fem. Jag vill inte därför kalla herr Nilsson för en dålig kommunist, men man skulle kunna dra den slutsatsen, om man använde samma argument som herr Nilsson gjorde.

Herr NILSSON i Gävle (k):

Herr talman! Jag måste säga att jag har svårt att tro annat än att om riksdagen en dag skulle besluta om ratificering av konvention nr 100, skulle det vara en hjälp även i förhandlingarna på den kommunala fronten. Det kan under inga förhållanden försvåra förhandlingarna eller vara till skada för de kommunalanställda. Jag förstår inte hur fru Ekendahl kan ha en sådan uppfattning. Det är min fasta övertygelse att en ratificering av konventionen skulle främja strävandena att få ige- nom lika lön för lika prestation. Det är därför jag finner det underligt att en kvinnlig representant för LO över huvud taget kan tala emot en sådan ratificering.

I övrigt skall jag inte kommentera fru Ekendahls anförande.

Fröken ELMÉN (fp):

Herr talman! Fru Ekendahls resone- mang förefaller mig egendomligt. Att döma av fru Ekendahls uttalande verkar det som om det skulle vara till nackdel för förhandlingarna, om riksdagen uttalade sig för en ratificering.

Sedan säger fru Ekendahl att lika- lönsprincipen är genomförd på den statliga sektorn. Är lika lön för arbete av lika värde genomförd för män och kvinna? Inom likalönskommittén på- visade man väl just att här fanns en del arbeten som var av ungefär samma värde med samma kvalifikationer o. s. v., men att olika lön utgick för män och kvinnor. Det var en del arbe- ten som var exakt desamma och precis samma uppgifter hade förelegat. Men det fanns kanske också fall där män och kvinnor haft skilda arbetsuppgif- ter men arbetet varit av lika värde. I

Likalönsprincipen, m. m.

en del sådana fall har man ändå tillämpat olika lön för män och kvinnor inom den statliga sektorn. Det finns många sådana fall som vi kan påvisa.

Det kan inte vara skillnaderna i fråga om arbetsuppgifter och kvalifikationer som gör att kvinnorna startar i andra och tredje lönegraden — ibland även i första — medan männen i allmänhet startar i den sjunde.

Herr SENANDER (k):

Herr talman! Jag finner det ganska obegripligt att man, både nu och vid tidigare tillfällen då vi diskuterat denna sak, har framför allt från borgerligt håll sökt reducera ett antagande av konventionen till en ren meningslöshet. För vår del menar vi att om riksdagen, såsom vi önskar, ratificerar denna konvention, medför det också förpliktelser för staten att utnyttja sin auktoritet för påverkan av dem som har att förhandla inte bara inom statens eget område utan också på den privata arbetsmarknaden. Och om inte statens auktoritet skulle vara tillräcklig för att påverka parterna i fråga om uppgörelser om likställighet mellan man och kvinna, anser vi att lagstiftning som tvingar parterna måste tillgripas. Annars är det hela faktiskt ganska meningslöst.

Detta hindrar oss emellertid inte från att — trots att reservanternas, såsom min partikamrat herr Nilsson anförde, gjort en mycket liberal skrivning i felaktig riktning — stödja deras förslag i detta avseende. Att tidpunkten nu är mogen för en viljeytring och en markering av var statsmakterna står i detta fall, är uppenbart. Men det skall ske på sådant sätt, att det medför förpliktelser för staten att utnyttja sitt inflytande för att söka genomföra likalönsprincipen.

Fru EKENDAHL (s):

Herr talman! Nej, fröken Elmén, jag har inte sagt, att en ratificering av konventionen skulle vara till skada. Jag har frågat: Skulle den vara till nytta i detta

konkreta fall? Här försöker organisationen att göra vad vi vill att den skall göra, nämligen höja de låga kvinno-lönegrupperna två lönegrader. Arbetsgivarparten säger nej. Skulle organisationen ha nytta av att konventionen vore ratificerad? Fröken Elmén nickar nu jakande, men förut har hon svarat: »Det verkar som om fru Ekendahl trodde att det skulle vara till skada.»

Ingen tror väl att man hade blåst upp denna fråga till en stor debattfråga, om man inte hade trott att man skulle kunna göra politik av den.

Vad som konkret sker i dag är att de kommunalanställdas organisation söker forma om lönesystemet för tusentals kvinnor och att arbetsgivarna säger nej. Det är det konkreta, och det har inte ett dyft med konventionen att göra, om man inte följer herr Senanders förslag och lagstiftar om konventionen. Men det tror jag inte fröken Elmén och de övriga borgerliga representanterna vill vara med om.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LINDHOLM:

Herr talman! Jag vet inte om någon mer än jag uppmärksam lyssnade till herr Senanders inlägg i debatten. Av det inlägget kan jag inte dra mer än en slutsats, nämligen att herr Senander är anhängare av att vi inte längre skall ha en fri lönesättning på den svenska arbetsmarknaden. De formuleringar han använde innebar nämligen i sak, att en annan part än de parter som regelmässigt förhandlar om lönesättningen skall bestämma. Det är inte alltid givet, herr Senander, att under sådana former det för löntagaren bästa resultatet uppnås.

Herr SENANDER (k):

Herr talman! Vad jag avser är att därest inte parterna på arbetsmarknaden vill komma överens om likställighet mellan man och kvinna och fastställa samma löner, så får staten gripa in där lika väl som den gjort på en hel del

Arbetsvärdering beträffande tjänster inom det statliga avlöningsystemet

andra områden, t. ex. genom tillkomsten av lagstadgad semester, lagstadgad arbetstid o. s. v. Även dessa frågor var tidigare förhandlingsfrågor.

Vi går till och med så långt att vi säger, att kvinnornas rätt till full likställighet med mannen egentligen borde skrivas in i grundlagen.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. A

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets under mom. A) gjorda hemställan, dels ock på bifall till den vid förevarande hemställan fogade reservationen I); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Rimmerfors begärde emellertid votering, vadan efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i mom. A) i utskottets utlåtande nr 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utskottets hemställan under A) fogade reservationen I) av fru Hamrin-Thorell m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Rimmerfors begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 126 ja och 73 nej, varjämte 14 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. B

Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets under mom. B) gjorda hemställan, dels ock på bifall till den vid förevarande hemställan fogade reservationen I) av fru Hamrin-Thorell m. fl.; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 23

Arbetsvärdering beträffande tjänster inom det statliga avlöningsystemet

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 5, i anledning av väckt motion om arbetsvärdering beträffande vissa tjänster inom det statliga avlöningsystemet.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 589, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade fru *Kristensson m. fl.* yrkat, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa, att Kungl. Maj:t skyndsamt måtte under medverkan av berörda förhandlingsparter låta utföra en objektiv arbetsvärdering beträffande tjänster i låglöne- och mellanlönegraderna inom det statliga avlöningsystemet».

Utskottet hemställde, att riksdagen i anledning av förevarande motion, II: 589, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t låte under medverkan av berörda förhandlingsparter skyndsamt utföra en systematisk arbetsvärdering inom det statliga avlöningsystemet.

Reservation hade avgivits av herrar *Strand, Nils Elowsson, Axel Svensson, Lars Larsson* och *Nilsson* i Göteborg, fru *Ekendahl* samt herrar *Bengtsson* i Varberg och *Johansson* i Södertälje, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att förevarande motion, II: 589, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Arbetsvärdering beträffande tjänster inom det statliga avlöningsystemet

Fru **EKENDAHL** (s):

Herr talman! Också vid förra årets behandling av denna fråga befann jag mig bland reservanterna. Vi framförde då den uppfattningen, att man borde fästa stort avseende vid att parterna varit ytterst tveksamma mot förslaget att genomföra en systematisk arbetsvärdering. Det är ju ändå de förhandlande parterna som har ansvaret vid bedömningen av hur en sådan systematisk arbetsvärdering kommer att verka i praktiken.

Ingenting har inträffat sedan riksdagen senast behandlade denna fråga, och det finns ingen anledning att ta upp något längre resonemang om den. Jag yrkar bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen av herr Strand m. fl.

Fröken **WETTERSTRÖM** (h):

Herr talman! Utskottet har samma inställning som i följande och menar, att riksdagen bör begära en systematisk arbetsvärdering av tjänsterna inom det statliga avlöningsystemet. Utskottet finner det uppenbart, att lönesättningen på det statliga området icke alltid motsvarar de med de olika tjänsterna förenade arbetsuppgifterna och att det därför är angeläget att skapa en bättre grundval för en rikligare lönesättning.

Det är här fråga om en värdering av tjänsterna, oavsett vem som innehar dem och icke om att ge kvinnorna en särställning. En sådan arbetsvärdering som motionärerna och utskottet syftar till har aldrig genomförts, och jag tror bestämt att så länge statsmakterna avvisar tanken därpå kommer vi inte till rätta med de orättvisor som finns och som likalönskommittén på sin tid så utförligt och sakligt redogjort för.

Det brukar invändas emot en arbetsvärdering dels att den inte kan bli objektiv utan att subjektiva bedömningar måste insmygas sig i den, dels att den nuvarande lönesättningen sannerligen icke sker av en slump utan föregås av en

värdering. Låt mig då bara, herr talman, säga att både motionärerna och utskottet är fullt medvetna om att man givetvis aldrig kan helt eliminera de subjektiva bedömningarna, men att utskottet trots det anser att en systematisk arbetsvärdering har avgjorda fördelar framför den schematiska värdering som nu tillämpas. Den förra måste ge ett mera objektivt slutresultat, som skulle kunna bli betydligt mera rättvisande när man bedömer de olika tjänsternas svårighetsgrad.

Jag skall inte här närmare gå in på vad en systematisk arbetsvärdering innebär. Jag vill endast säga, att den grundar sig på en analys av arbetsuppgifterna, ett fastställande av de olika faktorer som skall användas vid värderingen och en poängskala som är enhetlig för hela lönesystemet. Inom denna skala fastställer man poäng för de faktorer som ingår i varje tjänst och kommer på grundval härav fram till en totalpoäng för varje tjänst. Att en sådan bedömning måste vara en värdefull hjälp vid förhandlingarna anser både motionärerna och utskottet.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **LUNDKVIST** (s):

Herr talman! Fröken Wetterström och jag hade tillfälle att diskutera denna fråga i höstas och det skall därför kanske inte behöva spillas så många ord på den.

Men eftersom begreppet arbetsvärdering också figurerat i den föregående debatten och flera av talarna har sett den arbetsvärdering, som man pläderar för i denna motion, som en väg att lösa vissa frågor på det statliga löneområdet, tycker jag att det finns skäl att även vid detta tillfälle lägga några synpunkter härpå. Det är väl uppenbart, att man hör eftersträva en så objektiv värdering som möjligt som grund för lönesättningen. Det förekommer ju redan — som även motionären anförde — arbetsvär-

Arbetsvärdering beträffande tjänster inom det statliga avlöningsystemet

dering i begränsad omfattning och på begränsade områden inom den statliga sektorn.

Det ställer sig dock litet annorlunda, om man — som motionärerna önskar och vilket även utskottet uttalat sig för — skall försöka åstadkomma ett gemensamt arbetsvärderingssystem omfattande hela den statliga sektorn. Likalönskommittén ägnade uppmärksamhet åt denna fråga, och den ifrågasatte om det över huvud taget var möjligt att åstadkomma ett sådant arbetsvärderingssystem. Jag vet inte, om fröken Wetterström någon gång har funderat över hur pass omfattande den statliga sektorn egentligen är. Där finns representerade praktiskt taget alla förekommande arbetsuppgifter och yrken, som finns inom den enskilda sektorn, plus en rad andra speciella befattningar. Om vi till detta lägger att det finns närmare 200 organisationer som — det menar också motionärerna och det är väl i och för sig riktigt — bör få öva inflytande på hur en sådan arbetsvärdering skall läggas upp och på hur de faktorer skall vara beskaffade, som skall mäta de ifrågavarande arbetsuppgifterna, för att man skall få en rättvisande lönesättning, tycker jag nog att också fröken Wetterström i likhet med de anställdas organisationer borde börja bli litet tveksam om huruvida det verkligen går att på denna väg komma fram till en lösning i den fråga, som vi ju annars är intresserade av på alla håll. Jag tror att vi kan konstatera, att det skulle bli en oerhört svår uppgift att genomföra ett arbetsvärderingssystem omfattande hela statsförvaltningen. Man kan väl dessutom ha rätt att ifrågasätta hur mycket av objektiviteten som finns kvar efter det att de 200 organisationerna fått tillfälle att säga sin mening om grundmaterialet för detta värderingssystem. Jag förstår och delar således organisationernas tveksamhet i denna fråga.

Jag tycker också med tanke på

den vikt, som även fröken Wetterström i sitt anförande i den förra frågan ville tillmäta den fria förhandlingsrätten, att det vore rätt underligt, om man inte skulle ta hänsyn till denna i ett läge när staten och de stora organisationerna är sysselsatta med att försöka få till stånd en lagfäst förhandlingsrätt på detta område, vilken så nära som möjligt skall ansluta sig till den förhandlingsrätt, som finns på den övriga arbetsmarknaden. Det vore väl ändå ganska ologiskt om riksdagen just nu skulle försöka bestämma efter vilka metoder dessa förhandlingar skall föras, metoder, som ingen av remissinstanserna och icke heller de fackliga organisationerna på detta område har kunnat tillstyrka.

Jag tycker för mitt vidkommande att reservanterna har starka skäl för sin uppfattning och jag vill, herr talman, tillstyrka det yrkande som reservanterna har fogat till utskottets utlåtande.

Fröken WETTERSTRÖM (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Lundkvist frågade mig, om jag har funderat över hur pass omfattande det skulle vara att utföra en sådan här arbetsvärdering inom det statliga arbetsområdet. Ja, herr Lundkvist, det har jag visst gjort. Jag tror att de som inte vill ha denna arbetsvärdering överdimensionerar de svårigheter som finns. Därmed har jag inte sagt, att jag inte är medveten om dem. Jag vet att det är svårt att värdera och poängsätta ett intellektuellt arbete i förhållande till ett praktiskt arbete. Det har dock i varje fall på mindre områden visat sig, att detta låter sig göra. Jag nämner bara i förbigående den arbetsvärdering, som gjordes i Uppsala för en del år sedan.

Vidare talar herr Lundkvist om respekten för förhandlingarna och den fria förhandlingsrätten. Jag vill härtill bara säga att både motionärerna och utskottet menar att när en arbetsvärdering

Arbetsvärdering beträffande tjänster inom det statliga avlöningssystemet

skall ske, skall den utföras under medverkan av båda parter. Då kan det väl inte bli tal om att förhandlingarna inte skulle vara fria. Arbetsvärderingen blir, som vi ser det, uteslutande ett hjälpmedel vid förhandlingsbordet. Dessutom garanterar väl inte den lagfästa förhandlingsrätten, som herr Lundkvist talar om, att det blir en objektiv arbetsvärdering.

Herr LUNDKVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! Fröken Wetterström anför exemplet från Uppsala som något relevant i detta fall, men det är ändå här fråga om ett ganska begränsat antal arbetstagare och ett mycket begränsat antal arbetstagarorganisationer. Vi har emellertid att göra med ett par hundra arbetstagarorganisationer, som önskar ha sin mening — det kan jag garantera — om hur man skall lägga upp en arbetsvärdering.

Arbetsvärderingen i Uppsala tog två år. Jag vill inte uttrycka någon åsikt om hur lång tid man skulle ha att göra med att klara en sådan, om det över huvud taget är möjligt, för hela statsförvaltningen. En sak vet jag dock, och det är att såväl arbetsgivarna som arbetstagarna på det statliga området med tillfredsställelse har hälsat att man kunnat komma ifrån den ordning, som tidigare gällde rörande förhandlingar på detta område och som innebar att statliga kommittéer tillsattes, som tog ganska lång tid på sig, för en översyn av alla de anställdas lönegradsplacementar över hela fältet. Man kom då slutligen till en produkt, som redan på grund av den långa tiden var föråldrad. Så småningom kom man överens om att det var orimligt att gå till väga på detta sätt, och så fick vi vad vi nu har, de s. k. B-listeförhandlingarna, som gör det möjligt för staten att i snabbare takt anpassa lönesättningen till vad som gäller på andra områden. Såvitt jag kan finna har organisationerna varit eniga om att detta är en riktig väg att

gå. Skulle man gå den väg som förordas av motionärerna är jag övertygad om att man skulle hamna ungefär i det läge som organisationerna har lyckats arbeta sig ur. Det är väl också av den anledningen som organisationerna har avstått från att tillstyrka detta förslag. Jag tror, att de har större möjligheter att bedöma vad som kan vara framkomliga vägar i detta sammanhang än vad motionärerna har.

Fröken WETTERSTRÖM (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Lundkvist och jag lär inte någonsin komma på samma linje i denna fråga.

Jag vill nu bara erinra om att staten ändå i viss utsträckning inom en del affärsdrivande verk har tillämpat en arbetsvärdering. Och när herr Lundkvist talar om att arbetsvärderingen i Uppsala rörde ett i förhållande till det statliga området litet antal tjänster, så är det naturligtvis riktigt. Det var fråga om något över 400 tjänster, men ibland dessa fanns i stort sett alla olika kategorier som kan ifrågakomma.

Eftersom vi vet att det vid förhandlingsbordet alltid är den starkaste parten som avgår med segern och då kvinnorna tyvärr ännu utgör ett relativt litet antal i dessa sammanhang, tror vi att en arbetsvärdering skulle vara till hjälp när det gäller att få till stånd önskvärda justeringar i lönesättningen för kvinnorna.

Herr LUNDKVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! Får jag sluta med att säga, att jag hoppas att riksdagen skall fästa större avseende vid de förhandlande parternas erfarenhet än vid motionärernas tro.

Herr NILSSON i Gävle (k):

Herr talman! Eftersom vi redan i diskussionen om ratificering av konventionen om likalönsprincipen anmälde vår skepsis beträffande denna

Ekonomisk värdering av hushållsarbetet

arbetsvärdering, ber jag här endast att få yrka bifall till reservationen.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Ekendahl begärde emellertid votering, vadan efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen av herr Strand m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens utgång, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 89 ja och 115 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen av herr Strand m. fl.

§ 24

Ekonomisk värdering av hushållsarbetet

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 6, i anledning av väckta motioner om en ekonomisk värdering av hushållsarbetet.

Andra lagutskottet hade till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner,

nr 105 i första kammaren av herr *Lundström m. fl.* samt nr 131 i andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.*

I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts (yrkandet under 2), att riksdagen måtte »i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning med uppgift att företaga en ekonomisk värdering av hushållsarbetet i syfte att underlätta en rättvisande bedömning av det ekonomiska värdet av den arbetsinsats som bortfaller, när husmodern på grund av sjukdom, förvärvsarbete etc. inte i full utsträckning kan delta i arbetet i hemmet».

Motionerna innehöllo jämväl yrkanden om ratificering av vissa av Internationella arbetsorganisationens konventioner. I denna del hade motionerna behandlats i utskottets under § 22 ovan upptagna utlåtande.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner, I: 105 och II: 131, såvitt anginge det däri under 2. upptagna yrkandet, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

I. av fru *Hamrin-Thorell*, fröken *Nordström* samt herrar *Anderson* i Sundsvall och *Carlsson* i Huskvarna, vilka ansett att utskottet bort hemställa, »att riksdagen med bifall till förevarande motioner I: 105 och II: 131, såvitt avser de däri under 2. upptagna yrkandena, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en förutsättningslös utredning angående en ekonomisk uppskattning av hushållsarbetet, som kan ligga till grund för en realistisk bedömning i olika sammanhang av värdet av husmoderns arbetsinsats»;

II. av fröken *Wetterström*, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr **ANDERSON** i Sundsvall (fp):

Herr talman! Även detta ärende handlar om arbetsvärdering. Det anknyter

till ett motionspar som rör ekonomisk värdering av hushållsarbetet.

Utskottet har avslagit motionsyrkandet, och till utlåtandet är fogad en reservation, avgiven av fru Hamrin-Thorell m. fl., vari yrkas att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en förutsättningslös utredning angående en ekonomisk uppskattning av hushållsarbetet, som kan ligga till grund för en realistisk bedömning i olika sammanhang av värdet av husmoderns arbetsinsats. Det är med andra ord samma problem som diskuterades i höstas, och jag skall inte fördjupa mig i den analys som då gjordes när skälen för och emot en dylik ekonomisk uppskattning redovisades. Jag vill bara erinra om att bland skälen som anfördes mot en sådan värdering var svårigheterna att åstadkomma en objektiv arbetsvärdering på detta område. Även vi reserveranter är klart medvetna om de mycket stora svårigheter som därvidlag möter. Redan bostadens storlek, belägenhet och kvalitet utgör besvärliga hinder för att komma fram till en rättvis uppskattning. Detsamma gäller bostadens utrustning, hjälpmedlen i hushållsarbetet, familjens storlek och struktur o. s. v. Dessutom är även vi reserveranter medvetna om att det i en husmoderns arbetsinsats med naturnödvändighet ingår moment som helt enkelt inte kan uppskattas — i varje fall inte i pengar.

Trots allt detta har vi den uppfattningen, att en arbetsvärdering inte är omöjlig att åstadkomma. När jag läste igenom vad som tidigare förekommit i detta ärende kom jag helt spontant att tänka på en ackordsprislista för t. ex. snickarbranschen. Den som har sett en sådan har en djup respekt för detaljrikkedomen i prissättningen av arbetsuppgifterna. Nu är jag naturligtvis klart medveten om att en ackordsprislista är ett resultat av förhandlingar, men jag förutsätter att även i det fallet måste en värdering av arbetet finnas som under-

Ekonomisk värdering av hushållsarbetet

lag för den prissättning om vilken man förhandlat. Det måste då finnas möjligheter att även på hushållsarbetets område åstadkomma en någorlunda riktig värdering av arbetet.

Vad skulle då en sådan värdering ha för nytta med sig? Vi reserveranter tror, att den inte endast skulle ha betydelse när det gäller att utmäta sjukersättningens storlek — just det momentet intog ju en stor plats i fjolårets diskussion. Det finns många andra sammanhang, där en värdering av husmoderns arbete skulle vara av betydelse. Inte minst är det fallet i civilrättsliga sammanhang, när det t. ex. gäller att utmäta underhållsbidrag eller annan ersättning.

Med det anförda vill jag, herr talman, ha sagt, att vi reserveranter, trots att det finns svårigheter förknippade med en sådan här värdering, tror att det är möjligt att göra en sådan. Vi tror också att den skulle bli av värde. Jag ber alltså att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen av fru Hamrin-Thorell m. fl.

Fröken WETTERSTRÖM (h):

Herr talman! Jag har fogat en blank reservation till detta utskottsutlåtande och därför ber jag att få deklarerat min inställning till frågan.

När det gäller en ekonomisk värdering av hushållsarbetet vill jag mycket gärna instämma i själva syftet med motionen, inte minst av den anledningen att jag anser att det skulle vara värdefullt att komma dithän, att man i det allmänna medvetandet får in en rättvisare värdering av husmoderns arbete, så att detta verkligen blev betraktat som det oändligt viktiga och krävande yrke det i själva verket är. Det arbete, som en gift kvinna utför i hemmet för familjen, skall inte bara anses som någonting fullkomligt självklart. Hennes arbetsinsats, inte minst när det gäller hemmets planering, represente-

Ekonomisk värdering av hushållsarbetet

rar stora ekonomiska värden — för att nu inte tala om de värden som ligger på det ideella planet, värden som inte låter sig mäta i pengar. Jag tror att synen på dessa ting behöver förändras i vårt samhälle.

En arbetsvärdering på det sätt, som motionärerna tänkt sig och utskottsreservanterna förordad, är emellertid knappast genomförbar med tanke på de många svårigheter som möter. Hemmens olika struktur, variationerna i husmödrarnas utbildning, för att nu bara ta några exempel, inverkar givetvis vid bedömningen. Jag menar därför att det är oerhört svårt att få fram normer för att kunna uppskatta det ekonomiska värdet. Att bygga värdet på vad en ersättare för husmodern betingar i pris, finner jag inte heller tilltalande. Just en sådan sak som arbetsplaneringen i hemmet, som representerar ett så stort värde, kan inte uppskattas i pengar.

Herr talman! Även om jag alltså med mitt hjärta står på reservanternas sida och helt vill instämma i deras syfte, säger mig mitt förnuft att en arbetsvärdering när det gäller husmödrarnas arbete — tyvärr, vill jag tillägga — inte är någonting praktiskt genomförbart. Jag kommer därför, herr talman, att lägga ner min röst vid en eventuellt kommande votering.

Fröken SANDELL (s):

Herr talman! Jag vill först uttala min glädje över att fröken Wetterström låtit sig omvända åtminstone något sedan förra gången vi diskuterade denna sak. Vid det tillfället — det var inte mer än tre månader sedan — utvecklade jag i ett längre anförande min och utskottets syn på möjligheterna att göra en värdering av husmödrarnas arbetsinsats i hemmet, och jag skall inte nu uppehålla mig vid de argument jag då anförde.

Efter att ha läst motionerna är jag litet förvånad över att motionärerna inte har dragit ut konsekvensen av sitt resonemang och föreslagit att utred-

ningen skulle ligga till grund för införande av en hustrulön som staten skulle betala helt eller delvis. Det skulle ju vara det sätt på vilket man kunde ge verklig hjälp åt de familjer där hustrun är endast hemarbetande. Ty även om man lyckas göra en skönsmässig eller på tidsstudier baserad värdering av husmödrarnas hemarbete, en värdering som kunde läggas till grund för sjukförsäkringen, skulle detta uppenbarligen endast innebära att familjeförsörjaren fick betala högre premier för hustruns större sjukförsäkring. Om man t. ex. uppskattar värdet av husmoderns arbete till en normal hemsysterlön, omkring 10 000 kronor, betyder ju inte detta att familjen får dessa pengar som kontant inkomst. Det är så att säga en inkomst in natura som familjen har, och familjeförsörjaren har kanske inte fördensskull större möjligheter att försäkra sin hustru i högre sjukförsäkringsklass.

För närvarande betalar en familjeförsörjare med en årsinkomst mellan 5 800 och 6 800 kronor 30 kronor om året för grundsjukpenningen och staten betalar lika mycket. För sjukvårdsförsäkringen, alltså de 3 kronorna per dag, betalar familjeförsörjaren och staten också 50 procent var, familjeförsörjaren betalar 40 kronor och staten tillskjuter 40 kronor. Varje krona som man vill ge husmödrarna i sjukförsäkringsersättning utöver detta minimum kostar ungefär 15 kronor i årspremie.

Numera betalar staten endast 20 procent av avgiften för den ytterligare dagpenning på 5 kronor som husmödrarna frivilligt kan teckna sig för. Varje familjeförsörjare, som har så stor inkomst att han anser det möjligt att försäkra sin hustru i högre sjukförsäkringsklass, betalar naturligtvis gärna den avgift detta medför. Men om vi skulle fastställa en viss summa, 10 000 kronor eller mera, som norm när sjukpenningen för hemarbetande husmor skall bestämmas, skulle vi därmed inte hjälpa de sämst ställda familjerna och

framför allt inte dem som kanske bäst skulle behöva stöd vid sjukdom i hemmet, nämligen barnfamiljerna. Om mannen själv har t. ex. bara 10 000 kronor i årsinkomst, är det mycket möjligt att han inte anser sig ha råd att betala den högre premien för att ge sin hustru bättre försäkringsskydd.

Har motionärerna, undrar man vidare, möjligen tänkt sig att de kvinnor som både har förvärvsarbete och sköter sitt hem skall få tillgodoräkna sig samma uppskattning av den senare arbetsinsatsen som de kvinnor som bara sköter hemmet? Om så inte blir fallet, måste väl de kvinnor som sköter både yrkesarbete och hushåll, anse sig vara ogynnsamt ställda. Och det finns många av den kategorien i den inkomstgrupp som nu är placerad i klass 6 i sjukförsäkringen och som genom grundförsäkring och tilläggsförsäkring tillsammans får 8 kronors ersättning om dagen vid sjukdom, alltså lika mycket som en husmor kan få om hon utöver den obligatoriska försäkringen har tecknat sig för en frivillig försäkring som ger henne 5 kronor extra om dagen.

Det mest radikala skulle vara att höja grundpenningen för alla, men det är naturligtvis en kostnadsfråga. När den dagen kommer då vi kan diskutera den saken, skall det emellertid bli intressant att höra hur långt man från motionärernas sida vill gå i fråga om kostnadsökningar.

I reservationen talas det om att en sådan undersökning som den föreslagna skulle kunna ligga till grund för en adekvat beräkning av t. ex. förvärvsavdraget i beskattningen. Jag börjar nästan misstänka att den huvudsakliga avsikten med motionerna är att försöka få en norm, så att man kan göra en ytterligare höjning av förvärvsavdraget för yrkesarbetande husmödrar. Men om man går med på en ytterligare höjning av detta, vad tror man då att alla de kvinnor säger, som utan att vara gifta också sköter ett hem vid sidan av sitt

5* — *Andra kammarens protokoll 1961. Nr 8*

Ekonomisk värdering av hushållsarbetet

förvärvsarbete eller som själva måste ha hjälp för att sköta hemmet och inte har någon möjlighet att göra avdrag i sin deklaration?

Man säger att detta också skall läggas till grund för en uppräknig av underhållsbidrag, bidragsförskott och ersättning för familjevård. Men när vi diskuterade detta förra året, var vi överens om att vi kan höja dessa bidrag ändå, utan att göra någon mera ingående undersökning av vad varje arbetsinsats i hemmet kan vara värd. Jag är inte helt övertygad om att jag riktigt förstår vad motionärerna vill. I reservationen säger man bl. a.: »Utskottet finner det självklart att en sådan ekonomisk värdering uteslutande skall byggas på husmoderns 'arbetsmässiga' insatser i hemmet.» När vi förra gången diskuterade detta, sade motionärernas talesman, fröken Höjer, i debatten bl. a.: »Vissa moment, har man sagt, som ingår i en husmoderns arbete, kan värderas, men t. ex. den subtila men viktiga uppgiften att handleda barn och ungdom är, som folk säger, ovärderlig, och därför skulle man inte bry sig om att värdera den alls. . . Nu tror jag inte att svårigheterna är så stora att man bör gå runt dem.»

Får jag tolka dagens skrivning så, att motionärerna numera anser att det är så stora svårigheter att man måste gå runt en del av husmoderns arbetsuppgifter?

För min del ser jag inte arbetsvärderingen bara som en ekonomisk uppskattning. Det betydelsefulla är den sociala värderingen, att husmödrarna så att säga tillerkänns en själ fast de sysslar med arbete, som många gånger är både tråkigt och ohygieniskt, och att man räknar med kvinnorna i hemmen som fullgoda samhällsmedborgare på många andra sätt.

Men av annonser och reklam, som vänder sig till husmödrarna, får man ibland föreställningen att annonsörerna sätter husmödrarnas intelligensnivå

Ekonomisk värdering av hushållsarbetet

mycket lågt. Sparfrämjandet hade i förra veckan en kurs här i Stockholm, som man kallade »Vårt ekonomiska läge». Där var församlade 104 män och 7 kvinnor. Av dessa kvinnor var ungefär halva antalet funktionärer. Men var fanns då »hemmens finansministrar», husmödrarna? Man hade inte trott att man skulle kunna resonera med dem om vårt ekonomiska läge eller ge dem några tips för sparande. Det brister i tilltro till husmödrarna, och det är, tycker jag, en efterblivenhet i tänkandet som jag gärna skulle vilja vara med om att få bort. Jag säger som fröken Wetterström, att syftet med motionen, att få en bättre social värdering av husmödrarna, kan jag helt och fullt instämma med, men jag tror inte att man når det genom att göra arbetsstudier i hemmen.

Jag vill, herr talman, yrka bifall till utskottets utlåtande.

Fröken ELMÉN (fp):

Herr talman! Endast ett par ord. Jag skulle vilja knyta an till hela den samhällsutveckling, som vi har upplevt och upplever. Vi har fått fler och fler löntagare med den tekniska och industriella utvecklingen. De fick en osäkrare tillvaro än människorna hade förr, då de kunde falla tillbaka på någonting, då de var mera jordbundna. Undan för undan har det vuxit fram ett socialt försäkringssystem för att klara bottentryggheten för dessa människor. Detta socialförsäkringssystem bygger på inkomsten. När det gäller sjukförsäkring, olycksfallsförsäkring, pension m. m. är det inkomsten som utgör grunden. Det har alltid varit svårt att inrymma den hemarbetande hustrun i socialförsäkringar. Det blir ju inte något inkomstbortfall, och man har ingen värdering av hennes arbete. När man började diskutera sjukförsäkringen, ville man inte alls ha den hemarbetande hustrun med, eftersom det inte blev något inkomstbortfall när hon blev sjuk. I realiteten

kunde det ju vara en katastrof för familjen, när hennes arbetsinsats bortföll.

Jag vill framhålla, att det är nödvändigt att vi får fram en ekonomisk värdering av hustruns arbete för att hon på olika sätt skall kunna få del av all den sociala trygghet, som vi bygger upp undan för undan.

När det är fråga om hur man skall beräkna förvärvsavdraget vid beskattningen, hur man skall beräkna underhållsbidrag, bidragsförskott m. m., har man inte någon objektiv beräkningsgrund att gå efter.

Det är likadant när det gäller familjevården. Vi försöker mer och mer få fram sådan vård som ett komplement till den institutionsvård vi ger barn, gamla och sjuka. Därför gäller det att även där komma fram till en vettig arbetsvärdering.

En sak har emellertid alla de slumpmässigt gjorda värderingarna gemensamt: de är alldeles för låga. Den saken är vi alla på det klara med. Det är också signifikativt vad en kamrat i denna kammare gjorde mig uppmärksam på i dag. Hon visade på den senaste mantalsskrivningsblanketten, vilken även ligger till grund för folkräkningen. Där är den hemmavarande hustruns arbete upptaget som halvtid, oavsett om hon har sex, åtta eller tio barn och aldrig så mycket arbete. Det tycker jag är typiskt för den värdering man i dag gör av den hemmavarande kvinnans arbete.

Värderingen är svår att göra, det har redan framhållits, och det vet vi alla. Men den är inte omöjlig att göra. Inom institutet för konsumentforskning har man gjort en utredning om vissa delar av hustruns hemarbete, och där har man lyckats komma fram till en ekonomisk värdering. Det är absolut nödvändigt att få fram en rättvis och fullständig värdering av hemarbetet, inte minst därför att det här gäller en så stor grupp medborgare. Vi måste hjälpas åt att ge hem-

makvinnorna rättvis del av bottenförsäkringen. Detsamma gäller för arbetet på olika vårdområden. Jag anser det som sagt alldeles nödvändigt att kvinnornas arbetsinsatser kommer till en något så när rimlig värdering.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr WAHLUND (cp):

Herr talman! Jag biträder utskottsmajoritetens uppfattning trots att jag helt kan instämma i motionens syfte. Liksom fröken Wetterström har även jag ett hjärta som »klappar för reservanterna», och det tror jag är fallet också med fröken Sandell.

Hustruns arbete är allmänt opinionsmässigt undervärderat, den saken är klar. Och det är samma förhållande inom samhällets lagstiftning och åtgärder. Vi har siffror från familjeutredningen, som visar att om vi tar lönen till ett hembiträde som standard, så kommer vi upp till 6 000 kronor per år i genomsnittligt värde för hustruns arbete. Detta räcker emellertid inte, säger motionärerna. Vi får som standard ta hemvårdarinnans, och då kommer vi upp till 10 000 kronor om året.

Detta är som sagt genomsnittssiffror. Och skillnaden mellan motionärernas och familjeutredningens uppfattning visar hur svårt det är att här komma fram till några säkra värdesättningar.

Reservanternas talesman, herr Anderson i Sundsvall, var mycket modest i sitt anförande och erkände att det är mycket svårt att göra uppskattningar och uträkningar av detta slag. Han erkände att bostadens storlek, dess kvalitet och utrustning etc. här spelar in och försvårar beräkningarna. Fröken Wetterström kompletterade sedan herr Andersons lista över svårigheter, och jag skulle kunna komplettera den ytterligare. Det ekonomiska värdet av hustruns arbete är beroende av familjens storlek, dess inkomster o. s. v.

Nu hänvisar motionärerna — också

Ekonomisk värdering av hushållsarbetet

fröken Elmén — till undersökningar som utförts vid statens institut för konsumentforskning. Jag känner inte närmare till saken, men jag tar för givet att ifrågavarande undersökningar är gjorda på brukligt sätt, d. v. s. så att man har följt hustruns arbete från morgon till kväll och antecknat hur lång tid hon använt för olika sysslor. På det sättet kan man få en beräkning av hennes totala arbetsdag i timmar räknat och arbetsdagens fördelning på olika sysslor. Så långt är allt gott och väl.

Men det räcker inte med att få fram en dylik »arbetsbudget» för hustrun. Vi måste också ha å-priserna för värdet av de olika göromålen och värdet av de tjänster hustrun utför med hänsyn tagen till lönerna på arbetsmarknaden samt värdet av den produktförädling som hon presterar i hushållet. Det är här som svårigheterna kommer. Hustruns arbete i hemmet har som vi vet genomgått en utveckling som fortgått ända sedan det gamla behovshushållets tid. Allt fler och fler uppgifter har flyttats från hemmet till fabriker eller till andra ställen utanför hemmet, och situationen är nu den, att om man gör upp en arbetsbudget för hustrun, så innefattar vad som blir kvar till största delen sådant, som ej kan räknas om i pengar. Man kan givetvis räkna ut vad det skulle kosta att lämna bort tvätten, och man kan se hur stor den ekonomiska skillnaden är om hustrun bakar hemma eller om hon köper brödet i butiken. Men i det stora hela är det faktiskt omöjligt att statistiskt gripa prissidan vid värderingen av hustruns arbete. Vi har alltså bara att konstatera, att hur önskvärt det än vore att få fram siffror på detta område, så går det tekniskt inte att klara. Det är därför, herr talman, som jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr SENANDER (k):

Herr talman! Jag skall falla mig kort.

Nedsatta priser för folkpensionärer vid resor på statens järnvägar

Vi har tidigare i samband med behandlingen av frågan om sjukpenningen för husmödrar tillkännagivit vår uppfattning, och den går ut på att man skall söka göra en uppskattning av husmödrarnas arbete i hemmen. Vi har hävdad, att innan en sådan uppskattning gjorts kan man inte tala om att jämlikhet råder mellan man och kvinna.

Hur stora svårigheter man än staplar upp, som fröken Sandell gjorde, är det uppenbart att det inte är värre att lösa frågan om en uppskattning av husmoderns arbete än det varit att genomföra en hel del andra reformer.

Vi kommer sålunda att rösta för reservationen. Innan man kommit fram till en uppskattning av husmödrarnas arbete kan man enligt vår mening inte åstadkomma någon rättvisa i fråga om sociala förmåner. Dit räknar jag också frågan, huruvida man inte skulle kunna inordna husmödrarna under ATP.

Herr talman! Jag ber att få ansluta mig till yrkandet om bifall till reservation nr I.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen I); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Anderson i Sundsvall begärde emellertid votering, vadan cfter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 6, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen I) av fru Hamrin-Thorell m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Anderson i Sundsvall begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 149 ja och 41 nej, varjämte 14 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 25

Föredrogos vart efter annat tredje lagutskottets utlåtande nr 5, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vattenlagen, dels ock i ämnet väckta motioner; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av väckta motioner angående allmänna flaggdagar, och

nr 2, i anledning av väckt motion angående formerna för riksdagens högtidliga öppnande.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 26

Nedsatta priser för folkpensionärer vid resor på statens järnvägar

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 3, i anledning av väckta motioner angående nedsatta priser för folkpensionärer vid resor på statens järnvägar.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr CARLSSON i Huskvarna (fp):

Herr talman! Det kan synas som en överflödsgärning att jag yttrar mig, när utskottet är enhälligt och då jag själv, som är motionär, skrivit under utskot-

Nedsatta priser för folkpensionärer vid resor på statens järnvägar

tets yttrande. Men på förekommen anledning vill jag ändå säga några ord.

När man läst vad som i tidningarna skrivits om utskottets ställningstagande kan man få uppfattningen, att utskottet kallsinnigt avstyrkt motionen. Men så är ju inte fallet. Järnvägsstyrelsen har konstaterat att det är lönande med rabattresor, och styrelsen har för avsikt att ingående analysera resultaten av prisnedsättningarna för att erhålla underlag för beslut rörande de långsiktiga kommersiella åtgärder som kommer att vidtagas för att stimulera äldre personer till ökat resande på järnväg. Efter att ha konstaterat detta anför utskottet: »Utskottet finner i enlighet med motionernas syfte angeläget att folkpensionärernas möjligheter till lättnader i biljettpriserna så långt möjligt tillgodoses inom ramen för de av statsmakterna godtagna principerna för statens järnvägars taxepolitik. Det kan mot bakgrunden av vad järnvägsstyrelsen anfört förutsättas, att så kommer att ske.»

Jag har ansett denna skrivning så positiv att jag kunde biträda den.

Får jag bara helt kort konstatera att de tidigare rabattresorna har gett statens järnvägar stora inkomster, i synnerhet tågtran som såldes till mer än 50 000 resenärer. Det betyder ju en hel del för pensionärerna att de kan resa för ett billigare pris. Detta kan man kanske nästan kalla för en nöjesdetalj i åldringsvården. Det kan vara nyttigt för folkpensionärerna att resa och hälsa på sina barn, släktingar och vänner en eller annan gång om året. Jag skulle tro att detta är en god medicin för dem. De sitter kanske ofta ensamma och har det trist. Den omväxling sådana här resor bereder betyder då mycket både psykiskt och fysiskt.

Vi vet ju att statens järnvägar ser ekonomiskt på den här saken. Det är ingenting att säga om det, men jag skulle tro att statens järnvägar skulle få ännu större inkomster om folkpensionä-

rernas rabatterade resor utsträcktes att gälla under längre tid än nu. Jag tycker den nuvarande perioden är litet snävt tilltagen. Nu kan folkpensionärerna resa för ett billigare pris endast under den kallaste tiden på året. Statens järnvägar skulle nog inte förlora på att ge dem möjlighet att resa billigt under längre tid, inte ens om rabattpriserna skulle få gälla under en kort tid på sommaren.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Herr SENANDER (k):

Herr talman! Liksom förra året har järnvägsstyrelsen — och efter järnvägsstyrelsen utskottet — anlagt företagsekonomiska synpunkter på denna fråga, vilken man otvetydigt måste betrakta som en social fråga och på vilken man borde anlägga sociala synpunkter och inte företagsekonomiska. Men då man inom SJ:s ledning tydligen håller på att det skall vara företagsekonomiskt lönande om man över huvud taget skall utsträcka möjligheten för folkpensionärerna att få rabatt på järnvägsresor, blir det väl nödvändigt att låta anslag för att kunna tillgodose pensionärerna i det här fallet gå över femte huvudtiteln. Då SJ-ledningen, som jag tidigare sagt i annat sammanhang, endast vill anlägga krassa ekonomiska synpunkter på denna fråga, vill jag redan nu signalera att vi senare kommer att motionera om att anslag för här ifrågavarande ändamål skall gå över femte huvudtiteln.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 27

Herr TALMANNEN yttrade:

Jag får meddela att kammarens plenum onsdagen den 8 mars avses skola taga sin början kl. 10.00.

§ 28

Interpellation ang. TV-programmens överensstämmelse med vissa bestämmelser i allmänna ordningsstadgan

Ordet lämnades på begäran till

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp), som yttrade:

Herr talman! På de stora kristna högtidsdagarna juldagen, långfredagen och påskdagen må icke anordnas offentlig tillställning efter kl. 6 på morgonen. Länsstyrelserna har viss möjlighet att ge dispens från gällande bestämmelser. Bestämmelsen som reglerar hithörande frågor återfinnes sedan 1956 i allmänna ordningsstadgan, där offentlig tillställning definieras som »teaterföreställning, konsert, tävling och uppvisning i sport och idrott, danstillställning, biograföreställning, cirkusföreställning, tivoli- och marknadsnöjen, festtåg samt tillställning av annat slag, som anordnas för allmänheten och som icke avses i lagen om allmänna sammankomster».

Enligt meddelande i pressen planerar Sveriges Radio att i TV på långfredagen sända en balett med bibliska motiv. Det planerade framförandet i TV har väckt berättigad undran i vida kretsar i landet. Ledande män inom såväl kyrka som frikyrkorörelse synes vara ense om det olämpliga i sammanställningen Golgata och balett. Balett och koreografi eller danskompositioner hör inte samman med golgatadramat utan måste innebära en profanering av det heliga. För många i detta land ligger en tillställning av detta slag nära blasfemi eller hädelse.

Inför Kristi lidande är en helt annan attityd tillbörlig än vad den mest konstnärliga balett torde kunna ge uttryck åt. Det gäller ju här det allra heligaste i vår kristna tro, försoningens under. Reaktionen mot balettframträdande i samband med Golgata behöver inte vara känsloeffekterad, den är ett sunt avståndstagande från det heligas profanering. Ordet balett förefaller oförenligt med långfredagens stora drama. Jag har

ingen anledning förutsätta, att Sveriges Radio inte vill göra dessa försök i god tro, men samtidigt visar man härmed sin brist på förståelse i fråga om vad som är långfredagens innersta mening. Kristendomens innersta budskap kan inte höra hemma med ens den skickligaste koreografiska balett. Förstode man golgatabudskapet skulle man inse att man inte på detta sätt har möjlighet att återge långfredagens budskap.

Vår svenska lagstiftning torde väl i stort kunna sägas vilja slå vakt om kristna livsvärden och våra kyrkliga högtiders helgd. Den i början av denna interpellation återgivna bestämmelsen om offentliga tillställningar på kyrkliga helgdagar synes uppenbarligen inte vara tillämplig i fråga om här ämnade framträdanden i TV. Men fråga är om inte anordnandet av en dylik föreställning likväl måste anses sakna överensstämmelse med lagens syfte. Om någon t. ex. skulle mer eller mindre offentligt inbjuda människor att åse berörda TV-program torde det genast kunna sättas i fråga om inte givna bestämmelser skulle kunna åberopas. Man bör här även besinna att TV-programmen kan följas av en stundom ganska stor publik på offentliga platser, t. ex. på restauranger och konditorier. Frågan huruvida ett balettframträdande i TV icke faller under rikets ordningsstadga är inte så utan vidare klar. Man kan givetvis göra gällande att ingen publik är närvarande vid inspelningen eller vid det lokala framträdandet, men vem når å andra sidan en publik av den storleksordning som TV-aktörerna gör?

Då det tilltänkta balettframträdandet i TV långfredagen är en fråga av stort intresse vill jag anhålla om andra kammarans tillstånd att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet framställa följande fråga:

Anser herr statsrådet att behov föreligger för utarbetande av föreskrifter för programutformningen i televisionen, som till sitt innehåll och syfte överensstämmer med bestämmelserna i gällande ordningsstadga vad gäller anordnan-

Interpellation ang. dispens från behörighetskrav för befälhavare å vissa fartyg

de av offentlig tillställning vissa kyrkliga helgdagar?

Denna anhållan bordlades.

§ 29

Interpellation ang. dispens från behörighetskrav för befälhavare å vissa fartyg

Herr JOHANSSON i Öckerö (fp) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! För tillstånd att föra befäl på fartyg överstigande viss storlek föreskriver befälsförordningen viss behörighet bl. a. i fråga om fullgjorda teoretiska kunskapsprov. Dispens från behörighetskraven kan meddelas. Det har på den senaste tiden emellertid i flera fall uppstått svårigheter för äldre, erfarna skeppare att få dispens. Det gäller sådana fall där vederbörande haft lång erfarenhet av att utöva befäl till sjöss på mindre fraktfartyg och vid ansökan om dispens för förande av befäl på nyanskaffat fartyg, överstigande i befälskungörelsen fastställt tontal, fått sin ansökan avslagen. Då det här gäller personer med obestriddig lång sjöerfarenhet och som på grund av sin ålder och praktiska omständigheter har svårigheter att uppfylla de teoretiska formellt föreskrivna kunskapsproven, har avslagen på dispensansökningarna medfört uppenbara svårigheter för dem att fortsätta sin näringsutövning.

Under hänvisning till det anförda får jag anhålla om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för handelsdepartementet få framställa följande fråga:

Vill herr statsrådet medverka till att äldre skeppare med lång erfarenhet av att utöva befäl till sjöss å fiskefartyg och smärre fraktfartyg men som uppnått sådan ålder att man ej lämpligen bör

fordra att de skall tillägna sig ytterligare teoretiska kunskaper, liksom tidigare, efter sakkunnig prövning i varje enskilt fall, kan erhålla tillstånd att vara befälhavare å sådana fartyg, oaktat de icke uppfyller de formella krav som sjöbefälskungörelsen uppställer?

Denna anhållan bordlades.

§ 30

Anmälades och godkändes tredje lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 68, till Konungen i anledning av väckta motioner rörande användningen av benämningen glass.

§ 31

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 50, angående reglering av priserna på fisk under budgetåret 1961/62, och nr 51, med förslag till förordning med vissa bestämmelser om skydd mot flyghavre.

Dessa propositioner bordlades.

§ 32

Anmälades en till herr talmannen under sammanträdet avlämnad motion, nr 666, av fru *Gunne m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 47, angående vissa anslag ur kyrkofonden m. m.

Denna motion bordlades.

§ 33

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 18.35.

In fidem
Sune K. Johansson